

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Liucija Rušinskaitė

SKANDINAVIŠKOS KILMĖS KAPITALO ĮMONIŲ TIESIOGINIŲ
INVESTICIJŲ LIETUVOJE VERTINIMAS

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas prof. dr. Valentinas Navickas

KAUNAS 2016

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

**SKANDINAVIŠKOS KILMĖS KAPITALO ĮMONIŲ TIESIOGINIŲ INVESTICIJŲ
LIETUVOJE VERTINIMAS**

Ekonomika

Verslo ekonomika

MAGISTRO DARBAS

Studentė.....

(parašas)

Liucija Rušinskaitė

VMGLVE-4

2016 m. sausio 4 d.

Vadovas

(parašas)

prof. dr. Valentinas Navickas

2016 m. sausio 4 d.

Recenzentas

(parašas)

doc. dr. Jūratė Pridotkienė

2016 m. sausio 4 d.

KAUNAS, 2016



KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

(Fakultetas)

Liucija Rušinskaitė

(Studento vardas, pavardė)

Verslo ekonomika (621L17001)

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

Baigiamojo magistro darbo „Skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų Lietuvoje vertinimas“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2016 m. sausio 4 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Liucijos Rušinskaitės** baigiamasis magistro darbas tema „Skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų Lietuvoje vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Rušinskaitė, L. (2016). Evaluation of Nordic Capital Companies Direct Investment in Lithuania. Master's Final Thesis in Business economy. 621L17001. Supervisor prof. dr. V. Navickas. Kaunas: School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

SUMMARY

Foreign direct investment, irrespective of which country of origin is the capital, has a positive or negative impact on the state economy. Foreign direct investment, covering different types of investment due to changes in the market, the capital - exporting, importing countries, in different regions, so their evaluation of both the global and domestic economy of the country and regional level is highly relevant. The foreign direct investment evaluation makes it possible to accurately identify the economic impact of foreign investment in quantitative and qualitative parameters.

Object - Scandinavian origin of foreign direct investment in Lithuania. The objective - the theoretical analysis of foreign direct investment impact assessment components, perform Scandinavian origin of capital investments by firms Lithuania evaluation.

Research tasks:

1. Disclose foreign direct investment appraisal is necessary.
2. Identify the volume of foreign direct investment to encourage and limiting factors.
3. Set the Scandinavian origin of foreign direct investment in Lithuania dynamics patterns.
4. Investigate direct investment from the Scandinavian contribution to GDP, the impact on exports and imports, and labor market indicators.

It was found that of 2010 - 2014 direct investments in the Nordic countries increased by a total 69.9 %. 2013 - 2014 Scandinavian origin in the field of investment in Lithuania was previously formed in characteristic patterns, changes in: direct investment flow from the Scandinavian countries during the said period fell by 2.8 % potential for worse -than-expected Chinese economic indicators, capital retraction from emerging markets due to reduced investment return, for restlessness Ukrainian and Russian military conflict. Scandinavian origin direct investment grew 41.6 % faster than the total foreign direct investment in Lithuania amount. Since 2010 Scandinavian countries Lithuania and its various entities as a profitable direct investment objects held on a skilled labor force, the overall favorable geographical location, developed infrastructure, raw materials available.

Of 2010 - 2014 direct investment from the Scandinavian countries annually averaged 35,32 % of Lithuania reached the direct foreign investments and this part of the year has changed insignificantly. Lithuania mainly invested in Sweden. 2010 - 2013 direct investment in Sweden grew by 187.2 %. Of 2010 - 2014 direct investment in Sweden on average every year represents 54.14 % of the Scandinavian origin of direct investment capital firms. 2011 - 2014 direct investment in Sweden

accounts for nearly 2/3 of Scandinavian origin investment in Lithuania. Thus, the Swedish direct investment has the largest impact on the Lithuanian economy, its development and growth.

Most FDI from Scandinavia attracts Vilnius county. In the capital of 2/3 of the total investment coming from Sweden, the large companies mainly invested in the financial, insurance and real estate activities in information and communications technology, manufacturing. Kaunas county almost to the same extent able to attract the attention of investors from all Nordic countries, but failed Kaunas county concentrated industrial, commercial, logistics, accommodation and catering services in the development of potential investors believe most of Finland. Marijampole, Taurage and Alytus counties are economically weakest and therefore receive a minimum of Scandinavian origin of capital for direct investment.

Scandinavian countries, direct investment makes a significant positive impact on Lithuania's GDP ($r = 0.97$). Direct investment in the capital of Lithuania comes from the Scandinavian countries, annually accounting for 12.77% of Lithuania's GDP, directly stimulates the latter indicator, and the whole state economy. Direct investment from the Scandinavian countries are more potent in import volume ($r = 0.95$), but moderately affected ($r = -0.61$), and export volumes between Lithuania and the Scandinavian countries. Lithuania of 2010 - 2014. Economic openness index can be seen as a small (12,19%) - between Lithuania and the Scandinavian foreign trade restrictions and interference is quite significant. Parties insufficiently involved in international trade, cooperate, and this leads to a lower degree of capital migration. Direct investment from Scandinavian strong or very strong (in the case of indicators correlation coefficient varies in the range [0.87; 0.99] influences the labor market and contributes significantly to the development of the labor market, Lithuania employment promotion, and the whole country's economic development.

Keywords: Scandinavian origin capital, foreign direct investment, foreign direct investment economic assessment.

Work size 80 p., 15 tables, 24 pictures.

TURINYS

ĮVADAS.....	9
1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ VERTINIMO BŪTINUMAS.....	11
2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ VERTINIMO TEORINIAI SPRENDIMAI.....	20
2.1. Investicijų samprata ir klasifikacija.....	20
2.2. Tiesioginių užsienio investicijų apimtis skatinantys ir ribojantys veiksniai.....	25
2.3. Skandinaviškos kilmės investicijų Lietuvoje ypatumai ir jų pritraukimą lemiantys veiksniai.....	33
3. SKANDINAVIŠKOS KILMĖS KAPITALO ĮMONIŲ TIESIOGINIŲ INVESTICIJŲ LIETUVOJE VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA.....	38
4. SKANDINAVIŠKOS KILMĖS KAPITALO TIESIOGINIŲ INVESTICIJŲ LIETUVOJE VERTINIMO TYRIMO REZULTATAI.....	42
4.1. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų dinamika 2010 – 2014 metais.....	42
4.2. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų struktūra.....	45
4.3. Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių pasiskirstymas Lietuvos apskrityse pagal ekonominės veiklos rūšis.....	50
4.4. Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių indėlio į BVP kūrimą vertinimas.....	54
4.5. Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių poveikis tarptautinei prekybai: eksportui ir importui.....	56
4.6. Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių poveikio darbo rinkos rodikliams vertinimas.....	60
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....	63
LITERATŪRA.....	66
PRIEDAI.....	75

Paveikslų sąrašas

1 pav. Tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam gyventojui, pasiskirstymas Lietuvos apskrityse.....	14
2 pav. Šečkutės ir Tvaronavičiaus tyrimo modelis.....	18
3 pav. Čegyčės ir Miečinskienės tyrimo modelis.....	18
4 pav. Užsienio investicijų klasifikacija.....	21
5 pav. Investuotojų grupės.....	24
6 pav. Institucinės aplinkos poveikis tiesioginėms užsienio investicijoms.....	27
7 pav. Vidiniai ir išoriniai internacionalizacijos barjerai.....	29
8 pav. Investicinio klimato sudedamosios dalys.....	31
9 pav. Ekonominio investicinio klimato struktūra.....	32
10 pav. Prioritetinės šalys – investuotojos Lietuvoje.....	34
11 pav. Tiesioginių užsienio investicijų apimtys iš viso ir iš Skandinavijos šalių.....	42
12 pav. Tiesioginių užsienio investicijų struktūra.....	45
13 pav. Tiesioginių užsienio investuotojų iš viso ir iš Skandinavijos šalių skaičius.....	46
14 pav. Tiesioginių užsienio investuotojų iš viso ir iš Skandinavijos šalių struktūra.....	46
15 pav. Atskirų Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų Lietuvoje apimtys metų pabaigoje.....	47
16 pav. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų Lietuvoje struktūra.....	48
17 pav. Tiesioginių investuotojų iš Skandinavijos šalių skaičius.....	49
18 pav. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų apimtys Vilniaus apskrityje.....	50
19 pav. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų apimtys Telšių, Kauno ir Klaipėdos apskrityse.....	51
20 pav. Lietuvos apskritys, kuriose tiesioginės investicijos iš Skandinavijos yra mažiausios.....	52
21 pav. Lietuvos BVP to meto kainomis dinamika 2010 – 2014 m.....	54
22 pav. Lietuvos BVP to meto kainomis kitimo tempai.....	55
23 pav. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų dalis nuo Lietuvos BVP.....	55
24 pav. Lietuvos tarptautinės prekybos ryšių su Skandinavija apimtys.....	57

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Teigiamos ir neigiamos tiesioginių užsienio investicijų įtakos palyginimas.....	15
2 lentelė. Priimančios šalies galimybių pagreitinti ekonominį augimą priklausomybė nuo šalies išsivystymo lygio.....	17
3 lentelė. Investicijų rūšys pagal svarbiausius klasifikavimo požymius.....	22
4 lentelė. Investicijų klasifikacija: požymiai ir rūšys.....	23
5 lentelė. Investuotojų klasifikavimas.....	25
6 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančių veiksnių klasifikacija.....	26
7 lentelė. Pirsono tiesinio koreliacijos koeficiento įverčio r interpretacija.....	39
8 lentelė. Stjudento kriterijaus t reikšmės.....	40
9 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų kiekybiniai pokyčiai Lietuvoje.....	43
10 lentelė. Tiesioginių skandinaviškos kilmės investicijų kiekybiniai pokyčiai Lietuvoje.....	44
11 lentelė. Pagrindinės 2014 m. eksporto į Skandinavijos šalis ir importo iš jų į Lietuvą prekių grupės.....	58
12 lentelė. Importo ir eksporto rodiklių priklausomybė nuo skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų.....	59
13 lentelė. Koreliacinio ryšio stiprumas tarp tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių ir darbo rinkos rodiklių.....	61
14 lentelė. Koreliacijos koeficiento tarp tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių ir darbo rinkos rodiklių reikšmingumo įvertinimas.....	62
15 lentelė. Determinacijos koeficiento įverčiai.....	62

IVADAS

Temos aktualumas. Šiais intensyvios globalizacijos ir visapusės integracijos laikais, itin sudėtinga ar net nebeįmanoma išsivaizduoti šalies ekonomikos kūrimo ir plėtros be tiesioginių užsienio investicijų. Tiesiogines užsienio investicijas galima apibrėžti kaip kryptingą ekonominės veiklos procesą, kurio metu investuojamos lėšos, finansinis, materialus ir nematerialus turtas pagal tam tikrus palankius veiksnius bei kriterijus pasirinktoje konkrečioje užsienio šalyje, siekiant gauti pelno (investicijų grąžą) (Naulickaitė, Solnyškinienė, 2015: 135).

Tiesioginės užsienio investicijos, nepriklausomai nuo to, kokios šalies kilmės yra kapitalas, daro didesnę ar mažesnę, teigiamą ar neigiamą poveikį ne tik valstybės ekonomikai, o ir kitoms sritims. Išsamus ekonominis tiesioginių užsienio investicijų vertinimas nėra savitiksliis veiksmas. Tiesioginės užsienio investicijos, apimdamos „skirtingas investicijų rūšis, lemia pokyčius rinkose, kapitalą eksportuojančiose, importuojančiose šalyse, atskiruose regionuose, todėl jų vertinimas tiek globaliu, tiek šalies ekonomikos bei šalies regionų mastu yra itin aktualus“ (Sakalauskas, Miškinis, 2014: 208). Atliekant tiesioginių užsienio investicijų vertinimą, atsiranda galimybė tiksliai identifikuoti užsienio investicijų ekonominio poveikio kokybinius ir kiekybinius parametrus – užsienio kapitalo investicijų srautų apimtis – dydį, mastą, kryptis (sektorius) ir kitus parametrus.

Nuo XXI a. pradžios itin suaktyvėjo Skandinavijos šalių domėjimasis Baltijos, taip pat ir Lietuvos, šalimis. Skandinaviškos kilmės kapitalo įmonės, dažniausiai stambios ir vidutinės, (o ne smulkios), Lietuvą atranda kaip perspektyvią investavimo valstybę, kurios rinkos struktūra, gyventojų mentalitetas ir kitos socialinės, ekonominės, kultūrinės charakteristikos iš esmės yra panašios į skandinaviškąsias. Dėl aktyvaus dėmėjimosi ir pakankamai didelių apimčių, negalima ignoruoti tiesioginių investicijų iš Skandinavijos srauto. Priešingai, būtina nuolat ir nuosekliai tyrinėti, kokį poveikį jos daro Lietuvos ekonomikai ir ar tas poveikis yra reikšmingas.

Tyrimo problema. Svarbus skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų Lietuvoje vertinimo būtinumas, dėl plataus poveikio bendrai šalies ekonomikai, jos augimui, BVP, produktyvumui, importo ir eksporto apimtims, nedarbo lygiui ir kitiems rodikliams.

Tyrimo objektas – skandinaviškos kilmės tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – išanalizavus teorinius tiesioginių užsienio investicijų poveikio vertinimo komponentus, atlikti skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių investicijų Lietuvoje vertinimą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti tiesioginių užsienio investicijų vertinimo būtinumą.
2. Identifikuoti tiesioginių užsienio investicijų apimtis skatinančius ir ribojančius veiksnius.
3. Nustatyti skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių investicijų dinamikos Lietuvoje dėsninumus.

4. Ištirti tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių indėlį į BVP, poveikį eksportui ir importui bei darbo rinkos rodikliams.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros analizė, palyginamoji analizė, statistinių duomenų analizė, koreliacinė analizė.

Darbo struktūra. Darbas susideda iš trijų dalių. Pirmojoje darbo dalyje teoriškai yra pagrindžiamas tiesioginių užsienio investicijų vertinimo tyrimo būtinumas. Antrojoje teorinėje dalyje pateikiama mokslinės literatūros apžvalga, išdėstomas tiriamos problemos teorinis pagrindas. Tiriamojoje darbo dalyje pateikiama skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių investicijų rodiklių statistinė analizė ir ekonominis vertinimas.

1. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ VERTINIMO BŪTINUMAS

Mokslinėje literatūroje, pagrindžiant ypatingą bendrą užsienio investicijų svarbą, kategoriškai teigiama, kad „šiulaikinė pasaulio ekonomika tiesiog negali sėkmingai vystytis be užsienio investicijų“ (Pekarskienė, Laskienė, 2012: 1390). Kiekvienos valstybės ekonomikos skatinimas, augimas, daugiausia priklauso nuo investicijų pritraukimo galimybių šalies ūkio plėtrai (Tomaševič, 2010: 363; Misiūnas, Gudeliauskaitė, 2013: 94). Užsienio kapitalo investicijų reikšmė Lietuvos ūkiui buvo suvokta vos tik atkūrus šalies nepriklausomybę [...], pereinant iš komandinio į rinkos ūkį (Davulis, 2003: 99).

Dabartinėmis globalizacijos sąlygomis tarptautinis kapitalas vis intensyviau eksportuojamas ir importuojamas užsienio investicijų forma. Dažniausiai užsienio investicijos iš vienos šalies į kitą perkeliamos tiesioginių užsienio investicijų forma, sukuriant ilgalaikius bendradarbiavimo santykius tarp tiesioginio užsienio investuotojo šalies bei investicijas priimančios valstybės (Čegyte, Miečinskienė, 2009: 9). Kitos užsienio investavimo formos nelabai efektyvios, nes iš esmės yra trumpalaikės, galinčios nutekėti iš šalies (Demetjeva, 2011: 89). Globalizacijos procesų, kurių „vienas iš reikšmingiausių padarinių – tiesioginės užsienio investicijos“ (Pekarskienė, Susienė, 2010: 186), kontekste tiesioginės užsienio investicijos ypač svarbios besivystančių šalių ekonomikai ir tampa vienu pagrindinių šalies ūkio integracijos į pasaulinę rinką rodiklių (Demetjeva, 2011: 87).

Tiesioginių užsienio investicijų įtaka, priimančios šalies ekonomikai, yra dažnas mokslinių tyrimų objektas. Nepaisant to, nuo pat ankstyvųjų tyrinėjimų, (1970 m. iki šiol) nėra bendros nuomonės dėl to, kokį poveikį tiesioginės užsienio investicijos daro valstybės ekonomikai, jos augimui. Nors tiesioginės užsienio investicijos nagrinėjamos ne vieną dešimtmetį, diskusijos akademinio lygmeniu tebesitęsia, nes kintančios ekonomikos sąlygos verčia ieškoti naujų įžvalgų ir apibendrinimų. Polemikai nesiliaujant, moksliniai tyrimai investicijų srityje nepraranda aktualumo, o „tiesioginių užsienio investicijų reikšmė šalies ūkiui įprasmina jų tyrimų būtinumą“ (Laskienė, Pekarskienė, 2011: 207).

Tiesioginių užsienio investicijų ekonominio vertinimo būtinybę visų pirma suponuoja tai, kad minėtos investicijos neabejotinai daro ryškų, įvairialypį ir nevienareikšmišką (prieštarinę) poveikį šalies ekonomikai. Apibendrintai galima teigti, kad mokslinėje literatūroje egzistuoja dvejopas tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonomikos augimui: teigiamas ir neigiamas.

Pažymėtina, kad išanalizavus mokslinę literatūrą ir empirinių tyrimų medžiagą, pagrįstai galima teigti, kad daugybei ekonomikos ir vadybos mokslo teoretikų bei praktikų bendra yra tai, jog jie neabejoja teigiamu tiesioginių užsienio investicijų poveikiu šalies ekonomikai, tačiau dažnai jie savo darbuose akcentuoja skirtingas sritis, segmentus, kuriems turi poveikį užsienio investicijos.

Tvaronavičienės, Kalašinskaitė (2003), Šeškutė, Tvaronavičius, 2007; Kalašinskaitė (2009), Čegytė, Miečinskienė (2009), Laskienė ir Pekarskienė (2011), Acaravci, Ozturk (2012), Sinevičienė (2013), Sakalauskaitė, Miškinis (2014), Sipavičienė, Jeršovas, Stankevičiūtė (2015) identišškai tvirtina, kad tiesioginės užsienio investicijos – ūkio plėtros, o kartu ir ekonominio augimo veiksnys, didėjančiu produktyvumu galintis paspartinti pramonės plėtrą. „Išteklių (kapitalo) kiekio didinimas ir jų kokybės gerinimas dėl mokslo ir technikos naujovių diegimo padidina gamybinį visuomenės pajėgumą. Tai lemia šalies ūkio parduodamos produkcijos kokybės ir kiekio didėjimą, suteikia galimybę vietinėms kompanijoms pasisemti patirties ir žinių išliekant gyvybingomis net ir didėjančios konkurencijos sąlygomis“ (Tvaronavičienė, Kalašinskaitė, 2003: 61).

Kiti autoriai (Samuolis, 2001; Ginevičius, 2005; Jonhson, 2006; Domarkienė, Miškinis, 2006; Tvaronavičienė, Grybaitė, 2007; Unit, Mustafa, 2007; Navickas, 2009; Snieška, Šimkūnaitė, 2009; Rudzianskaite - Kvaraciejiene, Apanaviciene R., Butauskas, 2010; Laskienė, 2010; Demetjeva, 2011; Ginevičius, Šimelytė, 2011; Laskienė, Pekarskienė, 2011; Stankevičienė, Lakštutienė, 2012; Tvaronavičienė, Grybaitė, Tunčikienė, 2013) atkreipia dėmesį į tai, kad tiesioginės užsienio investicijos yra svarbus įmonės ir valstybės kapitalo šaltinis, papildantis vidaus investicijas, didinantis vietinę konkurenciją ir galimybę surasti naujų rinkos nišų savo produkcijai, skatinantis naujų darbo vietų kūrimą, infrastruktūros plėtrą, darbo jėgos (žmogiškųjų išteklių) kvalifikacijos ir profesinių įgūdžių tobulinimą, naujų modernių informacinių technologijų diegimą, tobulinimą ir perdavimą, inovatyvių valdymo modelių kūrimą, eksporto didinimą. Tai teigiamai veikia valstybės finansų balansą, didina šalies biudžeto pajamas, plečia tarptautinius ryšius, verslo kontaktų tinklą, puoselėja skaidraus verslo ir apskaitos tradicijas bei skatina „darnų“ (Demetjeva, 2011: 87), „tvarų“ (Lankauskienė, Tvaronavičienė, 2011: 546) šalių plėtojimąsi. Visais atvejais tiek įmonė, tiek šalis gavusi tiesioginių užsienio investicijų injekciją, tampa konkurencingesnė nacionaliniu ir tarptautiniu lygiu.

Makro-lygio įtaka ekonomikai gerai yra suvokiama. Faras ir Ghali (2009) akcentuoja tarptautinių užsienio investicijų ilgalaikę ir kompleksinę naudą ir teigia, kad jos skatina subalansuotą tam tikrų ekonomikos sektorių augimą, nukreipiant investicijas į nepatrauklias ekonomines veiklas bei diversifikuojant ekonominę bazę, kas užtikrina produktyvaus kapitalo kaupimąsi ateityje.

Tiesioginių užsienio investicijų teigiamą, skatinantį poveikį ne tik šalies ekonomikai, bet ir ekonomikos globalizacijos procesui, ypač išsamiai pagrindžia Brenkevičiūtė (2010), teigdama, kad tiesioginės užsienio investicijos, kaip vienas iš tarptautinių ekonominių santykių ir jų plėtojimosi elementų, ne tik skatina ekonomikos plėtimą, bet pakeisdamos prekybą, tarptautinės užsienio investicijos kuria tiesioginius ir nuodugnesnius šalių ryšius. Ekonomikos globalizacija glaudžiai susijusi su integracijos procesais. „Didėjanti finansinė integracija daro teigiamą įtaką tiek tarptautinio kapitalo mobilumui, tiek jo panaudojimo efektyvumui. Dėl gauto kapitalo šalis turi

didesnes galimybes atnaujinti ir plėtoti visas reikiamas pramonės šakas, padidinti gamybos efektyvumą ir gaminti konkurencingas prekes ir paslaugas“ (Pekarskienė, Laskienė, 2012: 1390).

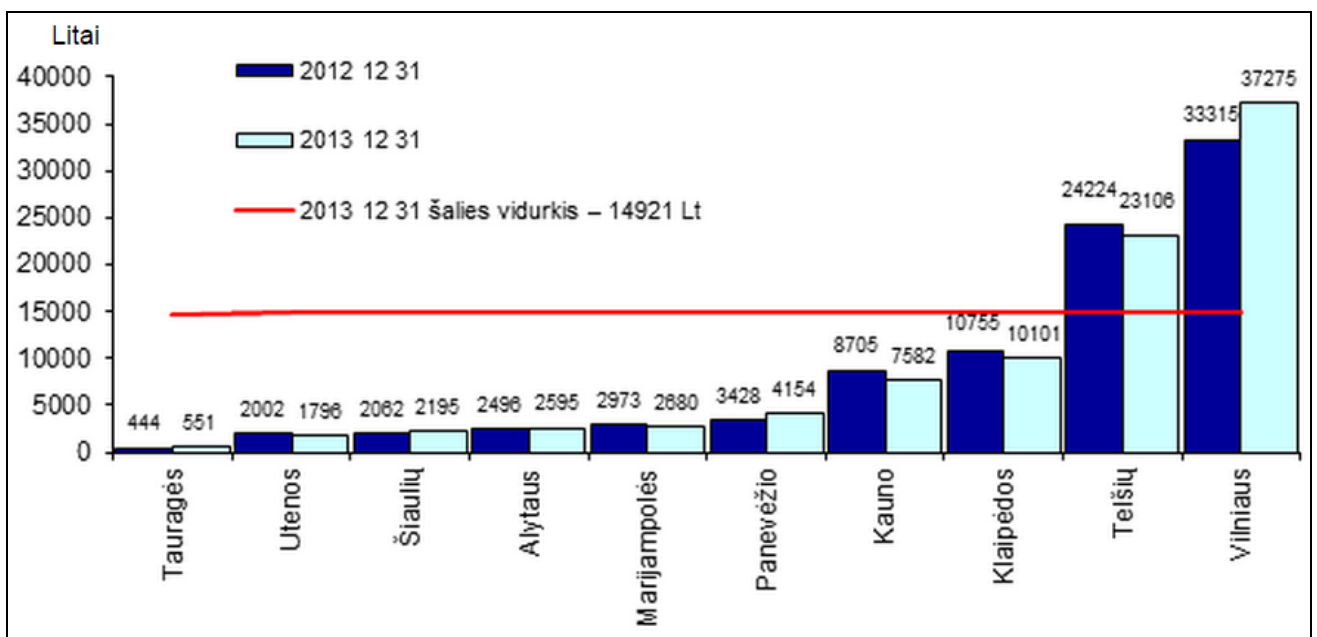
Tiesioginės užsienio investicijos yra vienas svarbiausių šalies makroekonominių rodiklių. Dėl gerai suvokto teigiamo poveikio šalies ekonominei plėtrai, „pasaulyje itin sparčiai didėja konkurencija dėl investicijų pritraukimo: valstybės stengiasi išryškinti šalies privalumus, taiko įvairias paskatas, skirtas užsienio investuotojams“ (Brenkevičiūtė, 2010: 11), neretai kuriamos specialios strategijos ir programos jiems pritraukti (Stankaitytė, Piktūrnaitė, 2010: 98; Stankevičienė, Lakštutienė, 2012: 70; Ruplienė, Montvilaitė, Grigaliūnienė, 2008: 271), tarptautiniam kapitalui suteikiamos tiek mokestinės lengvatos, tiek ypatingos strateginio investuotojo teisės privatizuojant svarbius valstybei objektus (Šeškutė, Tvaronavičius, 2007: 154).

Tiesioginės užsienio investicijos, ypač pereinamosios ekonomikos, valstybių ekonominėje politikoje dažniausiai „vertinamos itin palankiai“ (Kalašinskaitė, 2009: 1), besąlygiškai laikomos teigiamu reiškiniu ir kryptingai naudojamos ekonominiam augimui pasiekti (Brenkevičiūtė, 2010: 11). Tačiau siekiant objektyvumo, reikia paminėti, kad tiek užsienio (Drabek, Griffith Jones, 1998; Karimi ir Yusop, 2009; Acaravci, Ozturk, 2012; Leitao, 2012), tiek ir Lietuvos mokslininkų (Brenkevičiūtė, 2010; Tvaronavičienė, Kalašinskaitė, 2003; Šeškutė, Tvaronavičius, 2007; Kalašinskaitė, 2009; Čegyūtė, Miečinskienė, 2009; Pilinkienė (2009); Žilinskė, 2010; Demetjeva, 2011 ir kt.) atliktuose tyrimuose, yra įvardijamas ir neigiamas, slopinantis tiesioginių užsienio investicijų poveikis šalies ekonomikai ir jos plėtrai. Pavyzdžiui, neigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikis remiasi „prielaida, kad užsienio kapitalo įmonės, kurios dažnai veikia didelės koncentracijos ūkio šakose, turinčiose aukštus patekimo į rinką barjerus, didelę koncentraciją gali dar labiau padidinti“ (Tvaronavičienė, Ginevičius, 2003: 185). Tai leidžia užsienio kapitalo bendrovėms pasiimti ekonominę rentą ir ištraukti iš vietinės šalies kapitalą, o tai lemia šalies ekonomikos plėtojimosi tempų sulėtėjimą (Tvaronavičienė, Kalašinskaitė, 2003: 62).

Taip pat tiesioginės užsienio investicijos gali iš rinkos išstumti vietinius gamintojus bei pakeisti juos užsienio tiekėjais ir gamintojais. Užsienio kapitalo įmonės gali reinvestuoti į tas pačias arba susijusias pramonės šakas, taip išplėsdamos savo rinkos dalį (Brenkevičiūtė, 2010: 12). Šalies ūkis įgyja technologinę priklausomybę nuo užsienio investicijas suteikusio subjekto (Čegyūtė, Miečinskienė, 2009: 9). Tarptautinės įmonės, atlikdamos bendrus mokslinius tyrimus, naudoja investicijas priėmusios šalies žmonių idėjas ir žinias, sukelia „protų nutekėjimą“. Kartais kyla nesutarimų dėl darbo užmokesčio, žaliavų kainų, užsienio investuotojai ima kištis į vyriausybės veiklą (Šeškutė, Tvaronavičius, 2007: 8). Taigi kartais tiesioginės užsienio investicijos sukuria ne tik ekonominę, bet ir iš dalies politinę šalies priklausomybę nuo investuojančios šalies. Drabek ir Griffith Jones (1998) teigia, kad užsienio kapitalo srautai gali sukelti priimančiosios šalies pinigų pasiūlos, o kartu ir

vartojimo padidėjimą. Tai skatina importo augimą ir didina infliaciją. Taigi dideli tiesioginių užsienio investicijų srautai gali padidinti šalies užsienio skolą ir neigiamą užsienio prekybos balansą.

Dar vienas neigiamas tiesioginių užsienio investicijų poveikio aspektas susijęs su labai netolygiu jų srautų pasiskirstymu Lietuvoje tiek pagal ekonomines veiklas, tiek pagal apskritys (žr. 1 pav.): daugiausiai užsienio šalys investuoja Vilniaus (pagrindinis investicijų iš įvairių užsienio šalių traukos centras – sostinė) ir Telšių, kur svarbiausias užsienio investicijas pritraukiantis objektas – naftos perdirbimo įmonė AB „Orlen Lietuva“, apskrityse. Suprantama, kad šis užsienio kapitalo investavimo netolygumas, anot Čegyčės, Miečinskienės (2009), lemia šalies ūkio, pramonės restruktūrizaciją ir skatina asinchronišką ūkio plėtrą, nes „užsienio subjektai, įeidami į vietinę šalies rinką, sutelkia kapitalą aukšto produktyvumo pramonės sektoriuose, įsigyja aukšto produktyvumo įmones, o mažesnio efektyvumo įmones palieka vietos savininkams. Veikdamos rinkoje efektyvios užsienio kapitalo įmonės sąlygoja mažėjančias vietos gamintojų užsakymų apimtis ir jų veiklos efektyvumą“ (Sakalauskaitė, Miškinis, 2014: 28).



1 pav. Tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam gyventojui, pasiskirstymas Lietuvos apskrityse (Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse ir savivaldybėse 2013 metais, 2014)

Viena opiausių tiesioginių užsienio investicijų grėsmių įvardija Sakalauskaitė, Miškinis (2014), teigdami, kad „kapitalo išvežimas iš šalies dividendų ar pelno pavidalu, reinvesticijų šalyje nevykdymas, kuris gali lemti ilgalaikius valstybės mokėjimų balanso sutrikimus bei stagnaciją. Panašaus efekto, dėl kurio gali sulėtėti šalies ekonominio augimo tempas, atsirasti technologinė, politinė priklausomybė nuo užsienio investuotojo, sulaukiama, kai užsienio investuotojai įgyja oligopolinę ar monopolinę galią“ (p. 36).

Prieštarinę tiesioginių užsienio investicijų poveikį ne tik ekonomikai, bet ir šalies valdymui ypač nuosekliai savo darbe yra išaiškinusios Ruplienė ir Garšvienė (2008). Minėtos autorės teigia, kad kapitalo importas duoda naudą importuojančiai šaliai bendrojo produkto augimo, investicijų į ekonomiką ir gamybą nedarbo mažėjimo prasme. Be to, pradinis investicijų prieaugis yra veikiamas investicijų multiplikatoriaus ir akceleratoriaus. Gaunama galimybė naudotis naujausiomis technologijomis, valdymo žiniomis ir patirtimi. Tai gali padidinti darbo jėgos kokybę, vidutinį darbo užmokestį, nulemti vidaus rinkos prisotinimą kokybiškų ir santykinai pigių prekių, struktūrinius ekonomikos pokyčius, padėti vykdyti regioninę plėtros politiką. Tačiau kapitalą importuojančios šalys gali patirti ir nuostolių, ypač jeigu valstybė vykdo neapgalvotą ekonominę politiką. Šie nuostoliai gali būti susiję su netolygia ekonomikos plėtra (vienai ar kelioms ūkio šakoms ar regionams įgaunant nepagrįstai didelę įtaką), išteklių kontrolės praradimu ar neefektyviu išteklių naudojimu, pelno išvežimu, reinvesticijų trūkumu, strateginių šalies ūkio šakų perėjimu užsienio kapitalo kontrolėn. Pastarasis veiksnys gali sukelti grėsmę šalies ekonominei ar net politinei nepriklausomybei (Ruplienė, Garšvienė, 2008: 262).

Labai išsamius, koncentruotus ir pagrįstus argumentus, išryškinančius tiesioginių užsienio investicijų teigiamą naudą ir neigiamą įtaką valstybei ir jos ekonomikai, yra dėščiusi Žilinskė (2010) (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Teigiamos ir neigiamos tiesioginių užsienio investicijų įtakos palyginimas (Zilinske, 2010: 521 – 522)

Teigiama tiesioginių užsienio investicijų nauda	Neigiama tiesioginių užsienio investicijų įtaka šaliai
Pritraukiamas užsienio kapitalas užtikrina ekonominį efektyvumą	Dažnai turi įtakos ne vien ekonominei, bet ir politinei situacijai šalyje
Sukuria naujas darbo vietas	Užsienio įmonių atėjimas į vietinę rinką gali pabloginti konkurencines sąlygas vietinėms įmonėms ir naujai sukurtos darbo vietos neatsvers prarastų darbo vietų skaičiaus vietinėse įmonėse
Užsienio įmonės pakelia atlyginimų lygį šalyje, nes jos yra linkusios mokėti daugiau, nes samdo labiau išsilavinusius ir kvalifikuotus darbuotojus. Taip įmonės siekia sumažinti darbuotojų kaitą ir išvengti nuostolių dėl ribotų žinių vietos darbo rinkoje	Dažniau atsitinka taip, kad užsienio įmonės moka tokius pat arba mažesnius atlyginimus savo darbuotojams negu nusistovėję atlyginimai šalyje dėl darbo rinkos sąlygų, kuomet darbuotojų pasiūla yra kelis kartus didesnė už paklausą
Įgalina technologijų perdavimą	Dėl komercinių paslapčių saugojimo kartu su tiesioginėmis užsienio investicijomis neperduodamos technologijos vietinės rinkos įmonėms
Suteikia teigiamų ekonominių pasekmių ir paskatina konkurenciją vietinėje rinkoje	Tarptautinės kompanijos gali išstumti naujai besikuriančias įmones iš rinkos dėl jų nesugebėjimo konkuruoti
Skatina žmogiškojo kapitalo plėtrą ir daugiau investuoja į darbuotojų mokymą	Gali naudotis vietiniai aukštą išsilavinimą ir kvalifikaciją turintys asmenys ir taip šalyje didės atotrūkis tarp gyventojų pajamų lygio
Pajamos iš pelno mokesčių, gali būti naudojamas skatinti priimančios šalies plėtrą	Šalys gali nesuprasti kokį poveikį daro užsienio kapitalas ir kokių veiksmų reikia imtis norint užkirsti kelią galimiems

investuojant sektoriuose su dideliu ekonominiu potencialu	ekonomikos augimą stabdantiems veiksniams
Priimami tiesioginių užsienio investicijų srautai gali įtakoti vietinę valdžią atsisakyti prastų ekonominių sprendimų	Vyriausybė, siekdama pritraukti kuo daugiau tiesioginių užsienio investicijų į šalį, gali priimti ekonomikai žalingus sprendimus
Atneša finansinių išteklių, kurių kiekis šalyje yra ribotas	Gali generuoti neigiamas išorines išlaidų formas vietoj to, kad skatintų ekonominį stabilumą šalyje
Gali padidinti eksportą	Besivystančių šalių vyriausybėms dažnai yra sunku užtikrinti ekonominę naudą šaliai, nes egzistuoja asimetrija tarp šalių derybinės galios veiksnių
Kartais investicijos iš užsienio šalies, taip pat skatina vidaus investicijas	Empiriniai tyrimai įmonių viduje neįžvelgia teigiamo poveikio, kuomet įmonė yra valdoma iš užsienio valstybės
Turi pranašumą palyginti su kitomis investavimo formomis (portfelio arba paskolomis), nes jos pasirodė esančios atsparesnės ekonomikos krizės laikotarpiu	Investuotojai ateinantys į šalį ekonomikos nuosmukio laikotarpiu dažniausiai sieks įsigyti probleminėje padėtyje atsidūrusią vietinę įmonę už žemą kainą vietoj to, kad atliktų plyno lauko investicijas šalyje
Yra linkusios būti didesnėse šalyse, kuriose yra saugesnė institucinė ir politinė aplinka, ir kurios pasižymi teigiamomis šalies augimo perspektyvomis	Srautai gali būti didesni šalyse, kurios yra rizikingesnės, labiau nutolusios, turtingos ištekliais ir finansiškai neišplėtotos, kuriose yra silpna institucinė struktūra ir silpna vidaus valiuta, nes tokios šalys pasižymi galimu aukštesniu investiciniu pelningumu
Vadinamosios plyno lauko investicijos gali paskatinti plėtrą regione	Tiesioginių užsienio investicijų forma susijusi su privatizacija ir įmonių susijungimais gali sukelti tik savininkų pasikeitimą be jokios realios vertės valstybei
Turi pranašumą palyginti su kitomis investavimo formomis (portfelio arba paskolomis), nes jos pasirodė esančios atsparesnės ekonomikos krizės laikotarpiu	Per pastarąjį ekonomikos nuosmukio laikotarpį daug tarptautinių korporacijų nutraukė savo veiklą Europoje ir sukėlė didelius socialinius ir ekonominius sunkumus
Užsienio subjektų valdomos multinacionalinės kompanijos gali vystyti naujas pramonės šakas	Teigiama tokių investicijų nauda pagrįde tenka tik aukšto išsivystymo lygio šalims periferinių valstybių sąskaita
	Pagrindinės šalys dažnai turės naudos iš struktūrinių persikirstymų investicijas priimančioje šalyje
	Gali prisidėti didinant pasaulio gyventojų turtinę nelygybę vietoj to, kad darytų teigiamą išorinį poveikį

Tačiau reikia pabrėžti, jog šalys, stokojančios finansinių išteklių, dažniausiai nepaiso neigiamų tiesioginių užsienio investicijų veiksnių įtakos ir įvairiais būdais skatina tiesiogines užsienio investicijas. Viena iš tokio poelgio priežasčių – nuomonė, kad užsienio įmonės yra efektyvesnės ir dėl to jų produktyvumo pranašumas gali nutekėti į vietines įmones (Laskienė, Pekarskienė, 2011: 2007).

Šalis, besiorientuojanti į įgūdžių tobulinimą, tyrimų ir plėtros žinias, informacines rėmimo sistemas, technologijų infrastruktūrą, pritraukia „aukštos kokybės“ tiesiogines užsienio investicijas. Priešingu atveju, šalyje kuriamos pigias investicijas priimančios užsienio kapitalo įmonės, daugiausia vykdančios produkcijos surinkimo veiklą ir ribojančios tiesioginių užsienio investicijų nutekėjimus bei ryšius su vietinėmis įmonėmis. Šalys su išvystyta pramonės infrastruktūra ir pajėgumais, santykinai pigiais ištekliais ir kvalifikuota darbo jėga daugiau pritraukia į eksportą orientuotų investicijų. Į eksportą orientuotos užsienio kapitalo įmonės yra integruotos į pagrindinės bendrovės

multinacionalinius gamybos ir prekybos tinklus ir gali geriau išnaudoti konkurencinius investicijas priimančios šalies pranašumus didindamos eksportą (Laskienė, 2010: 141).

Taigi Ruplienė ir Garšvienė (2008), naudodamos Johnson (2006) tyrimų duomenimis, pabrėžia, kad tiesioginių užsienio investicijų (kapitalo) poveikis ekonominiam augimui priklauso nuo priimančios šalies išsivystymo lygio (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Priimančios šalies galimybių pagreitinti ekonominį augimą priklausomybė nuo šalies išsivystymo lygio (Ruplienė, Garšvienė, 2008: 264)

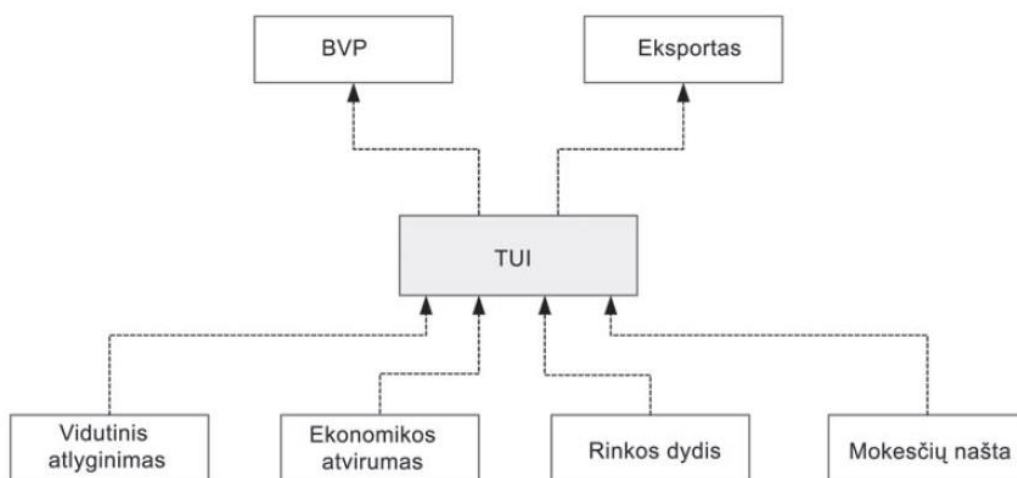
Poveikis augimui	Išsivysčiusi šalis	Besivystanti šalis
Technologinė pažanga	+ Aukštos kvalifikacijos darbo jėga ir aukštas įmonių potencialas leidžia perimti naujausias technologijas ir gauti maksimalią naudą; - Jau esantis aukštas technologinis lygis neleidžia pasiekti didelių technologinių šuolių.	+ Žemas technologinis lygis leidžia padaryti žymią technologinę pažangą; - Žemas absorbcinis potencialas leidžia perimti tik dalį naujų technologijų.
Fizinio kapitalo atėjimas	+ Rinkos ekonomikos sąlygos leidžia gauti didesnę investicijų grąžą; - Aukštas apsirūpinimo kapitalu lygis lemia mažesnę investicijų grąžą.	+ Žemas apsirūpinimo kapitalu lygis leidžia gauti didesnę investicijų grąžą; - Tyrimai rodo, kad besivystančiose šalyse investicijų grąža nelinkusi didėti.

Ryškejant globalizacijai pastaruosius du dešimtmečius didėjo susidomėjimas tarptautiniu kapitalo judėjimu. Domėjimasis pastebimas ir akademinėje erdvėje (Ruplienė, 2009: 248). Lietuvoje tiesiogines užsienio investicijas įvairiais požiūriais tyrinėjo daug mokslininkų. Čegyte ir Miečinskienė (2009) įsitikinusios, kad „teigiamas jų vertinimas ir įvardijimas vienu svarbiausiu ekonominio augimo veiksniumi lemia šios srities tyrimų gausą. Dažniausiai tyrimuose analizuojamos priežastys, lemiančios tiesioginių užsienio investicijų srautus, apimtį, formas, pasiskirstymą tarp valstybių, nagrinėjamas ekonomikos augimo ir tiesioginių užsienio investicijų sąryšis bei kitos problemos“ (p. 10).

Analizuojant mokslinę literatūrą, pastebėta, kad lietuvių autoriai (Tvaronavičienė, Kalašinskaitė, 2003; Domarkienė, Miškinis, 2006; Ruplienė, Garšvienė, 2008; Ruplienė, Montvilaitė, Grigaliūnienė, 2008; Čiegytė, Miečinskienė, 2009; Ruplienė, 2009; Tomaševič, 2010; Stankaitytė, Piktūrnaitė, 2010; Ginevičius, Šimelytė, 2011; Ruplienė, Motvilaitė, 2011; Pekarskienė, Laskienė, 2012; Stankevičienė, Lakštutienė, 2012; Misiūnas, Gudeliauskaitė, 2013; Sinevičienė, 2013; Sakalauskaitė, Miškinis, 2014; Nauckaitė, Solnyčnikienė, 2015 ir kt.) daug dėmesio skiria veiksniams, įtakojantiems tiesioginių tarptautinių investicijų pritraukimą į šalį ir lemiantiems jų srautus. Metodus ir priemones, kuriais naudojantis yra įvertinamas tiesioginių užsienio investicijų ekonominis poveikis BVP, eksportui ir kitiems rodikliams, detaliai aptariama Šeškutės, Tvaronavičiaus (2007), Brenkevičiūtės (2010), Tomaševič (2010) ir kitų autorių darbuose.

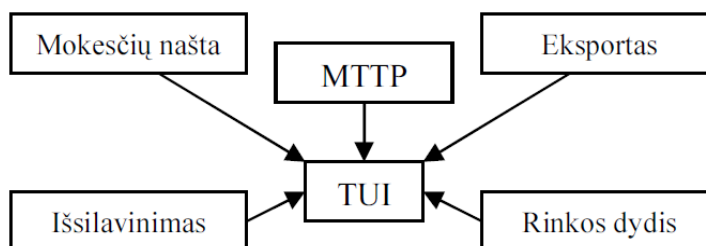
Tiesioginių užsienio investicijų srautai pasaulyje pasižymi aiškia augimo tendencija, tačiau jų dinamiką lemiantys veiksniai, poveikio sritys nėra pilnai nustatyti (Sakalauskaitė, Miškinis, 2014: 27). Šeškutė, Tvaronavičius (2007), Stankevičienė ir Lakštutienė (2012) tyrinėjo koreliaciją tarp tiesioginių

užsienio investicijų ir BVP, eksporto, vidutinio atlyginimo, ekonomikos atvirumo, rinkos dydžio bei mokesčių naštos (žr. 2 pav.), o pastarosios autorės dar ir tarp tiesioginių užsienio investicijų srautų bei išlaidų moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai. Apibendrinus atliktos ekonominės analizės rezultatus, pasakytina, kad minėtos autorės savo tyrimuose nustatė, jog ryšys tarp gaunamų tiesioginių užsienio investicijų ir BVP, eksporto bei išlaidų moksliniams tyrimams ir technologijų plėtrai yra tiesioginis, teigiamas ir labai stiprus. Tačiau didėjantis vidutinis mėnesio atlyginimas nedaro neigiamos įtakos į šalį pritraukiamoms tiesioginėms užsienio investicijoms, o rinkos dydis bei ekonominis atvirumas, priešingai nei mokesčių našta, neturi jokios reikšmės, t. y. nėra lemiami veiksniai kapitalui iš užsienio srautams pritraukti.



2 pav. Šečkutės ir Tvaronavičiaus tyrimo modelis (Šečkutė, Tvaronavičius, 2007)

Kiek siauresnėje plotmėje nei Šečkutė ir Tvaronavičius (2007), egzistuojančių ryšių stiprumą tarp tiesioginių užsienio investicijų ir atrinktų veiksnių – eksporto, rinkos dydžio, mokesčių naštos, gyventojų išsilavinimo bei mokslinių tyrimų ir technologijų pažangos (MTTP) lygio, tyrinėjo Čegyė ir Miečinskienė (2009) (žr. 3 pav.). Gauti rezultatai parodė, kad iš analizuotų veiksnių tiesioginės užsienio investicijos stipriausią tiesioginį ryšį turi su MTTP, nepaisant to, kad Lietuva dažniau vertinama kaip technologijų kopijuotoja ir diegėja nei kūrėja (Čegyė, Miečinskienė, 2009: 11).



3 pav. Čegyės ir Miečinskienės tyrimo modelis (Čegyė, Miečinskienė, 2009)

Skandinaviškos kilmės kapitalo investicijų dinamiką, investavimo kryptis, investavimo motyvus savo straipsniuose aptaria Aukštuolytė (2013, 2014), Levickaitė (2011), Simėnas (2014, 2015), Rutkauskaitė (2015). Lietuvos statistikos departamentas savo apžvalgose pateikia investicijų iš Skandinavijos šalių dinamikos analizę, tačiau tyrimų, kuriuose būtų atliktas skandinaviško kilmės kapitalo įmonių investicijų Lietuvoje ekonominis vertinimas, neaptikta. Todėl dėl skandinaviškos kilmės kapitalo investicijų tyrimų fragmentiškumo, nepakankamumo, egzistuoja objektyvi būtinybė gilintis į šio makroekonominio reiškimo ir su juo susijusių ekonominių pasekmių ryšio, priklausomybės stiprumo, ekonominio vertinimo problemą.

Nepaisant atliekamų empirinių tyrimų, tenka sutikti su Samuolio (2001) nuomone, anot kurios, „pagrindinės tiesioginių užsienio investicijų valdymo srities problemos yra skirtingas užsienio investicijų klasifikavimas, nevienodas tiesioginių užsienio investicijų rodiklio sandaros traktavimas bei išsamios tiesioginių užsienio investicijų apskaitos nebuvimas. Dėl šių priežasčių gaunami netikslūs užsienio investicijų šalyje duomenys, iš kurių sunku vertinti užsienio kapitalo įtaką šalies ekonomikai“ (p. 93 – 94). Akademiniam lygmenyje pripažįstama, kad „nors įvertinti užsienio investicijų įtaką sudėtinga, tačiau bandymai teoriškai pagrįsti bei suformuluoti tokio vertinimo logiką padėtų spręsti svarbius ekonominės politikos formavimo klausimus“ (Kalašinskaitė, 2009: 2).

Suprantama, kad kiekvienos skirtingos valstybės atveju, užsienio investicijų poveikis šalies ekonomikai yra unikalus ir labai individualus. Atliekant skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių investicijų Lietuvoje ekonominį vertinimą, bus galima tiksliai nustatyti, kokio pobūdžio – skatinantis ar slopinantis – skandinaviškos kilmės investicijų poveikis vyrauja Lietuvoje. Taigi atliekant skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių investicijų Lietuvoje ekonominį vertinimą, bus siekiama atskleisti, ar kai kurie ryšiai, pagrįsti mokslinė literatūra ir nustatyti kitose valstybėse, Lietuvoje pastarųjų kelerių metų laikotarpiu statistiškai pasitvirtina.

Apibendrinant teorinės nagrinėtų ekonomikos, vadybos, finansų mokslų autorių įžvalgas, prieita prie išvados, kad iš esmės tiesioginių užsienio, taip pat ir Skandinavijos valstybių, investicijų, „formuojančių šalies ūkio būklę“ (Sakalauskaitė, Miškinis, 2014: 36), vertinimo tyrimo būtinumą lemia trys svarbios priežasčių grupės:

- suvokimas, kad tiesioginės užsienio investicijos yra vienas pagrindinių ūkio plėtros ir ekonominio augimo veiksnių;
- tiesioginės užsienio investicijų poveikio nevienareikšmiškumas, kontraversiškas, t. y. tiek teigiama, tiek neigiama įtaka;
- gana mažas dėmesys skandinaviško kapitalo investicijų analizei ir išsamiam jų ekonominiam vertinimui.

2. TIESIOGINIŲ UŽSIENIO INVESTICIJŲ VERTINIMO TEORINIAI SPRENDIMAI

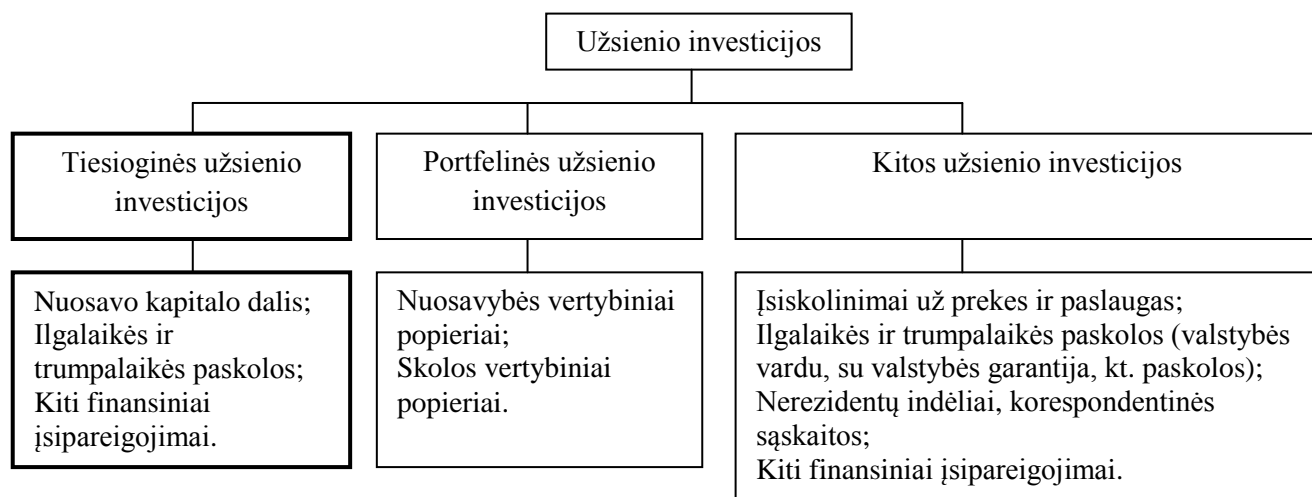
2. 1. Investicijų samprata ir klasifikacija

Tiesioginių užsienio investicijų sąvoka yra gana sudėtinga ir suvokiama bei aiškinama įvairių autorių, oficialių teisės aktų skirtingai. LR Investicijų įstatyme (1999) šis terminas neapibrėžiamas. Minėtame norminiame teisės akte bendraja prasme investicijos apibrėžiamos kaip „piniginės lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą“ (LR Investicijų įstatymas, 1999, 2 str. 1 d.). Mokslinėje literatūroje pastebima, kad „analizuojant įvairius ekonominius šalies rodiklius, dažnai pasitaiko, kad tiesioginės užsienio investicijos sugretinamos su materialinėmis investicijomis, kurios dažnai vadinamos tiesiog investicijomis. Akivaizdūs šių sąvokų skirtumai matomi sulyginus jų apibrėžimus. Materialinės investicijos – tai investicijos (lėšos), skirtos sukurti, atnaujinti ar įsigyti ilgalaikį materialų turtą. Tuo tarpu tiesioginės užsienio investicijos yra užsienio ūkio subjekto investicijos į kitos šalies ūkio subjektą“ (Samuolis, 2001: 94). Anot kai kurių autorių, „tiesioginės užsienio investicijos – tai investicijos, kurių pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės“ (Navickas, 2008: 140; Sakalauskaitė, Miškinis, 2014: 31; Arėškienė, Samuolis, Jančaitis, Vėberis, 2000: 6; Tiesioginės užsienio..., 2014: 4) ir kuomet tiesioginis užsienio investuotojas turi teisę aktyviai dalyvauti tiesioginio investavimo įmonės valdyme (Naulickaitė, Solnyškinienė, 2015: 146).

Tiesioginių užsienio investicijų statistinio tyrimo metodikoje (2014) akcentuojama, kad „tiesioginių užsienio investicijų kategorijai priskiriamos tokios tarptautinės investicijos, kurios vienam investuotojui nerezidentui (fiziniam ar juridiniam asmeniui, kurio ekonominiai interesai yra už jo šalies ekonominės erdvės ribų ir kurio vykdoma ekonominė veikla Lietuvoje nėra ilgalaikė (trunka trumpiau nei vienus metus)) arba investuotojų nerezidentų grupei suteikia 10 ir daugiau procentų balso teisių. Mažesnė nei 10 % balso teisių užsienio investicija laikoma ne tiesiogine, o portfeline investicija. Lemiamas poveikis įmonei atsiranda, kai užsienio investuotojas turi daugiau nei 50 % balso teisių, o reikšmingas – kai užsienio investuotojas turi 10 – 50 % balso teisių. Tiesioginėms užsienio investicijoms priskiriamas ne tik pirminis kapitalo investavimas, bet ir vėlesni sandoriai tarp tiesioginio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės, tarp tiesioginio investavimo įmonės ir skirtingose užsienio šalyse esančių susietų įmonių“ (p. 2).

Tiesioginių užsienio investicijų sąvoka Lietuvoje yra santykinai nauja, palyginti su tradicinėmis valstybės, materialinių ar finansinių investicijų sąvokomis. Todėl dažnai ekonominėje literatūroje ir

spauodoje yra sutapatinami „užsienio investicijų“ ir „tiesioginių užsienio investicijų“ rodikliai (Samuolis, 2001: 96). Tačiau Naulickaitė ir Solnyškinienė (2015) akcentuoja, kad dažnai terminas „užsienio investicijos“ yra klaidingai sutapatinamas su terminu „tiesioginės užsienio investicijos“. Anot autorių, šių dviejų sąvokų sutapatinti negalima, nes tiesioginės užsienio investicijos yra tik vienas iš užsienio investicijų tipų (žr. 4 pav.).



4 pav. Užsienio investicijų klasifikacija (Naulickaitė, Solnyškinienė, 2015: 136)

Mokslinėje literatūroje pagal investuotojo įtaką bendrovei, į kurią investuojama, investicijos skirstomis į tiesiogines ir netiesiogines (portfelio) investicijas. Tiesioginiai ir netiesioginiai investuotojai atlieka skirtingą vaidmenį valdant bendrovę. Netiesioginio investuotojo vaidmuo kuriant bendrovės strategiją ir ją valdant yra pasyvus, o tiesioginio investuotojo vaidmuo – aktyvus. Jei netiesioginiam investuotojui nebeatinka įmonės veiklos rezultatai, jis paprastai parduoda turimas įmonės akcijas (obligacijas) ir investuoja pinigus kitur. Tuo tarpu tiesioginis investavimas yra susijęs ir su technologijų bei žinių perdavimu, tiesioginis investuotojas turi atstovus įmonės valdymo organuose, o netiesioginio investavimo atveju įmonė gauna tik pinigus (Pekarskienė, Laskienė, 2012: 1391). Taip pat tiesioginės užsienio investicijos, atsižvelgiant į investuotojų motyvus, suskirstomos į du tipus: siaurąją prasme – į horizontalias (investicijos skirtingose šalyse, į tą patį gamybos etapą) ir vertikalias (investicijos skirtingose šalyse ir į skirtingus gamybos etapus), plačiąją prasme – į tiesiogines užsienio investicijas, kuriomis siekiama praplėsti rinką, pasinaudoti gamtiniais ištekliais, padidinti efektyvumą arba pasiekti strateginio turto efektyvumo (Naulickaitė, Solnyškinienė, 2015: 146).

LR investicijų įstatymo (1999) 3 straipsnyje išskiriamos kelios investicijų rūšys:

- pagal investuotojo įtaką ūkio subjektui – tiesioginės, netiesioginės (portfelinės);
- pagal investuotojo nuolatinę buveinę (rezidavimą) – vidaus, užsienio;
- pagal investuotojo statusą – valstybės, privačios, užsienio ir tarptautinių organizacijų;

- pagal investavimo objektą – kapitalo, finansinės.

Labai išsamiausia investicijų klasifikaciją pateikia Geižutienė ir Sūdžius (2010) (žr. 3 lent.).

**3 lentelė. Investicijų rūšys pagal svarbiausius klasifikavimo požymius
(Geižutienė, Sūdžius, 2010: 2)**

Investicijų klasifikavimo požymiai	Investicijų rūšys	Investicijų rūšių apibūdinimas
1. Pagal investavimo objektus	1. Kapitalo a) materialiosios b) ne materialiosios 2. Finansinės	Materialiosios investicijos – tai lėšų investavimas į materialųjį turtą (žemę, pastatus, įrengimus, mašinas, transporto priemones, įrangą, nebaigtą statybą ir kt.). Nematerialiosios investicijos – investicijos į nematerialųjį turtą (plėtros darbus, prestižą, patentus, licencijas, programinę įrangą ir kt.). Finansinės investicijos – investicijos į įvairius finansinius instrumentus, pirmiausia į vertybinius popierius.
2. Pagal investuotojo statusą	1. Valstybės investicijos 2. Privačios investicijos 3. Užsienio investicijos	Valstybės investicijos – tai Lietuvos valstybės ir savivaldybių lėšų investavimas į tam tikrus objektus siekiant visuomenės gerovės. Privačios investicijos – tai lėšų investavimas į kitų fizinių ir juridinių asmenų įmones ir organizacijas, kurių įstatiniame kapitale nėra valstybinio kapitalo. Užsienio investicijos – investicijos, atliekamos kitų valstybių, užsienio fizinių asmenų, įmonių ir organizacijų.
3. Pagal dalyvavimą investavimo procese	1. Tiesioginės 2. Netiesioginės	Tiesioginės investicijos – tai tiesioginis investuotojo dalyvavimas investavimo procese ir pasirenkant patį investavimo objektą. Investuotojas įgauna tiesioginę nuosavybės teisę į vertybinius popierius ir turtą, turi galimybę kontroliuoti arba daryti nemažą įtaką ūkio subjektui. Netiesioginės investicijos – tai investavimas per įgaliotus asmenis arba finansines institucijas. Investuotojo įsigyta kapitalo dalis nesuteikia jam galimybės daryti didesnės įtakos ūkio subjektui.
4. Pagal organizacines formas	1. Investicinis projektas 2. Investicinis portfelis	Investicinis projektas – tam tikras užbaigtas investicinės veiklos objektas, vienos investicijų formos realizavimas. Investicinis portfelis – vieno investuotojo turimų investicinių instrumentų visuma.
5. Pagal rizikingumo lygį	1. Nerizikingos 2. Mažos rizikos 3. Vidutinės rizikos 4. Didelės rizikos 5. Spekuliatyvinės	Investicijos su minimalia rizika pasižymi nedidele, bet stabilia ir patikima grąža. Augant pelningumui įprastai auga ir rizikos laipsnis, todėl pelno gavimo galimybės didelės rizikos investicijose yra nepastovios arba nedidelės. Toliau augant neapibrėžtumui, tokios investicijos tampa spekuliatyvinėmis.
6. Pagal strategijos pobūdį	1. Inovacinės 2. Diversifikuotos	Inovacinės investicijos leidžia išsaugoti ir didinti įmonės sėkmės potencialą. Jos lemia įmonės konkurencingumą ateityje. Svarbiausios yra investicijos, skirtos naujų produktų ir gamybos technologijų kūrimui ir įdiegimui. Diversifikuotos investicijos – investicijos, kuriomis išplečiamos esamos veiklos sritys. Tokios investicijos daromos siekiant: 1) išnaudoti sinergetinį efektą tarp senų ir naujų veiklos sričių; 2) įsigyti naujas technologijas arba žinias; 3) išsklaidyti ir sumažinti riziką.

Galima teigti, kad pačią detaliausią investicijų klasifikaciją yra suformavę Cibulskienė ir Butkus (2007), kurie investicijas suskirsto pagal 15 požymių (žr. 4 lent.). Pastarosios investicijų klasifikacijos dideliu privalumu galima laikyti tai, kad, taip pat kaip ir Geižutienė ir Sūdžius (žr. 3 lent.), Cibulskienė bei Butkus (2007) (žr. 4 lent.) pateikia labai išsamius investicijų rūšių apibūdinimus (p. 25 – 30), išryškinami atskirų investicijų rūšių specifiniai skiriamieji bruožai.

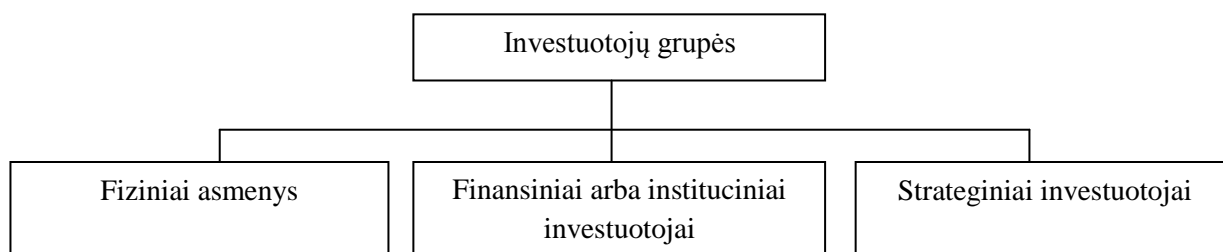
4 lentelė. Investicijų klasifikacija: požymiai ir rūšys (Cibulskienė, Butkus, 2007: 24 - 25)

Klasifikavimo požymis	Investicijų rūšys
Pagal investicijų objektą	realiosios (kapitalo) investicijos, kurios skirstomos į daiktines ir nematerialias; finansinės investicijos.
Pagal dalyvavimą investavimo procese	tiesioginės investicijos; netiesioginės investicijos.
Pagal atnaujinimo pobūdį	bendrosios investicijos; atkuriamosios (renovavimo) investicijos; grynosios investicijos.
Pagal priklausomybę nuo pelno	išvestinės investicijos; automatinės investicijos.
Pagal santykį su investuotoju	vidinės investicijos; išorinės investicijos.
Pagal investavimo trukmę	trumpalaikės investicijos; ilgalaikės investicijos.
Pagal investicijų įsisavinimo suderinamumą	nepriklausomos investicijos; susijusios investicijos; nesuderinamos investicijos.
Pagal pelningumą	aukšto pelningumo investicijos; vidutinio pelningumo investicijos; žemo pelningumo investicijos; nepelningos investicijos.
Pagal investicinę riziką	nerizikingos investicijos; žemos rizikos investicijos; vidutinės rizikos investicijos; aukštos rizikos investicijos.
Pagal kapitalo panaudojimą investavimo procese	pirminės investicijos; investicijos; kapitalo paėmimas (dezinvesticijos).
Pagal likvidumo lygį	aukšto likvidumo investicijos; vidutinio likvidumo investicijos; žemo likvidumo investicijos; nelikvidžios investicijos.
Pagal ūkio šakas ar ekonomines veiklas	investicijos, skirstomos pagal ūkio šakų ir ekonominių veiklų klasifikatorių.
Pagal investicinių lėšų priklausomybę	privačios investicijos; valstybinės investicijos; užsienio investicijos; bendrosios investicijos.
Pagal teritoriją	investicijos šalies viduje; investicijos užsienyje.
Pagal organizacines formas	investicinis projektas; investicinis portfelis.

Dar kiti autoriai tiesioginės užsienio investicijos klasifikuoja pagal motyvaciją investuoti užsienio šalyje (Ginevičius, Šimelytė, 2011: 226):

- pigesnių gamtinių išteklių paieška;
- rinkos plėtra;
- tiesioginių užsienio investicijų efektyvumo didinimas;
- kapitalo didinimas.

Didesnes ar mažesnes tiesiogines užsienio investicijas valdo investuotojai. Visi jie pasižymi tam tikromis charakteristikomis. Pilinkienė (2009) išskiria tris investuotojų grupes (žr. 5 pav.), tarpusavyje besiskiriančiais investavimo tikslais, finansiniais pajėgumais ir mokesčių statusu. Fiziniai asmenys priskiriami mažiausio finansinio pajėgumo grupei, kurią sudaro pavieniai asmenys. Fizinių asmenų investuotojų grupei yra būdinga savo investicijos nukreipti į vertybinius popierius. Tuo tarpu finansiniai arba instituciniai investuotojai – tai finansinės kompanijos, kurios valdo joms patikėtus finansinius išteklius. Finansinės investicijos koncentruotos į likvidžias akcijas ir obligacijas t. y. į tuos finansinius instrumentus, kuriais galima laisvai prekiauti finansų rinkose. Tarp finansinių investuotojų yra išskiriamos dvi skirtingos investicijų rūšys: finansinės investicijos (investicijos siekiant suformuluoti investicijų portfelį), strateginės investicijos (investicija koncentruota į įmonės įsigijimą ir valdymą). Trečiajai grupei galima priskirti strateginius investuotojus, kurie investuoja į kitus juridinius subjektus, iš esmės siekdami įgyvendinti savo korporacinius tikslus (Pilinkienė, 2009: 144).



5 pav. Investuotojų grupės (sudaryta pagal Pilinkskienė, 2008: 144)

Žinoma, mokslinėje literatūroje egzistuoja ir kitų investuotojų klasifikacijų. Geižutienė ir Sūdžius (2010), tiesioginius užsienio investuotojus, besiskiriančius savo investicinei veiklai keliamais tikslais ir uždaviniais, požiūriu į riziką bei pasirenkamas investavimo priemones, taip pat suskirsto į tris pagrindines grupes (p. 2 – 3):

- nuoseklūs, kurių pagrindinis investavimo kriterijus – investicijų saugumas. Pelnas juos domina mažai, svarbiausia išsaugoti uždirbtas lėšas ir investuoti su minimalia rizika;
- aktyvūs, besiorientuojančius į pelną su santykinai nedidele rizika. Tiek pelnas, tiek investicijų saugumas yra vienodai svarbūs investavimo kriterijai;

- lošėjai, kurie orientuota į maksimalų pelną. Jų tikslas yra per trumpą laiką uždirbti kaip įmanoma didesnę pelną, į riziką atsižvelgiant minimaliai.

Savo ruožtu Cibulskienė ir Butkus (2007) investuotojus (žr. 5 lent.) klasifikuoja dalinai pagal tuos pačius ir dalinai pagal kitus kriterijus nei anksčiau minėti ekonomikos teoretikai.

5 lentelė. Investuotojų klasifikavimas (Cibulskienė, Butkus, 2007: 31)

Investuotojų klasifikavimo požymis	Investuotojų rūšys
Pagal pagrindinės ūkinės veiklos kryptis	individualus investuotojas; institucinis investuotojas.
Pagal investavimo tikslus	strateginis investuotojas; portfelinis investuotojas.
Pagal požiūrį į investicinį efektą	investuotojas, siekiantis einamojo investicinio pelno per trumpą laiką; investuotojas, siekiantis kapitalo prieaugio per ilgą laiką; investuotojas, siekiantis neekonominio investicinio efekto.
Pagal požiūrį į investicinę riziką	investuotojas, nepalankiai vertinantis riziką; rizikos atžvilgiu neutralus investuotojas; investuotojas, palankiai vertinantis riziką.
Pagal investavimo elgseną	konservatyvus investuotojas; nuolankus investuotojas; agresyvus investuotojas.
Pagal buveinės vietą	vietinis investuotojas; užsienio investuotojas.

Apibendrinant skirtingų autorių pateiktas tiesioginių užsienio investicijų sampratą, tiesiogines užsienio investicijas galima apibrėžti kaip ekonominės veiklos procesą, kurio metu investuojamos lėšos, finansinis, materialus ir nematerialus turtas siekiant gauti pelno arba pasiekti tam tikro socialinio efektyvumo. Šiuo metu mokslinėje literatūroje egzistuoja labai įvairių tiesioginio užsienio investicijų klasifikacijų, kurių pagrindą sudaro tiesioginių užsienio investicijų skirstymas pagal investavimo objektą, statusą, tikslus, motyvus, strategijos pobūdį, formas, rizikingumą ir kitus kriterijus.

2. 2. Tiesioginių užsienio investicijų apimtis skatinantys ir ribojantys veiksniai

Kiekvienai šaliai, taip pat ir Lietuvai, „siekiant visaverčio įsijungimo į tarptautinio kapitalo judėjimą, o įmonėms stengiantis aktyviai dalyvauti tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo procese, tampa labai svarbu nuolat kintančioje aplinkoje stebėti ir analizuoti tiesioginių užsienio investicijų plėtros tendencijas bei jas lemiančius veiksnius“ (Stankevičienė, Lakštutienė, 2012: 70 – 71). Mokslinėse diskusijose daug kalbama apie šiuos veiksnius. „Tyrėjai nuolat kelia klausimą: kokie veiksniai yra svarbiausi siekiant pritraukti tiesiogines užsienio investicijas“ (Ruplienė, Montvilaitė, 2011: 68). Suprantama, kad priešasčių, motyvų ir veiksnių, pritraukiančių investuotojus, o su jais kartu ir tiesiogines užsienio investicijas į konkrečią šalį, yra labai daug ir įvairių.

Sakalauskaitė, Miškinis (2014), Artige ir Nicolini (2005) tiesiogines užsienio investicijas pritraukiančius veiksnius skirsto į dvi stambias grupes:

- vidinius, siejamus su įmonių charakteristikomis, pavyzdžiui, įmonės dydis, tyrimų ir eksperimentinės veiklos mastas;
- išorinius – tai investicijas priimančios šalies pranašumai, pavyzdžiui, mažesnė gamybos veiksmų kaina, sumažinanti gamybos kaštus ir didinanti pelningumą.

Užsienio autorių (Mateev, Tsekov, 2012: 2) teigimu, būtent palyginamieji šalių pranašumai, siejami su būsimo investicijų pelningumu, lemia sprendimą investuoti konkrečioje šalyje. Jei užsienio įmonės būtų identiškos vietinėms, nebūtų naudinga veiklą vykdyti užsienio rinkose, suvokiant, jog veiklos vykdymas užsienyje reikalauja papildomų, pavyzdžiui, komunikacijos, personalo mokymo, išlaidų.

Veiksnius, turinčius įtakos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui į šalį, Naulickaitė ir Solnyškinienė (2015) suskirstė į tris pagrindines grupes: politinės sistemos, ekonominiai (atitinkamai skirstomi pagal tiesioginių užsienio investicijų tipus, motyvus) ir veiksniai, lemiantys verslo supaprastinimo sąlygas (žr. 6 lent.).

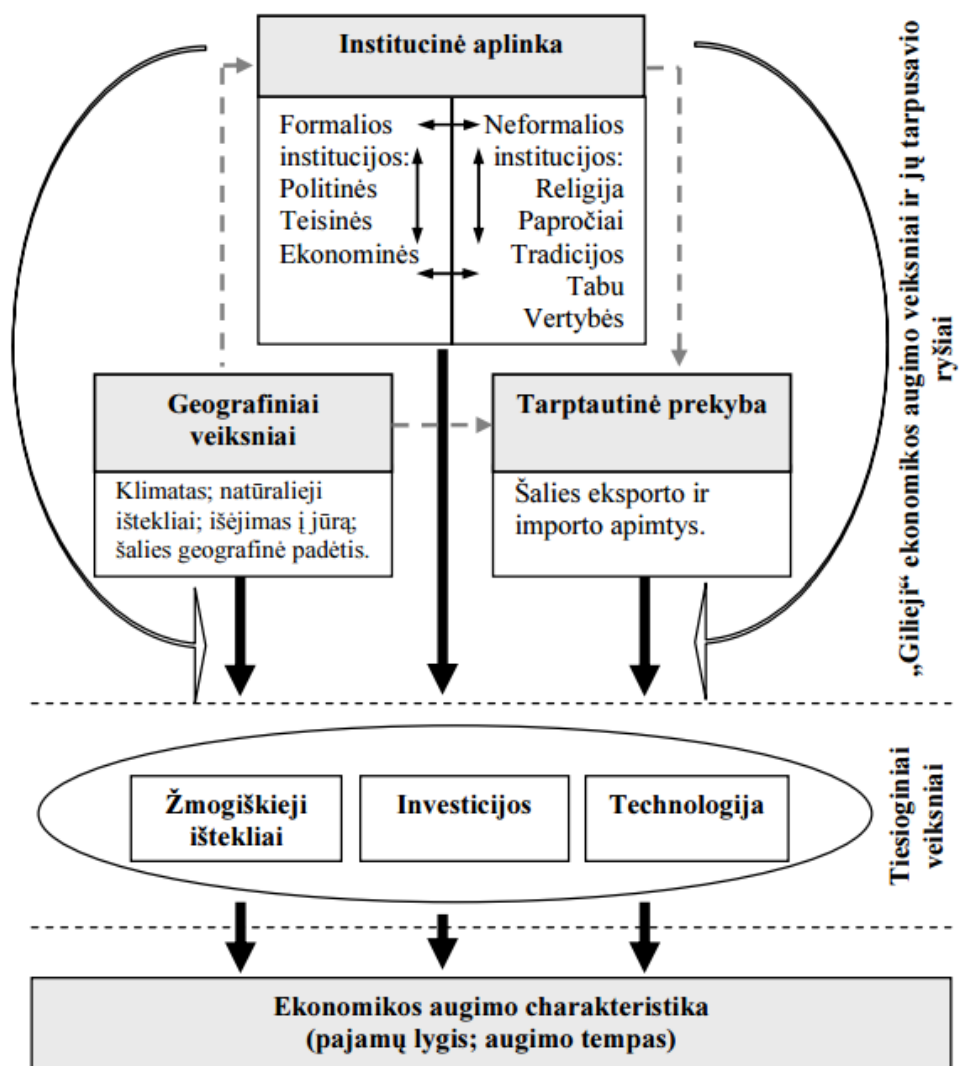
6 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančių veiksnių klasifikacija (Naulickaitė, Solnyškinienė, 2015: 142)

Veiksnių grupės	Veiksniai
Politinės sistemos veiksniai	Ekonominis, politinis ir socialinis stabilumas; užsienio bendrovių filialų veiklos reglamentavimas; taisyklės reglamentuojančios patekimą į rinką ir operacijas joje; tarptautiniai susitarimai dėl TUI; privatizacijos politika; prekybos politika; TUI ir prekybos politikų daroma.
Ekonominiai veiksniai (TUI, kuriomis siekiama praplėsti rinką)	Rinkos dydis ir pajamos, tenkančios vienam gyventojui; potencialus rinkos augimas; galimybė patekti į regionines ir pasaulines rinkas; specifiniai tam tikros šalies vartotojų poreikiai; rinkos struktūra (pavyzdžiui, rinkos koncentracija, patekimo į rinką barjerai; kainodara).
Ekonominiai veiksniai (TUI, kuriomis siekiama pasinaudoti išteklių)	Galimybė pasinaudoti gamtiniais išteklių; fizinė infrastruktūra (uostai, keliai, telekomunikacijos).
Ekonominiai veiksniai (TUI, kuriomis siekiama strateginio turto efektyvumo)	Darbo jėgos kvalifikacija; švietimo infrastruktūros kokybė (pavyzdžiui, mokyklos, universitetai); technologijų infrastruktūra (pavyzdžiui, mokslinių tyrimų įstaigos; universitetai); inovacijų klasteriai.
Ekonominiai veiksniai (TUI, kuriomis siekiama efektyvumo)	Darbo jėgos kaina ir našumas; žaliavų kainos; transporto ir komunikacijos kaštai (tarp TUI teikiančių ir TUI priimančių šalių, TUI priimančioje šalyje); finansavimo išlaidos; pramonės infrastruktūra (pavyzdžiui, verslo paslaugos; tiekėjai, pramonės klasteriai).
Veiksniai, lemiantys verslo supaprastinimą	Investicijų paskatos; priemonės, skirtos mažinti korupcijos lygį ir administravimo neveiksmingumą; socialinė aplinka (pavyzdžiui gyvenimo kokybės lygis); infrastruktūra; aptarnavimo paslaugos; klasterių steigimo skatinimas; socialinis kapitalas.

Pagrindinis teigiamą poveikį tiesioginėms užsienio investicijoms turintis veiksnys, anot Campos ir Kinoshita (2010), yra „finansinio sektoriaus reformos, užtikrinančios veiksmingą kapitalo paskirstymą, įmonių monitoringą ir investicinės rizikos sušvelninimą. Taip pat išskiriama rinkos atvirumo, kainų stabilumo, prekybos tarifų, privatizacijos reformų, investicijų klimato, institucijų įtakos svarba“ (p. 327). Kitų autorių nuomone, investuotojai, skverbdamiesi į užsienio šalių rinkas,

pirmiausia stengiasi įvertinti šalies įvaizdį bei ekonominę aplinką (Stankevičienė, Lakštutienė, 2012: 71). Be to, investuotojų sprendimus įtakoja jų lūkesčiai, kuriuos betarpiškai formuoja bendra visuomenės nuomonė apie šalies ekonominę būklę (Pekarskienė, Laskienė, 2012: 1392).

Ruplienė, Montvilaitė, Grigaliūnienė (2008), Šeputienė (2009), Ruplienė (2009) tvirtina, kad vienas pagrindinių tiesiogines užsienio investicijas lemiančių veiksnių yra institucijos. Institucinė aplinka, kurią sudaro formalios ir neformalios institucijos, taip pat daro poveikį tiesioginių užsienio investicijų srautui, o tuo pačiu ir šalies ekonominiam augimui (žr. 6 pav.).



6 pav. Institucinės aplinkos poveikis tiesioginėms užsienio investicijoms (Šeputienė, 2009: 40)

Akcentuojama, kad būtų „institucijos tampa vienu pagrindinių investicijas priimančios valstybės privalumų, nes rinkos efektyvumas labai smarkiai priklauso nuo ją reguliuojančių institucijų, kurios nustato „žaidimo taisykles“, nulemiančias kaštų dydį ir informacijos prieinamumą, kurie savo ruožtu lemia verslo sėkmę“ (Ruplienė, Montvilaitė, Grigaliūnienė, 2008: 273; Ruplienė, 2009: 249). Šeputienė (2008) pripažįsta, kad „ryšiai tarp pateiktų veiksnių nėra vienpusiai, kaip pažymėta

modelyje. Vienintelis veiksnys, kurį savo tyrimuose ekonomistai laiko egzogeniniu yra geografinės sąlygos. Visi kiti modelyje pateikti veiksniai yra endogeniniai, veikiantys vienas kitą, nors modelyje tai ir nepažymėta. Taip pat neatmetama galimybė, kad institucinės aplinkos poveikis ekonomikai gali pasireikšti ir kitais, modelyje nepažymėtais, poveikio kanalais“ (p. 41) (žr. 6 pav.).

Remiantis Cibulskienės ir Butkaus (2007) apibendrintomis teorinėmis įžvalgomis, galima daryti prielaidą, kad tiesioginių užsienio investicijų apimtis labiausiai priklauso nuo (p. 34 – 36):

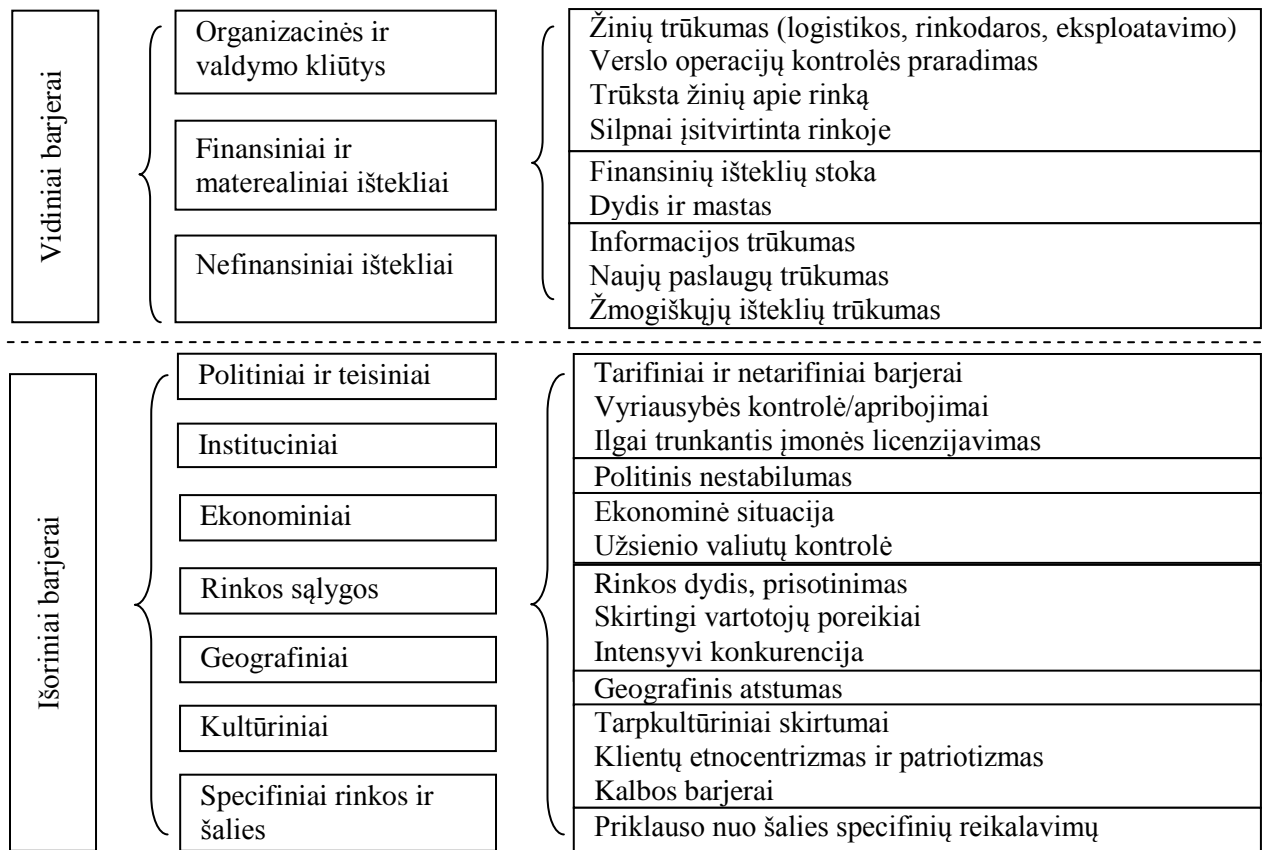
- politinės šalies stabilumo;
- privatizacijos;
- įstatyminės bazės;
- gamtos išteklių;
- monetarinės politikos;
- fiskalinės politikos;
- infrastruktūros išvystymo;
- pramonės;
- žemės ūkio;
- bankų sistemos;
- kaimyninių ryšių;
- darbo rinkos.

Egzistuoja ir kitų nuomonių dėl veiksnių, darančių įtaką tiesioginių užsienio investicijų pritraukimo į šalį procesui. Kvainiauskaitė (2008) išskiria penkias pagrindines veiksnių grupes, lemiančias tiesioginių užsienio investicijų apimtį į šalį:

- rinkos veiksniai: rinkos dydis, galimi augimo tempai, papildomi rinkos segmentai, rinkos plėtros galimybės;
- prekybos barjerai: muitų ir kitų prekybinių apribojimų sumažinimas;
- kaštų veiksniai: horizontali ir vertikali diversifikacija, pigesnė darbo jėga, žemesni kapitalo kaštai, skatinančios priemonės iš investicijas priimančių šalių, kainų lygio skirtumai;
- investicinis klimatas: teigiamas visuomenės požiūris, politinis stabilumas, maži nuosavybės apribojimai, valiutos kurso reguliavimas, mokesčių struktūra, draugiški šalių tarpusavio santykiai;
- bendri veiksniai: pelno siekimas, įmonės įvaizdžio kūrimas.

Sekliuckienė (2013) išskiria vidinius ir išorinius internacionalizacijos barjerus, kurie gali padaryti teigiamą arba neigiamą įtaką įmonėms priimant sprendimus dėl įsiliejimo į tarptautinę rinką.

Šių egzistuojančių barjerų įtakos reikšmingumo vertinimas gali keisti investuotojo sprendimą įsiliesti į užsienio rinką ten investuojant.



7 pav. Vidiniai ir išoriniai internacionalizacijos barjerai (Sekliuckienė, 2013: 127)

Tačiau Domarkienė, Miškinis (2006), Ruplienė, Montvilaitė, Grigaliūnienė (2008), Zykienė, Snieška (2011), Stankevičienė, Lakštutienė (2012), Sinevičienė (2013), Sakalauskaitė, Miškinis (2014), Naulickaitė ir Solnyškinienė (2015), kurie savo darbuose yra susisteminę daugybės užsienio ir lietuvių autorių teorines išvargas ir mokslinių empirinių tyrimų rezultatus, identišškai nurodo, jog pasirenkant investavimo šalį, sferą (sritį), užsienio investuotojui, nepaisant mokslinėje literatūroje egzistuojančio kontraversiško šių veiksnių poveikio vertinimo, pats svarbias yra šis kompleksas kriterijų, veiksnių ir rodiklių:

- rinkos dydis ir jos augimo potencialas;
- žmogiškojo kapitalo kokybė – išsilavinimo, kvalifikacijos lygis ir darbo jėgos kaina;
- šalies infrastruktūros tinklo išvystymas;
- ekonominis stabilumas (infliacijos lygis);
- valstybės rėmimo ir skatinimo priemonės (vykdoma investicijų pritraukimo politika, įstatyminė bazė, biurokratijos ir korupcijos lygis);

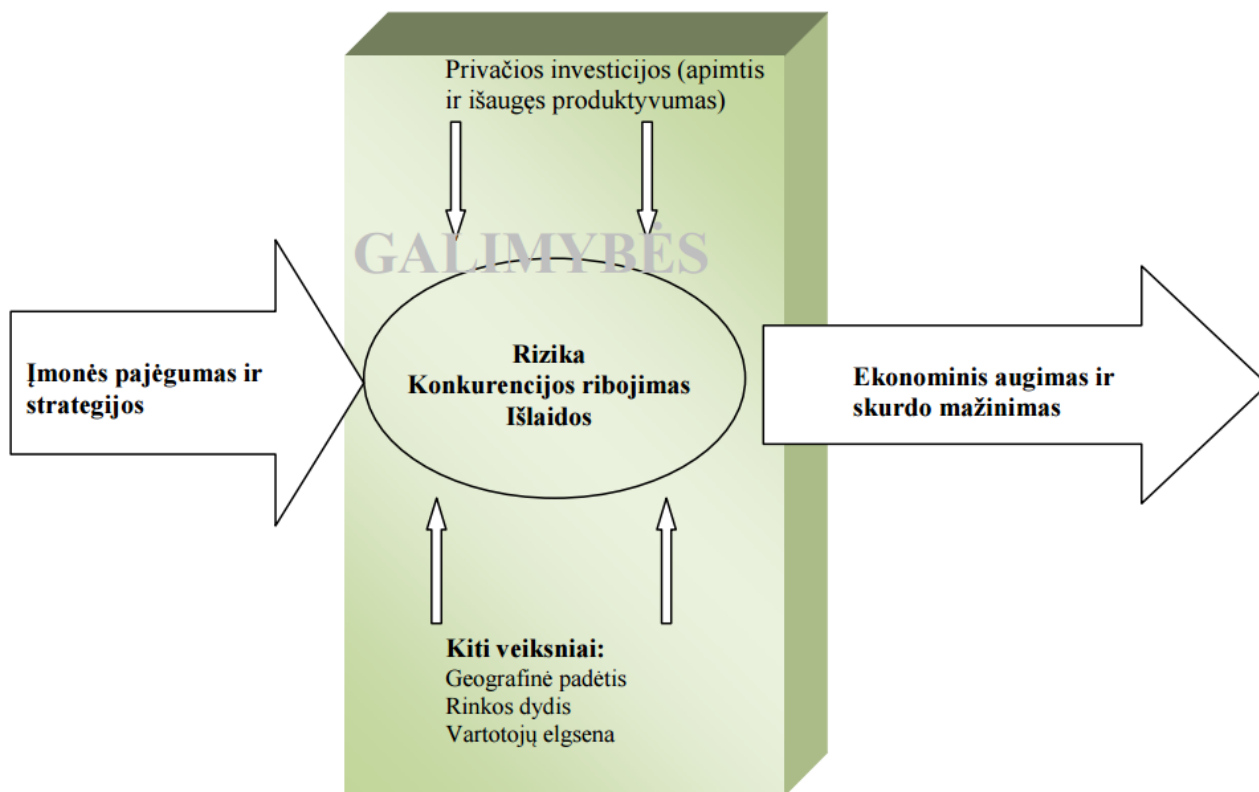
- integracijos galimybės (rinkos atvirumas, užsienio prekybos liberalizacijos, barjerų lygis);
- politinis stabilumas;
- eksporto apimtys;
- mokslinių tyrimų ir technologijų plėtra;
- geografinė padėtis, atstumas tarp valstybių. Pažymima, kad „kuo didesnė kultūrinė, geografinė, politinė bei teisinė distancija tarp šalių, tuo sąlygos užsienio investuotojams yra nepalankesnės“ (Sakalauskaitė, Miškinis, 2014: 34);
- mokesčių našta, kuri „Lietuvoje išlieka itin sunki. Pagal šį kriterijų šalis užima 111 vietą iš 142 pasaulio valstybių, nes mokesstinė sistema yra paini ir sudėtinga“ (Jurgelis, 2011).

Reikėtų pažymėti, kad be minėtų veiksnių, poveikį tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui gali daryti ir kiti faktoriai, pavyzdžiui, „įvairių pasaulio institucijų skaičiuojami indeksai: ekonominės laisvės, pasaulinio konkurencingumo, investuotojų apsaugos, mokesčių. Tačiau investicinės aplinkos patrauklumą lemia ne tik pasaulinėje erdvėje pateikiami reitingai, bet ir šalių ekonomikos“ (BVP) augimas (Stankevičienė, Lakštutienė, 2012: 71).

Manoma, kad tiesioginių užsienio investicijų svarba ekonomikos pažangai nenuginčijama, todėl ir ieškoma būdų, kaip pritraukti šias investicijas. Vienas iš pagrindinių būdų yra palankaus investicinio klimato kūrimas (Latakaitė, 2013: 120). Veiksniai, lemiantys tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą į šalį – tai šalies investicinio klimato dedamosios (žr. 8 pav.), darančios įtaką tiesioginių užsienio investicijų srautams (Naulickaitė, Solnyškinienė, 2015: 141) ir jų apimčiai. Investicinį klimatą galima aiškinti kaip skirtingų, tik tai vietai būdingų veiksnių rinkinį, kuris daro įtaką investuotojų plėtros sprendimams (Misiūnas, Gudeliauskaitė, 2013: 94).

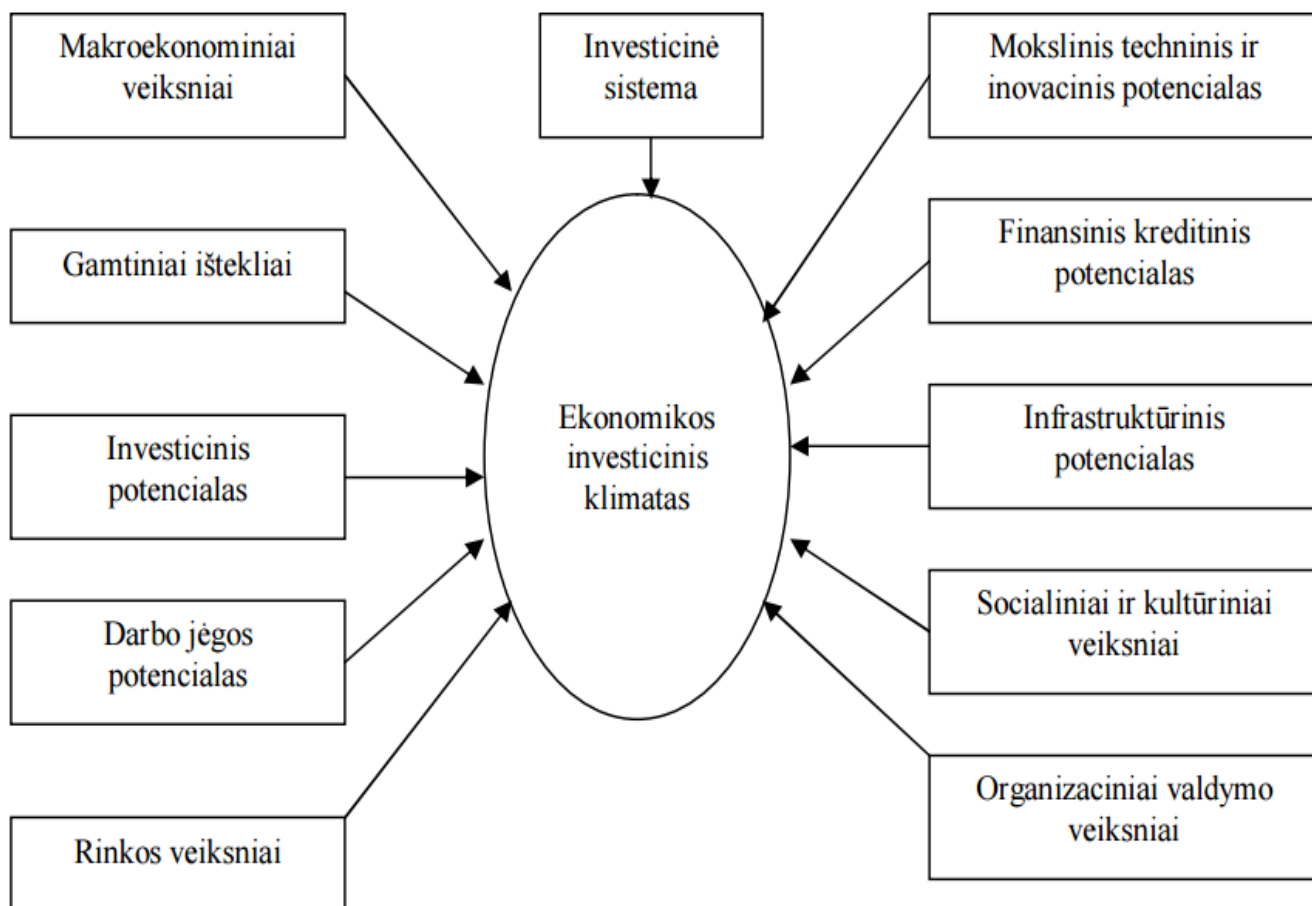
Kaip matyti iš 8 paveikslo, įmonė – pradinis taškas apibrėžiant investicinį klimatą, nes iš esmės ji yra pagrindinis objektas, kuriam investicinis klimatas daro tiesioginę įtaką. Horizontalios rodyklės paveiksle vaizduoja sprendimo investuoti priėmimą. Įmonė pasirenka investavimo kryptį į gamybos plėtimą, mokslinius bei plėtros tyrimus ir patirti išlaidų, kurios dabar at ateityje duos naudos. Kiekviena įmonė turi skirtingą investavimo strategiją, todėl sprendimo priėmimo procesai yra veikiami skirtingų veiksnių, pasireiškiančių skirtingais pajėgumais. Pagrindinis investicinio sprendimo tikslas – pelnas, kuris yra veikiamas susijusių išlaidų bei rizikos. Taip pat svarbi galimybė konkuruoti, nes nuo jos priklauso įmonės galimybės įgyvendinti savo sprendimus – laisvos ar suvaržytos rinkos sąlygomis. Įmonė įvertina šiuos tris veiksnius ir priima sprendimą dėl investicijų dydžio, lemiančio produktyvumą. Sukurtas geras investicinis klimatas teikia naudos dviem aspektais: tarnauja visuomenei, o ne tik įmonei; apima visas įmones ir gali būti naudingas ne tik didelėms ir įtakingoms bendrovėms. Vertikaliai pavaizduotas stačiakampis vaizduoja investicinį klimatą, kuriam įtaką daro stačiakampyje išvardyti ir kiti veiksniai. Įmonės geografinė padėtis, rinkos dydis, vartotojų elgsena veikia kiekvieną įmonę, tačiau jiems padaryti įtakos įstatymiškai ar naudojant kitas valstybės poveikio

formas beveik neįmanoma. Vienas iš svarbiausių veiksnių, darančių įtaką, – valstybės politika ir požiūris, darant poveikį įmonių finansavimo šaltiniams, infliacijai (ilguoju laikotarpiu), infrastruktūrai, mokesčiams, korupcijos lygiui. Reikia nepamiršti, kad įmonės nėra tikrai pasyvios valstybės poveikio priemonių priėmėjos. Kiekviena įmonė individualiai priima sprendimus, kaip ir koku laipsniu paklusti esamiems įstatymams (Misiūnas, Gudeliauskaitė, 2013: 95).



8 pav. Investicinio klimato sudedamosios dalys (Misiūnas, Gudeliauskaitė, 2013: 96).

Ypatingą reikšmę ekonomikos, taip pat ir tiesioginių užsienio investicijų, investiciniam klimatui suteikia ir Navickas (2009) (žr. 9 pav.). Autoriaus teigimu, „pažangių technologijų pritraukimas, racionalus gamybos pajėgumų išdėstymas, pajamų ir eksporto didinimas, nacionalinės ekonomikos ir jos valdymo metodų modernizavimas, papildomos konkurencijos vietos pramonei sudarymas dėl žemesnių kainų ir gamybos efektyvumo, valdymo ir techninio patyrimo perėmimas, išėjimas į naujas realizavimo rinkas, naujų darbo vietų kūrimas ir kt. – tai tiesioginių užsienio investicijų pagalba sprendžiamos ekonomikos problemos ir uždaviniai“ (Navickas, 2009: 143). Tam, kad būtų galima išspręsti minėtas problemas ir uždavinius, turi būti sukurtas palankus investicinis klimatas, formuojamas daugybės įvairių mikroekonominių ir makroekonominių – socialinių, ekonominių, organizacinių, teisinių, politinių bei kultūrinių veiksnių (9 pav.).



9 pav. Ekonominio investicinio klimato struktūra (Navickas, 2009: 144)

Mokslinėje literatūroje akcentuojama, kad šalies investicinio klimato veiksnių poveikis gali skirtis (Naulickaitė, Solnyškinienė, 2015: 143):

- priklausomai nuo tiesioginių užsienio investicijų tipo (vertikalios, horizontalios);
- dėl šalių, kurios investuoja, pramonės šakos bei vykdomos veiklos sferos, į kurią investuojama, skirtumų.

Lietuvos, kuri „nepasižymi savais gausiais kapitalo ištekliais“ (Stankevičienė, Lakštutienė, 2012: 70), investicinis klimatas pasižymi tam tikru išskirtinumu. Apibendrinamos įvairių autorių nuomos, Pekarskienė ir Laskienė (2015), taip pat Kačanova bei Kalpokaitė (2015) išskiria veiksnius, kurie, formuodami potencialių investuotojų pasitikėjimą, teigiamai veikia, turi didelį potencialą pritraukti tiesiogines užsienio investicijas į Lietuvą:

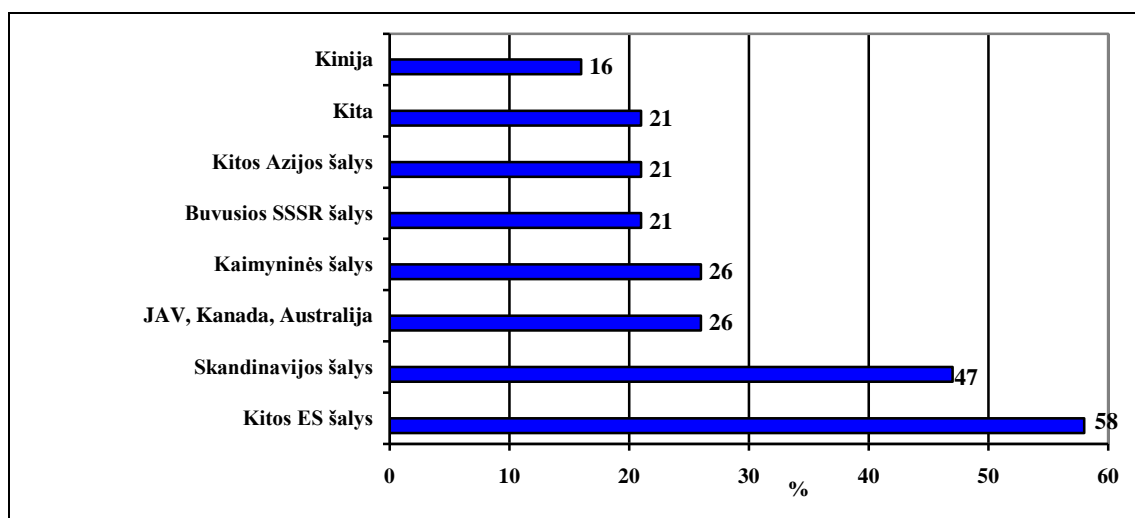
- 1) stabili politinė ir ekonominė situacija;
- 2) strategiškai gera Lietuvos geografinė padėtis – tarpinė padėtis tarp Vakarų ir Rytų rinkų;
- 3) labai gerai išvystyta infrastruktūra;

- 4) išsilavinę, kvalifikuoti darbuotojai: „93 % Lietuvos gyventojų yra įgiję vidurinę arba aukštąjį išsilavinimą ir daugiau nei pusė gyventojų kalba bent dviem užsienio kalbomis“ (Kačanova, Kalpokaitė, 2015: 2);
- 5) pigi darbo jėga;
- 6) Lietuvoje, palyginti su Skandinavijos valstybėmis, mažas pelno mokestis – 15 % (Švedijoje – 22 %, Norvegijoje – 27 %, Suomijoje – 20 %, Danijoje – 24,5 % (nuo 2016 m. 22 %) (Leontjeva, 2014);
- 7) palanki valstybės politika užsienio investicijų atžvilgiu;
- 8) finansinė infrastruktūra, visų pirma, vertybinių popierių rinkos aktyvumas (p. 1391 – 1392).

Apibendrinant teorines įžvalgas apie tiesioginių užsienio investicijų apimtis skatinančius ir ribojančius veiksniai, galima teigti, kad šiuo metu egzistuoja daugybė skirtingų tiesiogines užsienio investicijas pritraukiančių, skatinančių bei ribojančių veiksnių klasifikacijų, tačiau jose nurodomi veiksniai (sąlygos) dažniausiai būna tie patys, tik grupuojami pagal skirtingus kriterijus. Esminiai makroekonominiai veiksniai, nuo kurių priklauso užsienio investuotojų apsisprendimas investuoti konkrečioje šalyje, yra BVP ir rinkos dydis. Prie svarbių makroekonominių veiksnių taip pat priskiriami veiksniai, sąlygojantys didesnę užsienio prekybos atvirumą ir mažesnius užsienio investicijų apribojimus bei patrauklią darbo jėgos kainą. Pažymėtina, kad tiesioginių užsienio investuotojų, paprastai pasižyminčių sisteminiu požiūriu, sprendimą investuoti tam tikroje šalyje dažniausiai lemia ne atskiri veiksniai, bet jų kompleksas.

2. 3. Skandinaviškos kilmės investicijų Lietuvoje ypatumai ir jų pritraukimą lemiantys veiksniai

Reikia pripažinti, kad Lietuvos turėtos užsienio kapitalo atsargos po Nepriklausomybės atgavimo buvo gana ribotos. Padėtį pakeitė nuo 2000 metų daugiau nei pusantrą karto Baltijos šalyse, taip pat ir Lietuvoje, išaugusios tiesioginės užsienio investicijos iš Skandinavijos šalių (Didžiausią potencialą..., 2014). Svarstydami, iš kokių regionų reikėtų pritraukti investicijų į Lietuvą, ekonomikos ekspertai dažniausiai nurodo Europos Sąjungos valstybes nares, atskirai pabrėždami Skandinavijos šalis (žr. 10 pav.). Kita vertus, ekspertų yra pabrėžiama, kad šalis ar regionas, iš kurio kyla investicija, ne tiek svarbu – svarbiau, koks tai verslas. Šiuo atveju reikšmingais faktoriais tampa skaidrumo ir produktyvumo kategorijos, investuotojų mentalitetas (t. y. kiek atvykę užsieniečiai sugebės integruotis). Laikoma, jog Skandinavijos šalių verslininkai dažniau atstovauja vidutiniam nei stambiajam verslui ir neblogai supranta Lietuvos žmonių mentalitetą (Sipavičienė, Jeršovas, Stankevičiūtė, 2015: 16; Krušinskas, 2014).



10 pav. Prioritetinės šalys – investuotojos Lietuvoje (Sipavičienė, Jeršovas, Stankevičiūtė, 2015: 16)

Reikia pažymėti, kad 2001 m. Lietuvos ekonominės plėtros agentūros duomenimis, investicijos iš Švedijos, Danijos, Suomijos ir Norvegijos sudarė 49 % visų tiesioginių investicijų Lietuvoje. Šių šalių bendrovės sudarė 21 iš 30 stambiausių užsienio investicijų sutarčių Lietuvoje (Lietuvai svarbu netapti..., 2001). Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos proporcijos iš esmės nepakito: „2014 m. 40 % visų investicijų Lietuvoje sudarė Skandinavijos šalių investicijos“ (Lietuvos ir Šiaurės..., 2014), o tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas iš šio regiono, anot Savicko (2014), Sipavičienės, Jeršovo ir Stankevičiūtės (2015), išlieka prioritetine Lietuvos investicinės politikos kryptis. Šios šalys patenka į pirmą didžiausių investuotojų Lietuvoje dešimtuką.

Skandinavijos šalys reikšminga prisideda prie darbo rinkos Lietuvoje formavimo ir plėtros. Lietuvoje Skandinavijos šalių, kurios „išlieka kaip vienos konkurencingiausių ne tik Europoje bet ir pasaulyje“ (Levickaitė, 2011), įmonės sukuria 3 % darbo vietų (Simėnas, 2014). Baltijos šalyse veikia daugiau nei 2 tūkst. įmonių su Skandinavijos šalių kapitalu, jose dirba daugiau nei 110 tūkst. žmonių, iš jų – 39 tūkst. darbo vietų sukurta Lietuvoje (Simėnas, 2014). Skaičiuojama, kad 2015 m. Lietuvoje veikia virš 200 norvegiško kapitalo įmonių, įdarbinusių apie 11 tūkst. žmonių. Bendra šių įmonių apyvarta 2014 m. sudarė daugiau kaip 1,5 mlrd. Eur. (Rutkauskaitė, 2015).

Nors Aukštuolytė (2013) galimybes pritraukti daug ir greitų pinigų iš Skandinavijos rekomenduoja vertinti gana atsargiai, nes, autorės nuomone, skandinavai labai operatyviai reaguoja į bet kokias prastesnes makroekonominės naujienas, tačiau šie Aukštuolytės būkštavimai pastaruju metu nepasitvirtina. Anot Simėno (2015), nepaisant geopolitinės įtampos regione, kilusios dėl Rusijos agresijos Ukrainoje, tik nedaugelį Skandinavijos šalių kompanijų verčia nukelti savo planus, kol

padėtis taps aiškesnė. Pavyzdžiui, 2015 m. Lietuvoje tyrime apklaustos švedų įmonės numato investuoti 14 mln. Eur, o iki 2018 m. – dar 17 mln. Eur.

Didelis skandinavų dėmesys Lietuvos rinkai lėmė, kad šiandien šio regiono įmonių galima rasti daugumoje sektorių (Kapitalas skandinaviškas..., 2012). Lietuva daugiausiai skandinaviškos kilmės investicijų gauna informacinių technologijų (Simėnas, 2014; Aukštuolytė, 2014; Mrazauskaitė, 2015), bankų (finansų) (Misiūnas, Gudeliauskaitė (2013), telekomunikacijų sektoriuose (Levickaitė, 2011), žiniasklaidos, nekilnojamojo turto, medžio apdirbimo, degalinių, mažmeninės prekybos, žemės ūkio, logistikos srityse (Kapitalas skandinaviškas..., 2012), taip pat paslaugų teikimo, o ne gamybos, srityje. Pagrindinė priežastis, kodėl gamybiniai projektai yra gana reti, yra ta, kad gamybą iš esmės yra sunkiau perkelti iš vienos šalies į kitą, be to, jai dažnai reikalinga sudėtingesnė ar specifinė infrastruktūra (Didžiausią potencialą..., 2014).

Skandinavų verslo įmonės įsitvirtina Lietuvos rinkoje ne tik supirkdamos perspektyvias bendroves, bet ir kurdamos jose geras sąlygas darbuotojams ir taip formuodamos palankias nuostatas visuomenės jų atžvilgiu. „2012 m. kovo mėn paskelbtame „CV Market“ geidžiamiausių darbdavių sąraše tarp dešimties pirmaujančių įmonių pusė – skandinaviškos kilmės kapitalo verslo bendrovės: bankai „SEB“ ir „Swedbank“, telekomunikacijų bendrovės „Omnitel“ ir „Teo LT“, alaus gamintojas „Švyturys - Utenos alus“. Lietuvius į šias įmones labiausiai viliojo didesni atlyginimai, karjeros galimybės ir pagarbesnis požiūris į darbuotojus. Statistikos departamento duomenimis, skandinavų dominuojamame finansų sektoriuje vidutinis atlyginimas siekia 1,1 tūkst. Eur prieš mokesčius, o telekomunikacijų – apie 1 tūkst. Eur, ir tai gerokai lenkė šalies vidurkį (609 Eur)“ (Kapitalas skandinaviškas..., 2012).

Yra daug priežasčių, dėl kurių skandinavai investuoja Lietuvoje. Anot Simėno (2014, 2014a, 2015), Kapočiūtės (2010), Maldeikienės (2014), Aukštuolytės (2014), Ancevičė (2015), tiesiogines užsienio investicijas iš Skandinavijos šalių pritraukia šie veiksniai:

- aukštas darbo našumas, po krizės augęs sparčiau nei atlyginimai, kuris artėja link Vokietijos ir Švedijos lygio;
- pigi darbo jėga;
- vieni mažiausių mokesčių Europos Sąjungoje;
- potencialus ilgalaikis Baltijos šalių, taip pat ir Lietuvos, BVP augimas siekiantis 3,5 – 4 %. Toks augimas ateityje leis pasivyti Europos Sąjungos senbuves;
- investuoti paprasčiau, mažiau biurokratijos, sandoriai konkurencijos tarnybų įvertinami greičiau nei, pavyzdžiui, Norvegijoje;
- rinkos auga sparčiau nei Skandinavijos šalyse;
- kokybiškos ryšių ir modernios biurų infrastruktūros.

Kitų autorių teigimu, „investicijas Lietuvoje lėmė kvalifikuotos ir palyginti pigios darbo jėgos pasiūla. Taip pat svarbūs tokie faktoriai kaip maži mokesčiai, puikus susisiekimas su Skandinavijos šalimis“ (Rutkauskaitė, 2015). Taip pat skandinavus skatina investuoti „vienas sparčiausių Europos Sąjungoje eksporto augimas ir tai, jog Baltijos šalys – vienintelis vis dar kylantis regionas Šiaurės Europoje (Aukštuolytė, 2013). Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvą pritraukiamos dar ir dėl to, kad skandinavai Baltijos šalis laiko namų rinka (Užsienio investuotojų žemėlapyje..., 2011).

Be minėtų stipriųjų pusių, Lietuva, būdama Baltijos šalių regiono nare, pasižymi ir silpnosiomis pusėmis pritraukiant į šalį skandinaviškos kilmės kapitalą. 2013 metų liepos mėn. Aukštuolytė (2013) pažymėjo, kad Baltijos šalių rinkos skandinavams yra įdomios, atrodo solidžiai dėl stabilios ekonominės padėties ir pagal fundamentaliuosius ekonomikos rodiklius, tačiau, palyginti su kitomis besivystančiomis rinkomis, rizikingos dėl riboto akcijų likvidumo rinkoje.

Tarp labiausiai skandinaviškas investicijas stabdančių veiksnių Lietuvoje veikiančių užsienio kompanijų atstovai nurodo palyginti nelanksčias darbo rinkos sąlygas [...]. asociacijos „Investuotojų forumas“ apklausoje daugiausia, 67 % užsienio ir vietos bendrovių nurodė, kad darbo santykių reguliavimas yra labiausiai pertvarkų reikalaujanti sritis. Pasaulio konkurencingumo indekse pagal darbuotojų įdarbinimo ir atleidimo procedūras Lietuva užima labai žemą 125 vietą tarp 144 valstybių (Simėnas, 2014a).

Taip pat tiesiogines užsienio investicijas iš Skandinavijos į Lietuvą stabdo tai, kad „vertybių sistemos ne visada sutampa [...]. Davoso forume pristatyta Šiaurės šalių analitikų studija, kurioje akcentuojama, kad ekonomikos plėtrai svarbiau ne solidarumas, o žmonių pasitikėjimas vienas kitu. Anot atlikto tyrimo, labiausiai vieni kitais pasitiki Šiaurės šalių gyventojai. Lietuviai, lenkai ir latviai mažiausiai linkę pasitikėti šaliai esančiais nepažįstamaisiais“ (Levickaitė, 2011).

Nepaisant investuotojus atstumiančių aplinkybių ir veiksnių, „67 % Lietuvoje veikiančių Švedijos, kuri yra didžiausia investuoja Lietuvoje (tenka 26 % visų tiesioginių užsienio investicijų), kapitalo įmonių atstovų verslo aplinką Lietuvoje vertina palankiai [...]. Akcentuojama, kad per pastaruosius trejus metus verslo aplinka Lietuvoje pagerėjo dėl supaprastintų teritorinio planavimo procedūrų“ (Simėnas, 2015).

Lietuvos gyventojai palankiausiai vertina investuotojus iš Norvegijos ir Švedijos (TNS LT, 2013). Visgi vienareikšmiškai teigiamai vertinti skandinaviško kapitalo įmonių įtakos negalima, nes „nors Lietuvoje skandinaviško kapitalo bendrovės laimi geidžiamiausių darbdavių ir socialinės atsakomybės rinkimuose, jų atėjimas reiškia ne vien pranašumus. Skandinaviški bankai išpūtė nekilnojamojo turto burbulą, lydimą skaudžiomis jo sprogdimo pasekmės [...]. Keliolika metų auginę verslą Lietuvoje, šiuo metu skandinavai jau nusigriebia grietinėlę ir atsiima pinigus iš Lietuvos: dividendų pavidalu iš telekomunikacijų bendrovių, tokių kaip „Teo LT, alaus daryklų iškeliauja milijonai litų, o iš skandinaviškų bankų atgal į motinines kompanijas nenustoja tekėti per paskolų

bumą įlieti milijardai (Kapitalas skandinaviškas..., 2012). Būdinga tai, kad investuotojai iš Skandinavijos praktiškai visiškai nelinkę prisiimti finansinės rizikos, investuojama ten, kur yra likvidaus turto (Argustas, 2014). Kaip turima patirtis rodo, skandinavai investuotas lėšas beatodairiškai atsiėmė tada, kai kilo rizika (nekilnojamojo turto burbulas), neatsižvelgdami į pasekmes, laukiančias Lietuvos verslo rinkos. Naudinga būtų įsisąmoninti, kad skandinavai, kaip investuotojai, yra pakankamai konservatyvūs.

Įvaizdį, kad skandinavai truputį geresni ir labiau paiso socialinių aspektų, sukūrė jie patys su viešųjų ryšių bendrovėmis, tačiau bankų krizė akivaizdžiausiai atskleidė, kad skandinavų verslo etika yra tokia pat kaip visų kitų. Juo labiau kad nemaža jo dalis veikia oligopolinėje bankų, telekomunikacijų, degalinių rinkoje [...]. Su alkoholio vartojimo paplitimu kovojantis Seimo Sveikatos reikalų komitetas patyrė, kad skandinaviškas verslas gali būti netgi agresyvesnis nei lietuviškas. Kai buvo teikiami siūlymai uždrausti prekiauti alkoholiu degalinėse, didžiulį spaudimą darė tiek lietuviškos, tiek skandinaviškos įmonės, o labiausiai – norvegiško kapitalo bendrovė „Statoil“. Jos atstovai rašė raštus visų lygių politikams ir gąsdino, kad žlugs verslas, bus atleista daug darbuotojų ir padidės nedarbas, pabrangs benzinas. Norvegijoje neleidžiama prekiauti alkoholiu degalinėse. Akivaizdu, kad Norvegijos įmonė taiko dvejopus standartus: savo šalyje susitaiko, o Lietuvoje daro didžiulį politinį spaudimą [...]. Didelės užsienio kapitalo įmonės spaudžia gana kietai [...]. Skandinavų sukurtas itin etiško ir socialiai atsakingo verslo pirmūnų įvaizdis dažnai nesutampa su realybe. Lietuvoje skandinavai neretai elgiasi kaip sąžiningi, bet godūs verslininkai“ (Kapitalas skandinaviškas..., 2012). Taigi, kitaip tariant, aukštos moralės standartai, kurie yra taikomi Skandinavijos šalių verslo etikoje, Lietuvoje skandinavų investuotojų netaikomi. Prioritetai akivaizdžiai pasikeičia – svarbiausias veiklos stimulus tampa pelnas, o ne etiškos veiklos vykdymas.

Apibendrinant pasakytina, kad Skandinavijos šalys Lietuvoje investuoja pakankamai daug, jos patenka į pirmą didžiausių tiesioginių investuotojų Lietuvoje dešimtuką. Nepaisant kai kurių išskylančių biurokratinių kliūčių bei nepakankamai aukšto akcijų likvidumo, investuotojams iš Skandinavijos palankią verslo aplinką kuria tokie rinkos segmentai kaip palankus darbo jėgos kokybės ir kainos santykis, rinkos artimumas ir plėtros galimybės bei, lyginant su Skandinavijos šalimis, patraukli mokestinė aplinka. Visgi Skandinavijos tiesioginių investuotojų teigiamo poveikio Lietuvos ekonomikos augimui nereikėtų pervertinti dėl to, kad šio regiono valstybių investuotojams yra būdingas konservatyvus investavimo būdas, t. y. investuotojai kiek įmanoma minimizuoja, stengiasi neprisiimti finansinės rizikos. Skandinavijos investuotojų būdinga laikysena – ypatinga koncentracija į maksimalią savo investicijų grąžą, dažnai nepaisant verslo etikos normų.

3. SKANDINAVIŠKOS KILMĖS KAPITALO ĮMONIŲ TIESIOGINIŲ INVESTICIJŲ LIETUVOJE VERTINIMO TYRIMO METODOLOGIJA

Atliekamas empirinis tyrimas yra kiekybinio pobūdžio, todėl skandinaviškos kilmės kapitalo investicijų vertinimui, remiantis įvairiais metodais, apdorojamos skaitinės išraiškos. Tokiu būdu tiriamasis reiškinys atskleidžiamas objektyviai ir patikimai. Pagrindinė šio kiekybinio tyrimo paskirtis – statistikai pagrįsti skandinaviškos kilmės tiesioginių užsienio investicijų reiškinio požymius ir poveikį Lietuvos ekonomikai.

Tiriamasis laikotarpis – 2010 – 2014 metai. Pažymėtina, kad, siekiant duomenų palyginamumo, visų rodiklių išraiškos vienetai suvienodinti, perskaičiuoti į eurus oficialiu santykiu 3,4528.

Siekiant padidinti duomenų skaitomumą, duomenis atvaizduoti vizualiai, t. y. buvo darbe naudojamas grafinis duomenų vaizdavimo metodas.

Tyrimui naudoti šie statistinių duomenų tyrimo metodai:

- aritmetinių tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių vidurkių skaičiavimas pagal formulę (Paulavičius, 2010: 101):

$$\bar{y} = \frac{\sum y_i}{n}, \text{ kur } \bar{y} - \text{vidurkis, } y_i - \text{požymio reikšmės, } n - \text{požymių skaičius} \quad (1)$$

- dinaminė analizė. Atliekama dinaminė duomenų analizė padeda nustatyti atitinkamų rodiklių kitimą – didėjimą (teigiamas skirtumas) arba mažėjimą (neigiamas skirtumas). Dinaminės analizės rezultatai apskaičiuoti ir išreikšti absoliučiais dydžiais ir procentais.

Absoliutusias pasikeitimas apskaičiuojamas pagal algoritmą (Meškienė, Smolenskienė, 2011: 48):

$$\Delta y = y_n - y_1, \quad (2)$$

kur Δy – absoliutus padidėjimas ar sumažėjimas,

y_n - paskutinis dinaminės eilutės lygis,

y_1 - pirmasis (bazinis) dinamikos eilutės lygis

Didėjimo (mažėjimo) kitimo tempas (T_p), išreiškimas procentais, apskaičiuojamas pagal formulę (Meškienė, Smolenskienė, 2011: 48):

$$T_p = \frac{y_n - y_1}{y_1} \times 100\%, \quad (3)$$

- struktūros analizė. Atlikti bendro ir dalinio lyginamojo svorio skaičiavimai. Struktūrinė analizė atlikta pagal algoritmą:

$$P_{\text{struktūrinis}} = \frac{x_1}{x} \times 100\%, \quad (4)$$

kur $P_{strukūtrūs}$ - struktūrinis (atitinkamo rodiklio lyginamojo svorio) pokytis, lyginamasis svoris,
 x_1 - visumos dalis, x – visa visuma.

- skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių investicijų ekonominio vertinimo statistinio tyrimo pagrindinis instrumentas – bivalentė koreliacija, parodanti ryšio tarp dviejų kintamųjų X ir Y stiprumą. Koreliacija atspindi dviejų veiksnių ryšį, santykį, tarpusavio priklausomybę. Koreliacinėje analizėje statistinio ryšio stiprumas tarp stebėtų kintamųjų X ir Y, yra išreiškiamas koeficientu. Skaičiavimai atliekami EXCEL programa. Koreliacijos koeficientą r galima apskaičiuoti pagal formulę (Correl funkcija) (Čekanavičius, Murauskas, 2006: 124):

$$r = \frac{n \sum x_i y_i - (\sum x_i)(\sum y_i)}{\sqrt{n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2} \cdot \sqrt{n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2}}, \text{ kur} \quad (5)$$

r - koreliacijos koeficiento įvertis;

n - populiacijos duomenų skaičius;

x_i - vienas populiacijos kintamasis;

y_i - antras populiacijos kintamasis.

Gautą koreliacijos reikšmę būtina tinkamai interpretuoti ir įvertinti koreliacijos koeficiento įverčio r stiprumą (žr. 7 lent). Kuo koreliacijos koeficiento r reikšmė arčiau 1 ar -1, tuo glaudesnis yra nagrinėjamų požymių ryšys. Kai koreliacijos koeficientas neigiamas ryšys tarp kintamųjų yra atvirkštinis, tai reiškia, kad vienam kintamajam didėjant kitas mažėja. Kai koeficientas teigiamas – ryšys tiesioginis.

7 lentelė. Empiriniai tiesinio koreliacijos koeficiento vertinimai (Balabonienė, Bliekienė, Stundžienė, 2013: 40; Čekanavičius, Murauskas, 2006: 126)

r reikšmė	Interpretacija tiesinės koreliacijos
nuo 0.9 iki 1.0 (nuo – 0.9 iki –1.0)	labai stipri teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija
nuo 0.7 iki 0.9 (nuo – 0.7 iki – 0.9)	stipri teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija
nuo 0.5 iki 0.7 (nuo – 0.5 iki – 0.7)	vidutinė teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija
nuo 0.3 iki 0.5 (nuo – 0.3 iki – 0.5)	silpna teigiama (neigiama) tiesinė koreliacija
nuo 0.3 iki – 0.3	labai silpna arba jokios tiesinės koreliacijos

Kadangi ryšio glaudumo rodikliai įvertinami statistiniais duomenimis, visuomet būtina patikrinti šių rodiklių reikšmingumą. Koreliacijos koeficiento reikšmingumas tikrinamas naudojant Stjudento kriterijų. Laikoma, kad koeficientas yra reikšminis, jei galioja ši nelygybė (Čekanavičius, Murauskas, 2006: 153):

$$\frac{|r|}{\sigma_r} > t_{\alpha;n-1}, \text{ kur} \quad (6)$$

$t_{\alpha;n-1}$ – Stjudento kriterijaus (t) lentelinė reikšmė, esant nurodytajam patikimumui α ir $n-1$ laisvės laipsniams. Koreliacijos koeficiento reikšmingumui įvertinti (žr. 8 lent.), naudojant Stjudento kriterijumi, apskaičiuojama faktinė t kriterijaus reikšmė (Balabonienė, Bliekienė, Stundžienė, 2013: 41):

$$t_r = r \cdot \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} \quad (7)$$

Kai $t_r > t_k$, esant 5 % reikšmingumo lygiui (α), galima teigti, kad apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra reikšmingas ne tik tiriamojo laikotarpio duomenų imtyje, bet ir visais kitais metais (t. y. visai generaliniai visumai, populiacijai). Lentelinė Stjudento kriterijaus reikšmė, kai patikimumas $\alpha = 0,05$, o laisvės laipsnis $k = n-1$, pateikta 8 lentelėje.

8 lentelė. Stjudento kriterijaus t reikšmės (Čekanavičiu, Murauskas, 2004: 258)

k	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
t	6,314	2,92	2,353	2,132	2,015	1,943	1,895	1,86	1,833	1,812
k	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
t	1,796	1,782	1,771	1,761	1,753	1,746	1,74	1,734	1,729	1,725
k	30	40	60	120	∞					
t	1,679	1,684	1,671	1,658	1,645					

Koreliacijos metodo patikimui padidinti, paprastai apskaičiuojamas determinacijos koeficientas, parodantis kintamųjų tiesinio ryšio stiprumą. Šis koeficientas parodo, kuri vieno požymio bendro kitimo dalis gali būti paaiškinta kito požymio reikšmių kitimu. Determinacijos koeficientas rodo, kokią viso išėjimo kintamojo kitimo dalį nulemia įėjimo kintamojo kitimas, o (100 % - D) – likę neįvertinti veiksniai. Determinacijos koeficientas r^2 tiesinės priklausomybės atveju yra lygus koreliacijos tarp kintamųjų (požymių) X ir Y koeficiento kvadratui, t. y.:

$$D = r^2 \quad (8)$$

Determinacijos koeficiento reikšmės priklauso intervalui [0;1]. Kuo ji artimesnė vienetui, tuo stipresnis tiesinis ryšys tarp kintamųjų X ir Y, ir atvirkščiai, kuo ji artimesnė nuliui, tuo tiesinis ryšys yra tarp kintamųjų X ir Y yra silpnesnis. Padauginus determinacijos koeficientą iš 100 % gaunamas determinacijos koeficientas išreikštas procentais. Šiuo atveju, kuo koreliacijos koeficiento matematinis modelis padengia daugiau tiriamo požymio sklaidos, tuo jis yra priimtinesnis, tinkamesnis statistinių duomenų analizei.

Ekonominio atvirumo indeksas (AI) itin glaudžiai susijęs su šalies tiesioginėmis užsienio investicijomis (Stankevičienė, Lakštutienė, 2012: 73; Naulickaitė, Solnyškinienė, 2015: 144) ir

apskaičiuojamas kaip importo ir eksporto (t. y. užsienio prekybos apyvartumo) sumos santykis su BVP (Vainaitė, 2009: 14):

$$AI = \frac{\text{importas}_{it} + \text{eksportas}_{it}}{BVP_{it}} * 100\%$$

, kur i – šaka, t – laikas metais (9)

Šiandieniniame globaliame pasaulyje šalių vystymasis yra sparčiai veikiamas tarptautinių santykių, todėl ekonomikos atvirumas tampa vienu svarbiausių rodiklių, skatinančių šalies ekonominį augimą, kurį vis labiau lemia ūkio subjektų įsitraukimas į naują užsienio prekybos ryšių plėtros etapą. Toks įsitraukimas skatina naujų idėjų pritaikymą, technologijų diegimą, sąnaudų mažinimą, kompetencijų ugdymą ir verčia verslo įmones sparčiai reaguoti į didėjančią konkurenciją. Ekonomikos atvirumas reiškia daugiau, negu liberalizaciją su sumažintais ar pašalintais tarifais tarptautinėje prekyboje ir finansiniame sektoriuje, kadangi laipsniškas įvairių ekonomikos dalių įsijungimas daro įtaką visam makroekonominiam procesui. Kiekybiškai šalies ekonomikos atvirumas gali būti vertinamas per užsienio prekybos ir finansų rinkos atvirumo pokyčius (Janušas, 2011: 504).

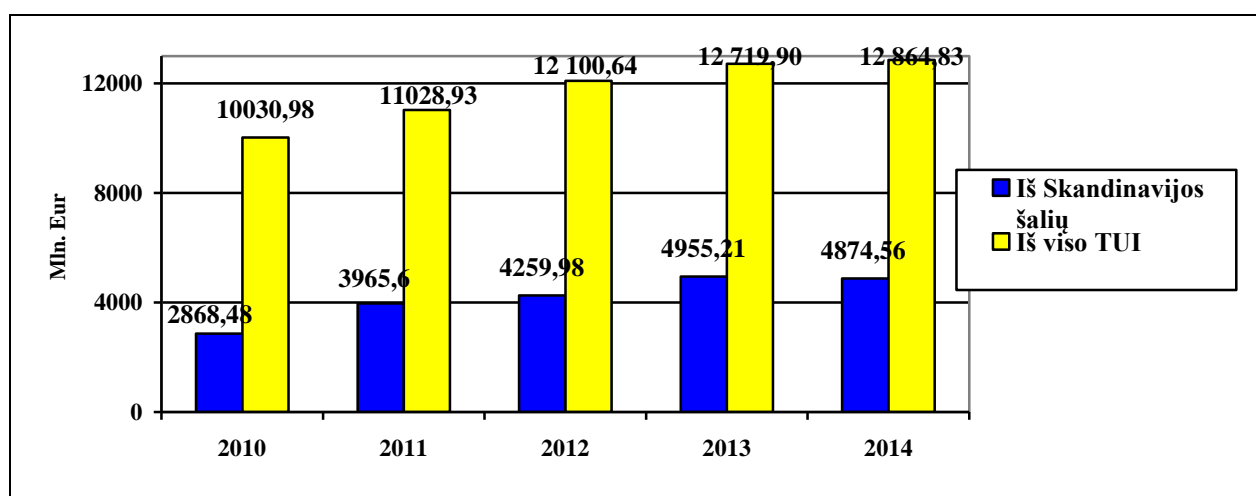
Rupulienė, Montvilaitė, Grigaliūnienė (2008) teigia, jog „teoriškai šio rodiklio įtaka gali būti apibūdinama keliais aspektais: visų pirma didelis ekonominis atvirumas gana dažnai būna susijęs su mažesniais užsienio prekybos apribojimais, antra, didelė importo apimtis reiškia, kad šalies viduje vartojama daug kitose šalyse gaminamų prekių, o tai gali būti paskata gamintojams perkelti gamybą į tą pačią šalį ir taip sumažinti transporto kaštus. Ekonominio atvirumo rodiklis atskleidžia, kaip aktyviai šalis dalyvauja pasaulinėje prekyboje ir yra siejamas su mažesniais užsienio prekybos ribojimais, o tai nulemia didesnę kapitalo migracijos laipsnį“ (p. 277 - 278).

Pažymėtina, kad dėl teisingai pasirinktų statistinių duomenų analizės metodų, empirinio tyrimo metu atliekant skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių investicijų ekonominį vertinimą, neiškilo jokių pobūdžio sunkumų.

4. SKANDINAVIŠKOS KILMĖS KAPITALO TIESIOGINIŲ INVESTICIJŲ LIETUVOJE VERTINIMO TYRIMO REZULTATAI 4.1. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų dinamika 2010 – 2014 metais

Išsivysčiusių šalių praktika rodo, kad viena iš pagrindinių prielaidų ekonomikai efektyviai funkcionuoti yra mobili, subalansuota ūkio struktūra. Ilgalaikė ir efektyvi įmonių veikla, jų plėtra, konkurencingumo stiprinimas priklauso nuo jų inovacinio ir investicinio aktyvumo lygio bei investicinės veiklos apimčių (Brenkevičiūtė, 2010: 13), kurios dėl įvairių (objektyvių ir subjektyvių) priežasčių nuolat kinta. Kadangi tiesioginių investicijų srautai iš skirtingų užsienio šalių skiriasi, svarbu nustatyti investicijų būtent iš Skandinavijos šalių krypties dėsninumus ir daromą įtaką Lietuvos ekonomikai.

Remiantis Lietuvos statistikos departamento oficialia statistika, nustatyta, kad per pastaruosius penkerius metus, tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje srautai be jokių svyravimų stabiliai didėjo dėl nuolatinės šalies ekonominės plėtros sėkmingai įveikiant neigiamas pasaulinės ekonominės regresijos pasekmes, o kartu ir investicinio patrauklumo didėjimo nuo 10030,98 mln. Eur. 2010 m. iki 12864,83 mln. Eur. 2014 m. (žr. 11 pav.). Lietuvoje tiesioginės užsienio investicijos didėja dėl aktyviai vykdomos valstybinės užsienio investicijų skatinimo politikos ir racionalių tarptautinių santykių kūrimo. Lietuvos tarptautinių finansų valdymo prioritetas – pritraukti ir įsisavinti kaip galima daugiau tiesioginių užsienio investicijų. Lietuvoje aktyviai vykdoma užsienio investicijų skatinimo politika siekiama gerinti investicinį Lietuvos įvaizdį užsienio rinkose ir pritraukti kuo daugiau užsienio investuotojų, nepaisant galimo neigiamo tiesioginių užsienio investicijų poveikio, apie kurį buvo kalbama teorinėje darbo dalyje.



11 pav. Tiesioginių užsienio investicijų apimtys iš viso ir iš Skandinavijos šalių (sudaryta pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

2010 – 2014 m. laikotarpiu Lietuvą kasmet vidutiniškai pasiekė 11749,06 mln. Eur. tiesioginių užsienio investicijų, o tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių – vidutiniškai 4184,77 mln. Eur. Iš viso per analizuojamąjį, 2010 – 2014 m. laikotarpį tiesioginių investicijų Lietuvoje iš užsienio šalių suma išaugo gana ženkliai, 2833,85 mln. Eur. arba daugiau nei ketvirtadaliu, t. y. 28,3 % kaip rodo bazinis padidėjimo tempo rodiklis. Didžiausias tiesioginių užsienio investicijų apimčių kiekybinis didėjimas fiksuojamas 2012 m., kai tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje, lyginant su ankstesniais 2011 m., išaugo 10,68 %. Analizuojant tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje padidėjimo tempus, matyti, kad nuo 2012 m. jie lėtėja: 2013 m. grandininis padidėjimo tempas sudarė 6,17 %, o 2014 m. – jau tik 1,44 % (žr. 9 lent.). Ieškant tiesioginių užsienio investicijų padidėjimo tempų lėtėjimo priežasčių, pasakytina, kad šiam ekonominiam – finansiniam procesui įtakos galėjo turėti nuolat auganti Lietuvos ekonomiką, perėjimas iš besivystančios į pažangią ekonomiką. Šis perėjimas sąlygojo tai, jog natūraliai Lietuvoje sumažėjo laisvų nišų, į kurias užsieniečiai investavę galėjo tikėtis didelio savo investicijų atsiperkamumo.

9 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų kiekybiniai pokyčiai Lietuvoje (sudaryta pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Metai	TUI, Eur	Absoliutus pokytis, mln. Eur		Didėjimo tempai, %		Padidėjimo tempai, %	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2010	10030,98						
2011	11028,93	997,95	997,95	109,95	109,95	9,95	9,95
2012	12100,64	2069,66	1071,71	120,6	109,72	20,63	10,68
2013	12719,9	2688,92	619,26	126,81	105,12	26,81	6,17
2014	12864,83	2833,85	144,93	128,25	101,14	28,25	1,44
Vidutiniškai per metus	11749,06	2147,56	708,46	121,41	106,48	21,41	7,06

Iš esmės analogiškomis tendencijomis ir dėsningumais per tą patį laikotarpį, išskyrus laikotarpio pabaigą, 2014 m., pasižymėjo ir tiesioginių investicijų srautai iš Skandinavijos šalių. Atlikus statistinius skaičiavimus, nustatyta, jog, lyginant laikotarpio pradžią ir pabaigą, tiesioginės investicijos iš Skandinavijos šalių iš viso išaugo 1,7 karto arba 69,9 %. Didžiausias skandinaviškos kilmės investicijų į Lietuvą srauto padidėjimas fiksuojamas 2013 m., kai, lyginant su praėjusiais metais, skandinaviškos kilmės investicijų suma išaugo 72,75 % iki 4955,21 mln. Eur. (žr. 10 lent.). Lietuvos ekonomikos plėtra 2013 m. buvo viena iš sparčiausių Europos Sąjungoje, kiti makroekonominiai rodikliai taip pat gerėjo. Tuometinį bendrą Lietuvos ekonomikos augimą labiausiai skatino vidaus paklausa, nes, dėl išaugusių realiųjų disponuojamųjų pajamų, didėjo namų ūkių vartojimas.

Būtina akcentuoti, kad analizuojamojo laikotarpio pabaigoje, 2013 – 2014 m. skandinaviškos kilmės investicijų Lietuvoje srityje įvyko žymūs, iki tol susiformavusių būdingų dėsningumų, pokyčiai. Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių srautas minėtu periodu ne tik neaugo, bet 80,65 mln. Eur. arba 2,8 % sumažėjo (žr. 10 lent.). Ieškant tokios tuo metu susidariusios situacijos

paiškinimų ir priežasčių, būtina akcentuoti, jog labai didelį neigiamą poveikį tarptautinės finansų rinkos konjunktūrai, o kartu ir tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių kiekybinėms apimtims Lietuvoje, turėjo trys pagrindiniai veiksniai:

- prastesni, nei tikėtasi, Kinijos ekonominiai rodikliai;
- kapitalo atitraukimas iš besiformuojančių rinkų dėl sumažėjusio investicijų atsiperkamumo;
- neramumas dėl Ukrainos ir Rusijos karinio konflikto išaugusios tarptautinės geopolitinės įtampos Rytų Europoje ir jos poveikio Pabaltijo valstybėms Vakarų šalims Rusijai pritaikius plataus masto sankcijas.

10 lentelė. Tiesioginių skandinaviškos kilmės investicijų kiekybiniai pokyčiai Lietuvoje (sudaryta pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Metai	Skandinavijos šalių TUI, Eur	Absolūtus pokytis, mln. Eur		Didėjimo tempai, %		Padidėjimo tempai, %	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2010	2868,48						
2011	3965,6	1097,12	1097,12	138,25	138,25	38,25	38,25
2012	4259,98	1391,5	294,38	148,51	107,43	48,517	10,26
2013	4955,21	2086,73	695,23	172,75	116,32	72,75	24,24
2014	4874,56	2006,08	-80,65	169,94	98,37	69,94	-2,81
Vidutiniškai per metus	4184,766	1645,36	501,52	157,36	115,09	57,36	17,48

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad skandinaviškos kilmės tiesioginės investicijos augo daug didesniais, 41,6 % spartesniais tempais nei bendrų tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje suma. Šis dėsnīgumas leidžia teigti, kad nuo 2010 m. Skandinavijos šalys Lietuvą ir įvairius jos ūkio subjektus (įmonės, bendroves, korporacijas, organizacijas ir kt.) iš tikrųjų vertina kaip pelningus tiesioginių investicijų objektus dėl turimos kvalifikuotos darbo jėgos, bendros palankios geografinės padėties, sukurtos infrastruktūros, turimų žaliavų (medžiagų). Akivaizdu, kad investuotojai iš Skandinavijos šalių vis dar pastebi neišnaudotą Lietuvos, kaip besivystančios šalies, potencialią, labai palankiai vertina ir naudojami galimybe sumažinti gamybos kaštus gaminant įvairią produkciją, naudodamiesi kvalifikuota, bet vis dar pigia, lyginant su Skandinavijos šalių darbo užmokesčiu, darbo jėga. Taip pat Skandinavijos šalys Lietuvą vertina kaip naują ir artimą rinką, tiek transportinio pasiekiamumo, tiek kultūrine prasme, savo įvairiems pagamintiems produktams eksportuoti. Dėl visų minėtų priežasčių, tiesiogines investicijas į Lietuvą pritraukiančių veiksnių, racionaliai suregulius geopolitinę padėtį Rytų Europoje ir iš esmės eliminavus karinio konflikto išsiplėtimo Rytų Europoje galimybę, ateityje galima tikėtis, kad skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų kiekybinės apimtys Lietuvoje didės ir tokiu būdu reikšmingais prisidės prie šalies bendros ekonomikos plėtros ir augimo.

4. 2. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų struktūra

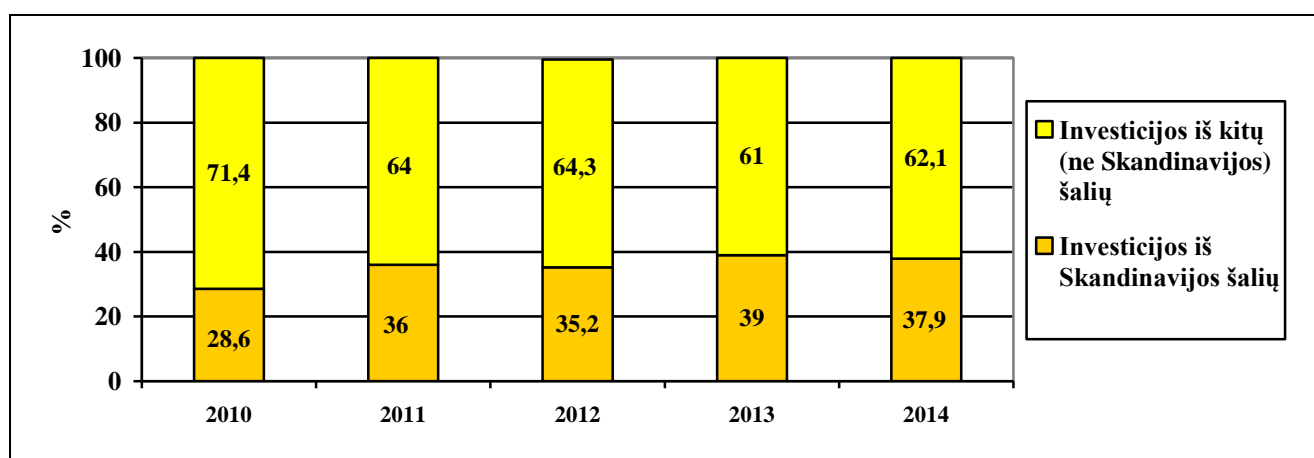
Siekiant įvertinti skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų Lietuvoje ekonominį poveikį, būtina identifikuoti, kokią dalį šios investicijos sudaro visų investicijų sumoje. Atlikus skaičiavimus ir statistinių duomenų analizę, nustatyta, kad 2010 – 2014 m. laikotarpiu tiesioginės investicijos iš Skandinavijos šalių kasmet sudarė vidutiniškai 35,32 % visų Lietuvą pasiekusių tiesioginių užsienio šalių investicijų. Pažymėtina, kad tiesioginių investicijų iš Skandinavijos lyginamasis svoris 2010 – 2013 m. iš esmės išlaikė bendrą didėjimo tendenciją (padidėjimas sudarė 10,4 %), tačiau ji nebuvo stabili. Analizuojamuoju penkerių metų laikotarpiu fiksuojami du periodai, kai skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų lyginamasis svoris, nors ir nežymiai, tačiau visgi sumažėjo:

- 2011 – 2012 m., kai tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių lyginamasis svoris sumažėjo 8 procentiniais punktais;
- 2013 – 2014 m., kai tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių lyginamasis svoris sumažėjo 1,1 % (žr. 12 pav.).

2010 – 2014 m. laikotarpiu fiksuojami ir du periodai, kurių metu tiesioginės investicijos iš Skandinavijos šalių išaugo:

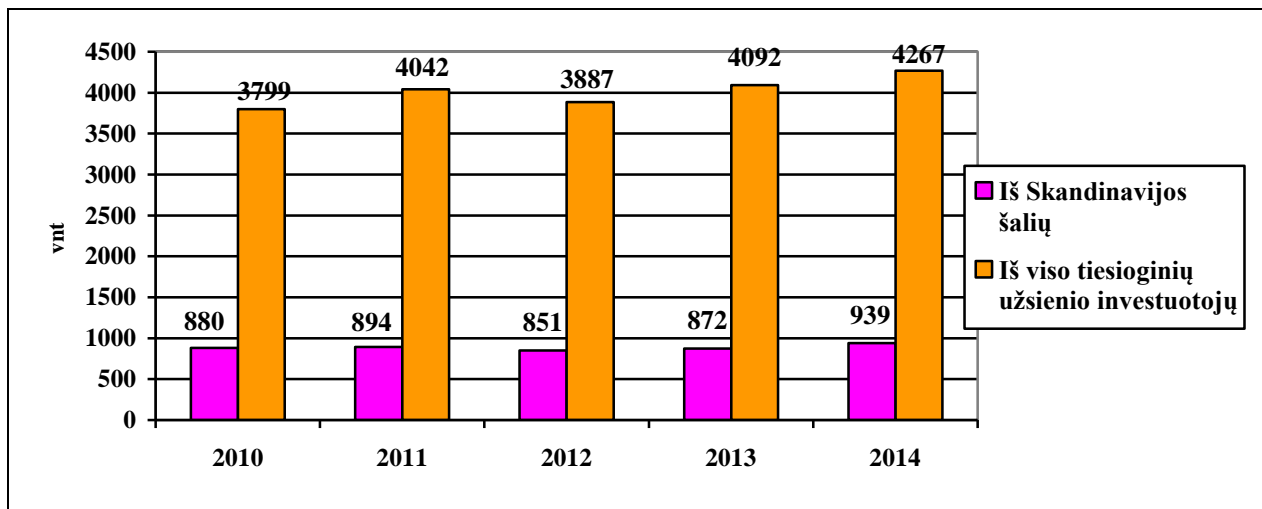
- 2010 – 2011 m., šių investicijų augimas sudarė 7,4 %;
- 2012 – 2013 m., kai tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių lyginamasis svoris padidėjo 3,8 % (žr. 12 pav.).

Vertinant tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių lyginamojo svorio svyravimus kritiškai, pasakytina, kad minėto rodiklio sumažėjimai iš esmės buvo nereikšmingi, nes juos su dideliu pertekliumi kompensuodavo vėliau sekę lyginamojo svorio padidėjimo periodai.



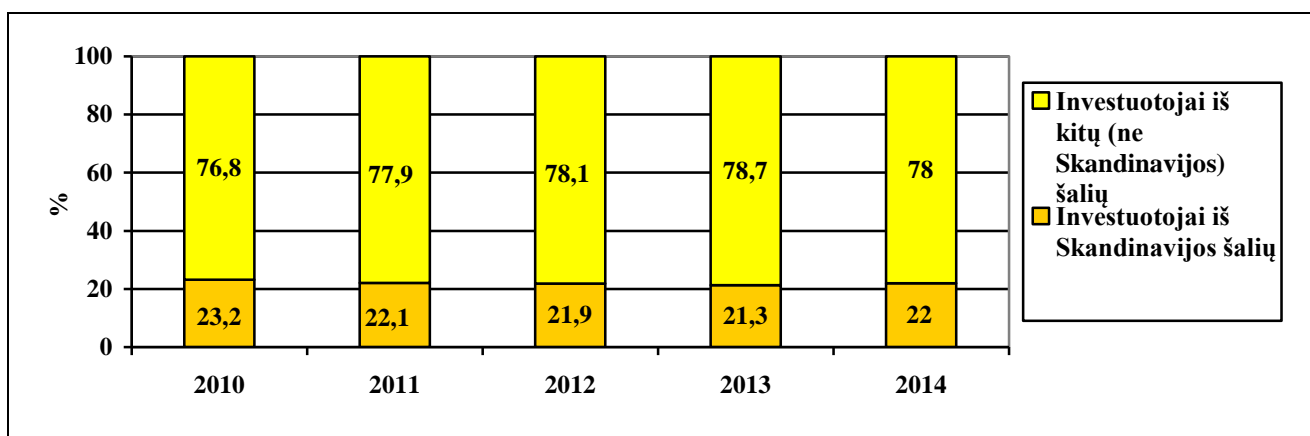
12 pav. Tiesioginių užsienio investicijų struktūra (sudaryta pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Nuo 2010 m. iki 2014 m. tiesioginių užsienio investuotojų skaičius išaugo nuo 3799 iki 4267, t. y. 468 arba 12,3 %. Tuo tarpu tiesioginių investuotojų skaičius iš Skandinavijos šalių, per tą patį laikotarpį, padidėjo mažesniu mastu, 59 vienetais arba 6,7 %. Taigi 2010 – 2014 m. per metus Lietuvoje tiesiogiai investuodavo vidutiniškai 887 skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių (žr. 13 pav.).



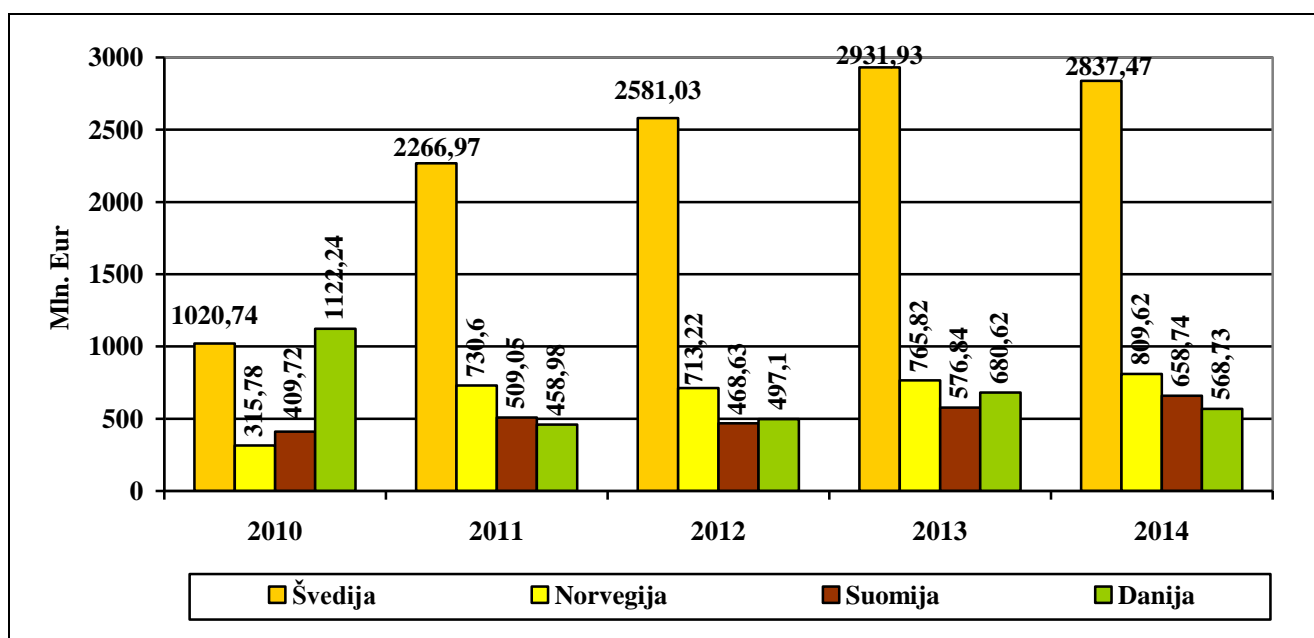
13 pav. Tiesioginių užsienio investuotojų iš viso ir iš Skandinavijos šalių skaičius
(sudaryta pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Atlikus skaičiavimus nustatyta, kad tiesioginiai investuotojai iš Skandinavijos šalių 2010 – 2014 m. vidutiniškai per metus sudarė šiek tiek daugiau nei penktadalį, 22 % visų Lietuvoje investavusiųjų (žr. 14 pav.), kurie į šalį nukreipdavo vidutiniškai 35 % visų tiesioginių užsienio investicijų (žr. 12 pav.). Tokiu būdu galima teigti, kad Lietuvoje pagrįdė investuoja gana stambios Skandinavijos šalių įmonės ir verslo subjektai.



14 pav. Tiesioginių užsienio investuotojų iš viso ir iš Skandinavijos šalių struktūra
(sudaryta pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Analizuojant tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių pasiskirstymą, nustatyta, kad per visą analizuojamąjį laikotarpį, išskyrus 2010 m., kai stambiausi investuotojai buvo dvi šalys – Danija ir Švedija, Lietuvoje daugiausiai investavo Švedija. Taigi suprantama, kad būtent šios Skandinavijos šalies tiesioginės investicijos turi didžiausią poveikį Lietuvos ekonomikai, jos plėtrai ir augimui. 2010 – 2013 m. tiesioginės investicijos iš Švedijos išaugo 2,9 karto arba 187,2 %, nuo 1020,74 mln. Eur. iki 2931,93 mln. Eur. „Švediško kapitalo įmonių Lietuvoje didėjo, tačiau šį procesą pristabdė žinių apie Lietuvą trūkumas“ (Tyrimas: švedai pasiruošę gausiai investuoti Lietuvoje, 2015). 2013 – 2014 m. tiesioginės investicijos iš Švedijos, iš dalies dėl padidėjusios geopolitinės įtampos Rytų Europoje, sumažėjo, tačiau gana nežymiai, tik 3,3 % (žr. 15 pav.). Taigi iš esmės susiklosčiusi geopolitinė situacija Europoje beveik nepaveikė švediško kapitalo įmonių planų investuoti Baltijos valstybėse, taip pat ir Lietuvoje.

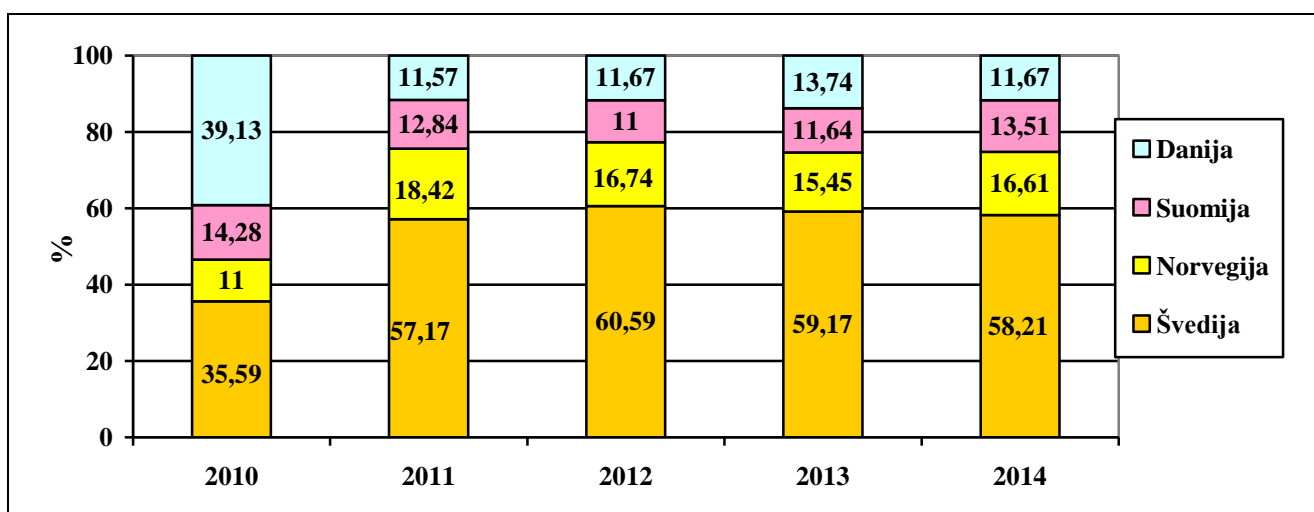


15 pav. Atskirų Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų Lietuvoje apimtis metų pabaigoje (adaptuota pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Švedijos investiciniam aktyvumui Lietuvoje įtakos turi kelis aspektai. Visų pirma, geras transportinis pasiekiamumas oro ir jūrų keliais. Pigių skydžių bendrovės RyanAir, Wizzair vykdo tik kelias valandas (su laukimu įlaipinimui) trunkančius skrydžius iš Vilniaus ir Kauno į Stokholmą, Malmę (Bilietai skrydžiams į Švediją, 2015). AB „DFDS Seaways“ kiekvieną dieną vykdo 14 valandų užtrunkančius tiesioginius keltų maršrutus iš Klaipėdos į Karlshamną. Švedijos įmonių apklausos, vykdytos 2015 m. kovo – balandžio mėn., rezultatai rodo, kad „Baltijos šalys vertinamos kaip palankus regionas verslo plėtrai, nepaisant geopolitinės įtampos Europoje. Kvalifikuota darbo jėga, konkurencingi veiklos kaštai, palankios mokesčių sistemos ir geografinis artumas Švedijai – tai keli iš

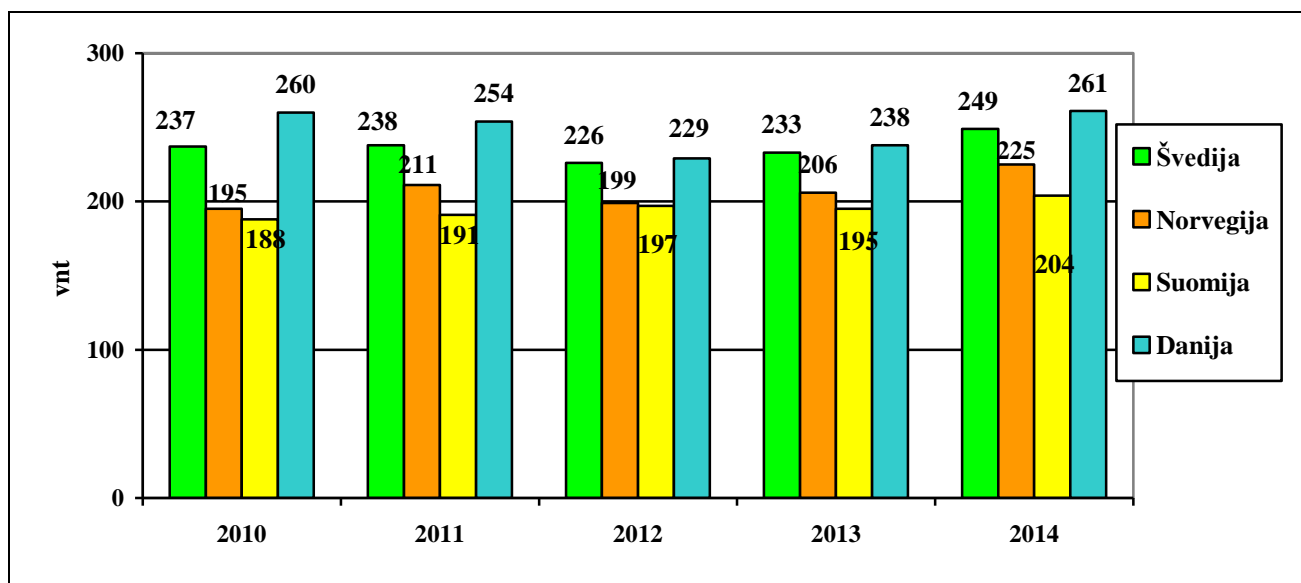
labiausiai vertinamų aspektų Baltijos šalyse [...]. Patrauklumo Baltijos valstybėms suteikia geras atlyginimo ir produktyvumo balansas bei teigiami ekonomikos vystymosi lūkesčiai [...]. Lietuva yra Baltijos šalis, turinti didžiausią potencialą padidinti verslo mainus ir prekybą su Švedija [...]. Lietuvoje buvo supaprastinta statybos leidimų išdavimo tvarka, sumažėjo formalumų steigiant verslą, išliko stabili mokesčių sistema su vienu mažiausiu Europos Sąjungoje pelno mokesčio tarifu. Kita vertus, tobulėti dar yra kur: investuotojai iš Švedijos laukia ne kosmetinės, bet esminės darbo santykių reguliavimo reformos, ilgokai keliamas klausimas dėl per didelio darbo jėgos apmokestinimo, ypač „Sodros“ įmokų, vis aktualesnis tampa paprastesnio ir greitesnio darbuotojų iš užsienio, ypač ne Europos Sąjungos šalių, įvežimo klausimas“ (Tyrimas: švedai pasiruošę gausiai investuoti Lietuvoje, 2015). Eliminavus pastarąsias biurokratinio pobūdžio kliūtis, galima tikėtis dar didesnių Švedijos tiesioginių investicijų Lietuvoje, o kartu ir didesnio teigiamo poveikio Lietuvos ekonominei plėtrai. „Priėmus naująjį socialinį modelį, atsiras daugiau perspektyvų Švedijos kapitalui kurtis Lietuvoje, tai sukurs papildomas darbo vietas, užtikrins reikiamos infrastruktūros atsiradimą“ (Švedijos investicijos Lietuvoje auga vis sparčiau, 2015).

2010 – 2014 m. laikotarpiu tiesioginės investicijos iš Švedijos vidutiniškai kiekvienais metais sudaro daugiau nei pusę, 54,14 % visų skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų. Atmetus tiriamojo laikotarpio pradžią, kai Danija buvo stambiausias investuotojas iš Skandinavijos šalių, tiesioginės investicijos iš Švedijos sudaro beveik 2/3 visų skandinaviškos kilmės investicijų Lietuvoje. Per pastaruosius penkerius metus tiesioginės investicijos iš Suomijos kasmet vidutiniškai sudarė 12,66 %, iš Norvegijos – 15,65 %, o iš Danijos – 17,55 % (2011 – 2014 m. – tik 12,16 %) visų skandinaviškos kilmės investicijų (žr. 16 pav.). Kol kas mažiausiai tiesioginių investicijų Lietuva sulaukia iš Suomijos, nes „kliudo per didelė biurokratija [...]. Būtina aktyviau dirbti reklamuojant Lietuvos investicinę aplinką“ (Sesartė, Aukštuolytė, 2014).



16 pav. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų Lietuvoje struktūra
(sudaryta pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Reikia pažymėti, kad išskyrus 2010 m. Danijos ir Švedijos tiesioginių investicijų pasiskirstymą, per visą analizuojamąjį laikotarpį Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų Lietuvoje struktūra buvo stabili (žr. 16 pav.), o kito labai nežymiai dėl beveik nesikeičiančio investuotojų skaičiaus (žr. 17 pav.) ir ilgalaikių jų planų laikymosi dėl tiesioginio investavimo apimtys Lietuvoje. Analizuojant tiesioginių investuotojų iš Skandinavijos šalių skaičius, matyti, kad Švedijos atveju tiesioginių investuotojų skaičius 2010 – 2012 m. išliko toks pat ir mažėjo (žr. 17 pav.), tačiau tiesioginių investicijų apimtys sparčiai didėjo (žr. 15 pav.). Tokia nustatyta tendencija įrodo, kad pagrinde Lietuvos investuoja stambios Švedijos įmonės, kurios, atradusios palankią savo vykdomos ekonominės veiklos plėtros nišą, nuolat didina investavimo apimtį. Tuo tarpu Danijos atveju 2010 – 2011 m. laikotarpiu vyko priešingas procesas negu Švedijoje: nors tiesioginių investuotojų skaičius sumažėjo tik 2,36 % (žr. 17 pav.), tačiau Danijos tiesioginių investicijų Lietuvoje apimtys sumažėjo net 27,56 % (žr. 16 pav.). Šis investuotojų ir investicijų pasiskirstymas rodo, kad 2010 – 2011 m. Danijos tiesioginiai investuotojai Lietuvoje tapo kiek smulkesni, o jų tiesioginių investicijų apimtys labai ženkliai sumažėjo. Lyginant analizuojamojo laikotarpio pradžios ir pabaigos duomenis, nustatyta, kad iš Norvegijos (15,4 %) labiausiai padidėjo tiesioginių investuotojų skaičius. Atitinkamai iš Suomijos – 8,5 %, iš Švedijos – 5,1 %, o iš Danijos – tik 0,38 % (žr. 17 pav.).



17 pav. Tiesioginių investuotojų iš Skandinavijos šalių skaičius

(sudaryta pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

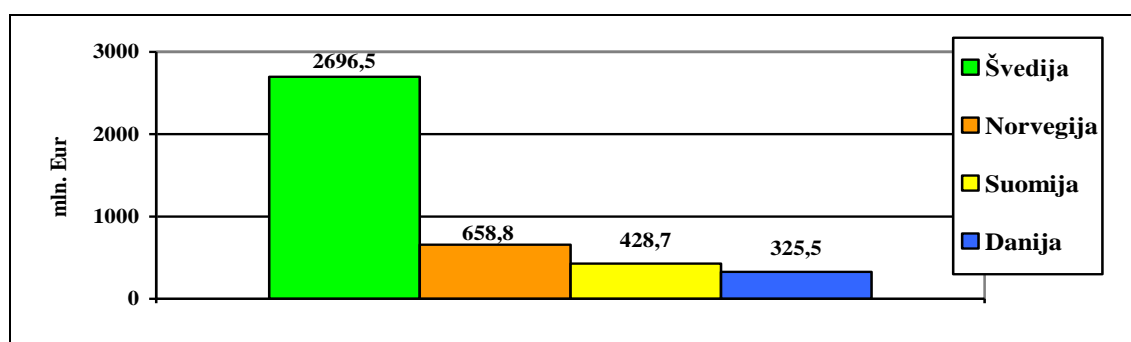
Apibendrinant pasakytina, kad, vertinant kritiškai skandinaviškos kilmės tiesioginių investicijų ir investuotojų 2010 – 2014 m. kitimo rodiklius, neabejotinai didžiausią teigiamą įtaką Lietuvos ekonomikai, jos augimui ir plėtrai daro stambių Švedijos įmonių tiesioginės investicijos. Likusios Skandinavijos šalys – Danija, Suomija ir Norvegija – taip pat prisideda prie Lietuvos ekonomikos

raidos, tačiau, lyginant su Švedijos indėliu, jų tiesioginių investicijų poveikis nėra toks ryškus ir galintis prisidėti prie Lietuvos ekonomikos konjunktūros kitimo, ženklesnės šalies ūkio diversifikacijos.

4. 3. Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių pasiskirstymas Lietuvos apskrityse pagal ekonominės veiklos rūšis

Tiesioginės užsienio investicijos, apimdamos skirtingas investicijų rūšis, lemia pokyčius rinkose, kapitalą importuojančiose šalyse, šalių regionuose, todėl jų vertinimas šalies ekonomikos bei šalies regionų mastu yra itin aktualus.

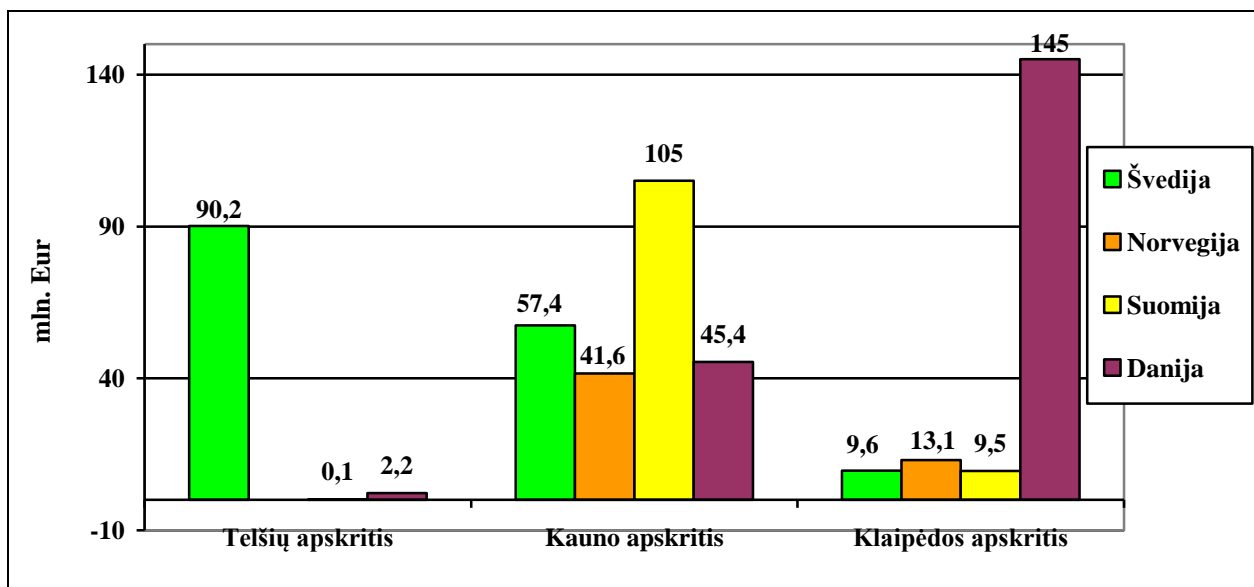
Didžiausi skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų srautai 2013 m. buvo nukreipti į Vilniaus apskritį (žr. 3 priedas). Toks Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų Lietuvoje teritorinis pasiskirstymas nestebina, nes Vilnius, būdamas šalies sostine, pasižymi didžiausiu ekonominiu, gamybinių, inovacijų raidos, informacinių ir ryšio technologijų bei kitų sričių plėtros potencialu, turi plačiausią šalies mastu rinką. 2013 m. stambiausia (2/3 arba 65,6 % visų tiesioginių investicijų) skandinaviškos kilmės kapitalo investuotoja Vilniaus apskrityje buvo Švedija (žr. 18 pav.), smulkiausia – Danija ir Suomija (atitinkamai 7,9 % ir 10,4 %). Vilniaus apskrityje „daugiausia investuota į finansinę ir draudimo veiklą – 2,88 mlrd. Eur, taip pat į nekilnojamojo turto operacijų veiklą – 1,36 mlrd. Eur.“ (Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse ir savivaldybėse 2013 metais, 2014), į informaciją ir ryšius, apdirbamąją gamybą (Švedija, 2015), profesinio, mokslinio ir techninio rengimo, administravimo ir aptarnavimo veiklas (Sakalauskaitė, Miškinis, 2014: 33), variklinių transporto priemonių ir motociklų remontą (Tiesioginės užsienio investicijos 2014 m., 2015).



18 pav. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų apimtys Vilniaus apskrityje (sudaryta pagal Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse..., 2014)

Telšių apskrityje 2013 m. Švedija 90,2 mln. Eur. tiesioginių investicijų skyrė AB „ORLEN Lietuva“ naftos perdirbimo įmonei, valdančiai vienintelę Baltijos šalyse naftos produktų gamyklą, naftotiekių ir produktotiekių tinklą bei jūrinį naftos terminalą. Norvegija šioje apskrityje neinvestavo

visai, o Danijos ir Suomijos tiesiogines investicijas Telšių apskrityje, dėl jų sąlyginai nedidelės vertės, pagrįstai galima vertinti labiau kaip simbolines, o ne reikšmingas. Reikia pažymėti, kad 2013 m. Norvegija iš Telšių apskrities atitraukė 2,3 mln. Eur. tiesioginių investicijų, taip iš esmės siaurindama ekonominį bendradarbiavimą su šia apskritimi (žr. 19 pav.).



19 pav. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų apimtys Telšių, Kauno ir Klaipėdos apskrityse (sudaryta pagal Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse..., 2014)

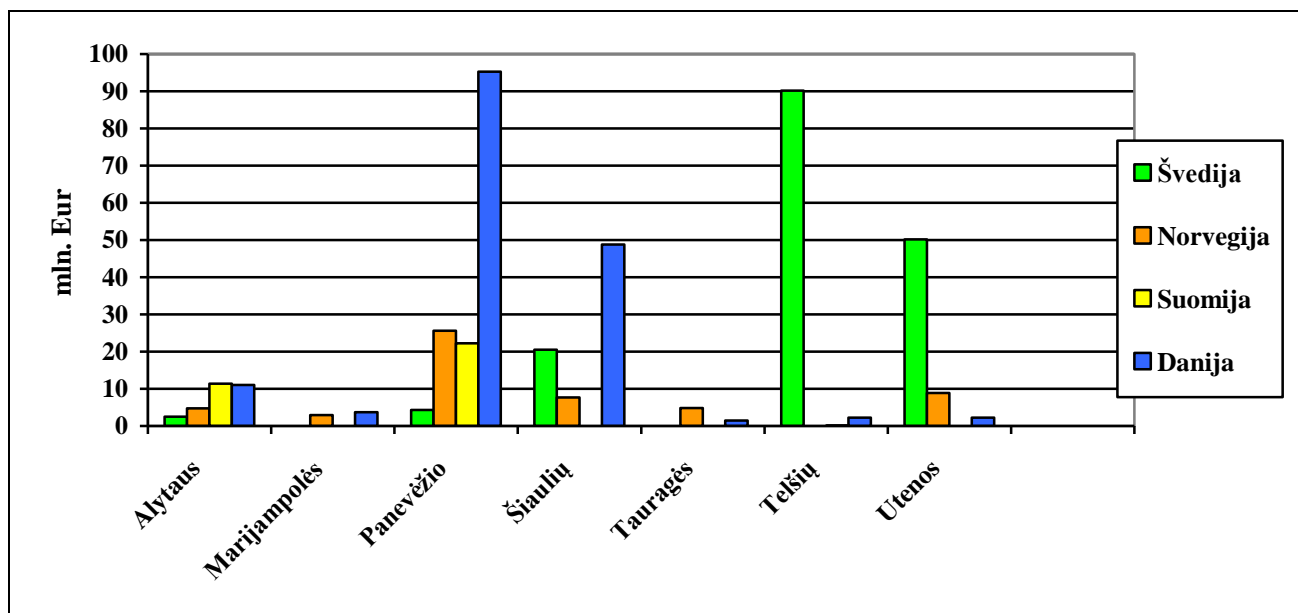
Kauno apskritį galima laikyti universalia, beveik vienodu mastu gebančiai pritraukti tiesioginių investuotojų dėmesį iš visų Skandinavijos šalių. Neišnaudotu Kauno apskrityje koncentruotu ekonominiu potencialu labiausiai tiki Suomijos investuotojai, kurie 2013 m. į apskritį nukreipė 105 mln. Eur., kas sudarė 42,1 % visų tiesioginių investicijų į šią apskritį. „Daugiausiai Suomijos įmonės investavo į finansinę ir draudimo veiklą, didmeninę ir mažmeninę prekybą, statybą, apdirbamąją pramonę“ (Suomija, 2015). Tiesioginės investicijos iš Švedijos atitinkamai sudarė 23 %, iš Danijos – 18,2 %, o iš Norvegijos – 16,7 % visų Kauno apskritį pasiekusių skandinaviškos kilmės tiesioginių investicijų (žr. 19 pav.). Kauno apskrityje daugiausiai investuota į apdirbamąją gamybą (55 mln. Eur.), taip pat į didmeninę ir mažmeninę prekybą (256,9 mln. Eur.) (Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse ir savivaldybėse 2013 metais, 2014).

Tuo tarpu Klaipėdos apskrityje 2013 m. daugiausiai investuota į apdirbamąją gamybą (46,3 mln. Eur.), transportą ir saugojimą (181,4 mln. Eur.), nekilnojamojo turto operacijas (Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse ir savivaldybėse 2013 metais, 2014; Danija, 2015). Absoliučiai didžiausias skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginis investuotojas Klaipėdos apskrityje, tiksliau Klaipėdos mieste – uoste, buvo Danija. Jos tiesioginės investicijos sudarė 81,8 % visų šiais apskričiai skirtų

skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių investicijų (žr. 19 pav.) ir buvo nukreiptos į AB „DFDS Seaways“, UAB „Vakarų Baltijos laivų statykla“, UAB „Švyturys – Utenos alus, Klaipėdos alaus darykla“, UAB „Espersen Lietuva“, užsiimanti žuvies produktų perdirbimu, eksportu ir importu, ir kitas bendroves.

Suprantama, kad ne visi Lietuvos regionai yra vienodai stiprūs ir stabilūs. Dėl neišplėtos pramonės, didelio nedarbo ir dėl to mažos gyventojų perkamosios galios, blogo transporto ir komunikacijos infrastruktūros išvystymo, nekvalifikuotos darbo jėgos, stambių pramoninių centrų, materialinės (pavyzdžiui, jau veikiančių įmonių su pastatais) bazės nebuvimo ir kitų veiksnių, formuojančių bendrą nepalankų investicinį klimatą, mažiausiai skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių užsienio investicijų sulaukia Marijampolės, Tauragės bei Alytaus apskritys (žr. 20 pav.), kurios yra priskiriamos prie atsiliekančių Lietuvos regionų.

Utenos apskritis 2013 m. sulaukė 50,2 mln. Eur. tiesioginių investicijų (žr. 20 pav.), kurios buvo susijusios su Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo darbais. Reikia pasakyti, kad šios investicijos atliktos, siekiant paskatinti Lietuvą kuo greičiau atsisakyti atominės energetikos ir aktyviau vystyti elektros tilto – jungties (perdavimo sistemos) tarp Lietuvos ir Švedijos projektą „NordBalt“. Tokiu būdu galima teigti, kad Švedija šiuo atveju prisidėjo prie alternatyvus elektros importo ir eksporto kanalo, padėsiančio išvengti priklausomybės nuo vienintelio elektros tiekėjo Rytuose, plėtros.



20 pav. Lietuvos apskritys, kuriose tiesioginės investicijos iš Skandinavijos yra mažiausios (sudaryta pagal Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse..., 2014)

Šiaulių apskrityje skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių investicijų traukos objektai – AB „Akmenės cementas“, viena iš didžiausių Baltijos šalyse ir vienintelė Lietuvoje bendrovė, gaminanti cementą, UAB „Eternit Baltic“, gaminanti cemento fasado dailylentes, AB „Rėkyva“, užsiimanti durpių eksploatacija, jų substratų gamyba ir prekyba, UAB „Baltic vairas“ – didžiausia dviračių gamintoja Šiaurės Europos regione. Šiose įmonėse 2013 m. 48,8 mln. Eur. investavo Danija, o Švedija – 20,5 mln. Eur. (žr. 20 pav.). Remiantis šiais duomenimis, galima teigti, kad Šiaulių ekonomikos plėtrą iš esmės veikia Danijos, o perpus mažesniais mastais – ir Švedijos tiesioginės investicijos.

Danijos tiesioginiai investuotojai savo interesus realizuoja ir Panevėžio apskrityje, į kurią 2013 m. nukreipė 95,3 mln. tiesioginių investicijų. Atitinkamai Norvegija investavo 25,6 mln. Eur., Suomija – 22,2 mln. Eur, o Švedija – tik 4,3 mln. Eur (žr. 20 pav.). Palankią aplinką investicijų į Panevėžio apskritį pritraukimui sudaro įkurta Panevėžio laisvoji ekonominė zona, įsteigtas ir toliau plėtojamas Panevėžio mokslo ir technologijų parkas, kuriame sukurta infrastruktūra verslui ir naujovėms skatinti, Panevėžio prekybos, pramonės ir amatų rūmai, Panevėžio pramonininkų asociacija, Panevėžio verslininkų asociacija, Panevėžio krašto pramonininkų asociacija bei užsienio investuotojų asociacija Panevėžyje – Fibassociation.

Panevėžys yra penktas Lietuvos miestas, kuriame gerai išplėtotas susisiekimas: čia susikerta pagrindiniai šalies keliai, yra automagistralė „Via Baltica“, miestą kerta geležinkelis (Panevėžys išlaikė pramonės miesto veidą, 2014). Danijos investuotojai pagrinde investuoja į maisto pramonės, didmeninės ir mažmeninės prekybos, apdirbamosios gamybos įmones, statybos įmones, Suomijos – į logistikos ir sandėliavimo paslaugų bendrovių plėtrą (Sparnus suteikia skandinavai ir vietos smulkieji, 2012), komercinių automobilių kabelių pynių bei elektromechaninių sistemų, kurios montuojamos sunkiasvorėje krovininėje ir žemės ūkio technikoje, gamybą (Elektromechanikos gigantas Panevėžyje sukurs 320 darbo vietų, 2014), o Norvegijos – į lengvosios pramonės, baldų, furnitūros, metalo ir medžio gaminių gamybos sritis (Norvegams patinka investuoti Panevėžyje, 2007).

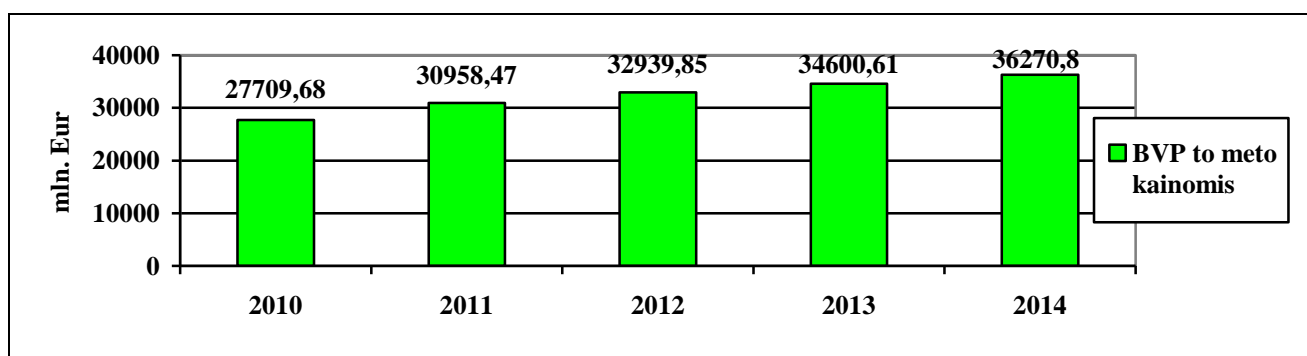
Apibendrinant pasakytina, kad Skandinavijos investuotojams nevienodai patrauklios atskiros ūkio šakos. Daugiausiai tiesioginių investicijų iš Skandinavijos pritraukia Vilniaus apskritis, tiksliau Vilniaus miestas. Į sostinę 2/3 visų investicijų ateina iš Švedijos, kurios stambios įmonės daugiausia investuota į finansinę ir draudimo bei nekilnojamojo turto operacijų veiklas, taip pat į informacinių ir ryšių technologijų sklaidą, apdirbamąją gamybą. Kauno apskritis beveik vienodu mastu geba pritraukti tiesioginių investuotojų dėmesį iš visų Skandinavijos šalių, tačiau pažymėtina, kad neišnaudotu Kauno apskrityje koncentruotu pramoniniu, prekybiniu, logistikos plėtros, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų plėtros potencialu labiausiai tiki investuotojai iš Suomijos. Marijampolės, Tauragės ir Alytaus apskritys ekonominiu požiūriu yra silpniausios. Dėl neišplėtos pramonės, mažos gyventojų perkamosios galios, siauros rinkos, blogo transporto infrastruktūros išvystymo, mažų darbo jėgos išteklių ir kitų veiksnių, formuojančių bendrą nepalankų investicinį klimatą, mažiausiai skandinaviškos

kilmės kapitalo tiesioginių užsienio investicijų sulaukia būtent Marijampolės, Tauragės bei Alytaus apskritys. Skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių investicijų diferenciacijai Lietuvos apskrityse įtakos turėjo sąlyginė visų apskrityse įsikūrusių įmonių specializacija. Utenos, Šiaulių ir Telšių apskritys tiesiogines investicijas iš skirtingų Skandinavijos šalių pritraukia dėka specifinių, pavienių, tačiau labai stambių jose įkurtų įmonių.

4.4. Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių indėlio į BVP kūrimą vertinimas

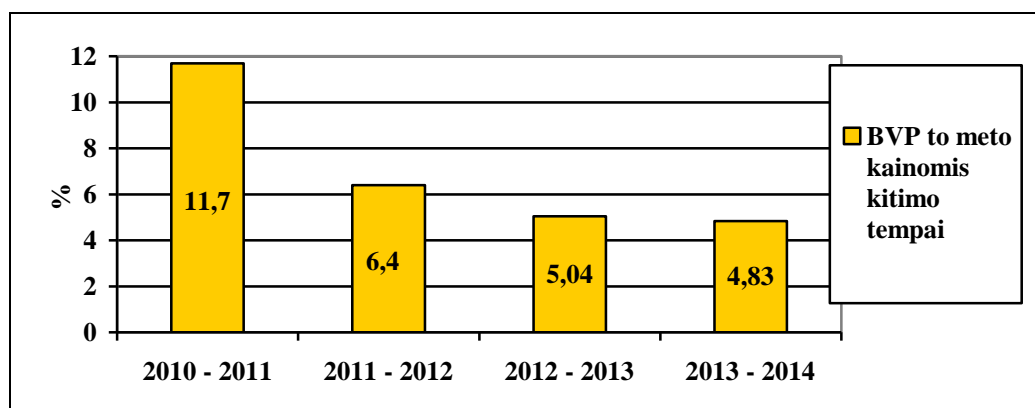
Bendrasis vidaus produktas (toliau – BVP) suteikia labai daug informacijos apie šalies ekonomikos būklę. Kai BVP didėja, tai rodo, kad šalies žmonės sukuria daugiau prekių ir paslaugų, jų gyvenimo lygis gerėja. BVP yra svarbiausias makroekonominis rodiklis, atspindintis valstybės ūkio augimą. BVP – populiariausias ekonomikos indikatorius svarbus tiek ekonomistams, tiek investuotojams, tiek ir politikams. Šis rodiklis, apimdamas namų ūkio vartojimą, neparduotas prekes, statinius, užsienio prekybos balansą, o taip pat ir valstybės pajamas bei išlaidas, nusako visos šalies ekonomikos sukuriamą vertę, dydį ir aktyvumą.

Lietuvos BVP to meto kainomis per visą 2010 – 2014 m. laikotarpį stabiliai, be jokių svyravimų didėjo dėl racionalios valstybinės politikos ir tinkamų priemonių taikymo kryptingai įveikiant ekonominį nuosmukį, prasidėjusį 2008 m., dėl ko augo vidaus paklausa, namų ūkio vartojimo ir užsienio šalių tiesioginio investavimo apimtys. Šio rodiklio augimas analizuojamuoju laikotarpiu sudarė 30,9 %: nuo 27709,68 mln. Eur. 2010 m. iki 36270,8 mln. Eur. 2014 m. Vidutinė BVP to meto kainomis rodiklio vertė 2010 – 2014 m. siekė 32495,9 mln. Eur. (žr. 21 pav.).



21 pav. Lietuvos BVP to meto kainomis dinamika 2010 – 2014 m.
(sudaryta pagal Bendrasis vidaus...2013; 2014 m. pagrindiniai šalies..., 2015)

Didžiausias BVP augimas fiksuojamas 2010 – 2011 m. 11,7 %. Sekančiais metais šio rodiklio augimas tempai ženkliai ir nuolat lietišo dėl atsirandančios stabilizacijos Lietuvos ekonomikoje. Taigi analizuojamuoju laikotarpiu vidutinis BVP augimas tempas per metus siekė 5,6 % (žr. 22 pav.).

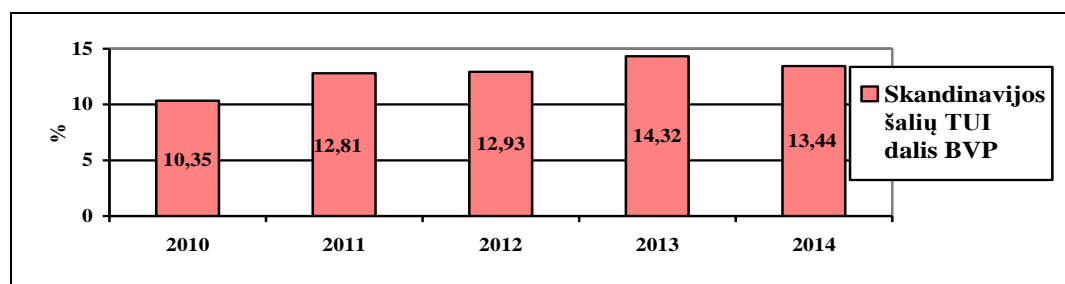


22 pav. Lietuvos BVP to meto kainomis kitimo tempai
(sudaryta pagal Bendrasis vidaus...2013; 2014 m. pagrindiniai šalies..., 2015)

Kadangi tiesioginės užsienio investicijos įvardijamos kaip viena efektyviausių priemonių, skatinanti šalies ūkių ekonomikos plėtrą, atsiranda poreikis ne tik analizuoti investicinius procesus, jų tendencijas, bet ir poveikį BVP. Lietuvos BVP augimą 2010 – 2014 m. iš esmės lėmė keli veiksniai:

- tiesioginių užsienio investicijų kiekis;
- prekių ir paslaugų eksportas;
- eksporto ir importo balansas;
- efektyvus Europos Sąjungos struktūrinių paramos fondų lėšų panaudojimas;
- efektyvi Lietuvos užsienio politika.

2010 – 2014 m. laikotarpiu skandinaviškos kilmės tiesioginės investicijos kasmet vidutiniškai sudarė šiek tiek daugiau nei dešimtadalį arba 12,77 % Lietuvos BVP to meto kainomis (žr. 23 pav.).



23 pav. Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų dalis nuo Lietuvos BVP (sudaryta pagal Bendrasis vidaus...2013; 2014 m. pagrindiniai šalies..., 2015; Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Siekiant įvertinti skandinaviškos kilmės kapitalo investicijų ekonominį poveikį Lietuvai, tirta BVP ir Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų tarpusavio priklausomybė, pagal pradinis duomenis apskaičiuojant koreliacijos koeficientą. Atlikus skaičiavimus, nustatyta, kad egzistuoja labai stipri ($r = 0,970392187$) teigiama priklausomybė tarp minėtų rodiklių.

Koreliacijos koeficiento reikšmingumui įvertinti, naudojant Stjudento kriterijų, apskaičiuojama faktinė t kriterijaus reikšmė:

$$t_r = r \cdot \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} = 0,97 \cdot \sqrt{\frac{5-2}{1-0,97^2}} = 6,91$$

Iš Stjudento kriterijaus t lentelės (žr. 8 lent.) matyti, kad esant laisvės laipsnių skaičiui $k=5-2=3$ kritinė kriterijaus t reikšmė $t_k = 2,3$ kai reikšmingumo lygmuo α (klaidos tikimybės) yra lygi 0,05, t. y. 5 %. Kadangi šiuo atveju $t_r > t_k$ esant 5 % reikšmingumo lygiui, galima teigti, kad apskaičiuotas koreliacijos koeficientas yra reikšmingas ne tik tiriamoje 2010 – 2014 m. duomenų imtyje, bet ir visais kitais metais (t. y. visai generaliniai visumai, populiacijai).

Koreliacijos metodo patikimui padidinti, apskaičiuotas determinacijos koeficientas, kuris parodo, kuri vieno požymio bendro kitimo dalis gali būti paaiškinta kito požymio reikšmių kitimu. Statistikoje laikoma, kad bendruoju atveju jei $r^2 = 0,7$ ir daugiau, tai pasirinktas modelis labai gerai aprašo duomenis. Kadangi šiuo atveju $r^2 = 0,94$, tokiu būdu, tiriant BVP ir skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių investicijų ryšį, pagrįstai galima teigti, jog koreliacijos koeficientas BVP ir tiesioginių investicijų iš Skandinavijos analizei yra labai tinkamas.

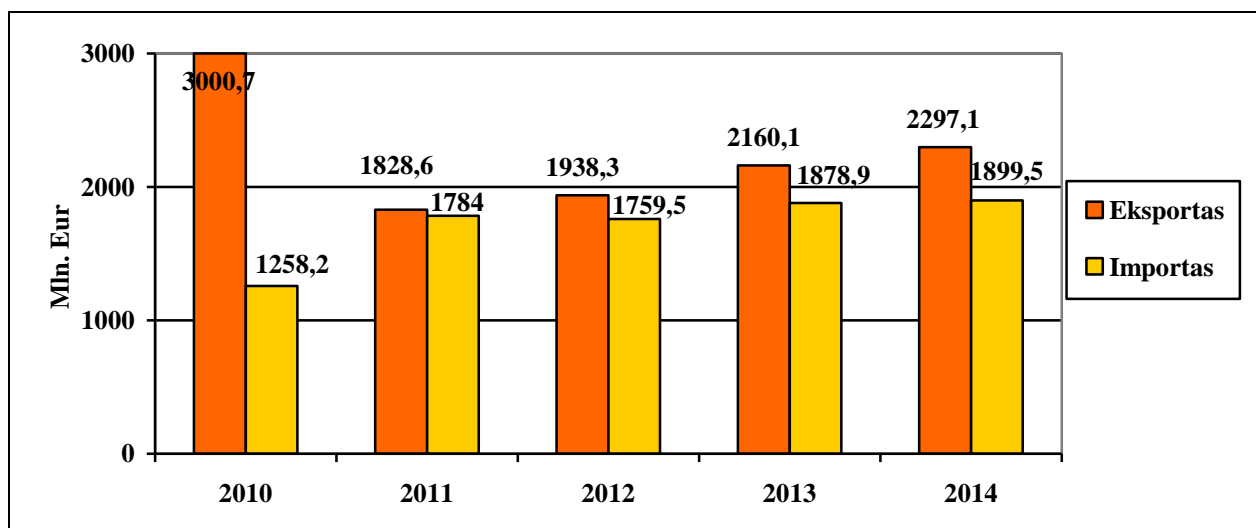
Apibendrinant statistinių duomenų ir koreliacinės analizės, susijusios su tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių indėlio į BVP kūrimą vertinimu, rezultatus, pagrįstai ($r = 0,97$) galima teigti, kad Skandinavijos šalių tiesioginės investicijos daro teigiamą poveikį Lietuvos BVP. Kitaip tariant, tiesioginių investicijų forma į Lietuvą ateinantis kapitalas iš Skandinavijos šalių, kasmet sudarantis apie 12,77 % Lietuvos BVP, tiesiogiai skatina pastarojo rodiklio, o kartu ir visos valstybės ekonomikos augimą.

4.5. Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių poveikis tarptautinei prekybai: eksportui ir importui

Mažoms šalims, tokioms kaip Lietuva, yra labai svarbu išlaikyti eksporto ir importo balansą, užmegzti prekybinius ryšius tarptautinėje rinkoje, nes vietinės rinkos nepakanka pagamintai produkcijai realizuoti. Tokiu būdu, siekiant ekonominio šalies augimo, būtina didinti eksporto srautus, kuriuos teigiamai veikia tiesioginės užsienio investicijos. „Tiesioginės užsienio investicijos stimuliuoja rinkų plėtrą. Užsienio kapitalo įmonės, labiau nei vietinės, suinteresuotos eksportu. Tarptautinės korporacijos yra išplėtojusios rinkas užsienyje, turi gerą verslo kontaktų tinklą daugelyje šalių, tai

lemia eksporto didėjimą. Užsienio investuotojai kartu su užsienio kapitalu taip pat perduoda ir verslo ryšius su tarptautinėmis finansų institucijomis. Tai lemia eksporto plėtrą, o tai naudinga tiek įmonei, tiek visai šaliai“ (Šečkutė, Tvaronavičius, 2011: 155).

2010 – 2014 m. tarp Lietuvos ir Skandinavijos šalių susiklostę tarptautinės prekybos ryšiai, ypač analizuojamojo laikotarpio pradžioje, pasižymėjo teigiamu balansu: eksportas viršijo importo apimtį. 2010 – 2011 m. Lietuvos tarptautinės prekybos ryšiai eksporto požiūriu su Skandinavija susiaurėjo ir todėl eksporto apimtys sumažėjo 2/3 arba 64,1 %. Importo apimtys, 2010 – 2011 m. ženkliai, 41,8 % išaugusios, nuo 2011 m. stabilizavosi ir nuo tada vidutiniškai per metus sudarė 1830,45 mln. Eur. (žr. 24 pav.). Tuo tarpu Lietuvos eksportas į Skandinavijos šalis, kurio apimčių augimui įtakos galėjo turėti „2009 – 2013 metų eksporto plėtros strategijos“ įgyvendinimas, kurio pagrindinis tikslas buvo „vykdyti veiksmingą ir kryptingą prekių ir paslaugų eksporto plėtros ir skatinimo politiką, didinti įmonių konkurencingumą ir nustatyti priemones, kurių įgyvendinimas skatins aukštųjų ir vidutiniškai aukštų technologijų diegimą ir kokybiškų paslaugų teikimą, sudarys sąlygas su mažiausiomis sąnaudomis efektyviai prekiauti su užsienio partneriais ir siekti teigiamo užsienio prekybos balanso. Eksportas turi tapti šalies ilgalaikiu ekonomikos augimo varikliu“ (Lietuvos Respublikos 2009 – 2013 m. eksporto plėtros strategija, 2009: 3), 2011 – 2014 m. vis augo: iš viso ketvirtadaliu arba 25,6 % (žr. 24 pav.).



**24 pav. Lietuvos tarptautinės prekybos ryšių su Skandinavija apimtys
(sudaryta pagal Tarptautinė prekyba, 2015)**

Svarbu žinoti ne tik Lietuvos tarptautinės prekybos su Skandinavijos šalimis balansą, bet ir eksporte ir importe dominuojančią produkciją, medžiagas (žr. 11 lent.). Perspektyviausi sektoriai lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų eksportui į Daniją: laivų statyba, baldų, medienos, plastikų,

maisto (ypač pieno produktus), tekstilės ir drabužių, elektros mašinų pramonė ir IT paslaugų sektorius (Danija, 2015). Tuo tarpu perspektyviausi sektoriai lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų eksportui į Suomiją: leidyba ir spauda, plastikai, tekstilė, mediena ir baldai, metalo apdirbimo gaminiai, maisto pramonė (rapsai, malybos produkcija, kviečiai, konditerija, pieno produktai, gėrimai), statybos paslaugos (Suomija, 2015). Perspektyviausi sektoriai lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų eksportui į Norvegiją ir Švediją yra baldų, medienos, metalo, chemijos, tekstilės ir drabužių pramonė, statybos paslaugos, spauda ir leidyba, laivų statyba, mediniai namai, transportas ir logistika, plastikų pramonė (Norvegija, 2015; Švedija, 2015).

11 lentelė. Pagrindinės 2014 m. eksporto į Skandinavijos šalis ir importo iš jų į Lietuvą prekių grupės (sudaryta pagal Suomija, 2015; Švedija, 2015; Danija, 2015; Norvegija, 2015)

Šalis	Eksportas	Importas
Švedija	Kita (48 %), kiti baldai (16 %), sėdimieji baldai (10 %), tabako gaminiai (6%), biodyzelinas ir jo mišiniai (5 %), laidai, kabeliai, laidininkai (4 %), plastikiniai pakavimo gaminiai (3 %), plastikai (2 %), metalinės konstrukcijos (2 %), šokolado gaminiai (2 %), statybiniai reikmenys iš medienos (2 %)	Kiti baldai ir jų dalys (15,47 %), Sėdimieji baldai ir jų dalys (10,36 %), cigarai, cigarilės ir cigaretės su tabaku arba tabako pakaitalais (6,37 %), biodyzelinas ir jo mišiniai (5,44 %), izoliuotieji laidai, kabeliai ir kiti izoliuotieji elektros laidininkai (5,44 %)
Norvegija	Kita (57 %), surenkamieji statiniai (11 %), kiti baldai ir jų dalys (9 %), statybiniai stalių ir dailidžių gaminiai iš medienos (9 %), sėdimieji baldai ir jų dalys (7 %), metalinės konstrukcijos iš plieno ir geležies, jų dalys (7 %)	Užšaldytos žuvis (22,89 %), naftos dujos ir kiti dujiniai angliavandeniliai (17,83 %), žuvų filė ir kita žuvų mėsa, šviežia, atšaldyta arba užšaldyta (8,98 %), gargždas, žvyras, skalda ir skaldyti akmenys, kelio skalda, geležinkelių arba kitas balastas, žvirgždas ir titnagas, makadamas, dervotas makadamas (5,01 %), tinklai, rišti iš virvių, virvelių arba lynų; gatavi žvejybos ir kiti tinklai (4,05 %)
Danija	Kita (70 %), sėdimieji baldai ir jų dalys (10 %), žvejybos laivai (7 %), sukarštos vilnos verpalai (5 %), kiti baldai ir jų dalys (4 %), vamzdynų, katilų, rezervuarų ir kt. įtaisai (4 %)	Vamzdynų, įvairių talpų ir rezervuarų ir panašių dirbinių įtaisai (9,85 %), žemės ūkio chemijos produktai (5,92 %), priekabos ir puspriekabės, kitos nesavaeigės transporto priemonės, jų dalys (3,01 %), naftos alyvos ir alyvos, gautos iš bituminių mineralų, alyvų atliekos (3,01 %), nekaršta ir nešukuota vilna (2,49 %)
Suomija	Kita (68 %), laidai, kabeliai, laidininkai (9 %), plastikiniai prekių pakavimo gaminiai (7 %), tabako gaminiai (7 %), metalinės statybos konstrukcijos (5 %), sėdimieji baldai ir jų dalys (4 %)	Naftos alyvos ir alyvos, gautos iš bituminių mineralų, alyvų atliekos (12,38 %), jūrų uostų ir gamyklų kėlimo įranga (5,85 %), automatinio duomenų apdorojimo mašinos ir jų įtaisai (5,28 %), automobiliai ir kitos autotransporto priemonės žmonėms vežti (4,91 %), telefono aparatai; kita balso, vaizdo ar kitų duomenų perdavimo arba priėmimo aparatūra (3,77 %)

Siekiant pagrįsti prielaidą, kad skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginės investicijos daro teigiamą įtaką eksporto ir importo apimčių didėjimui, atlikta koreliacinė analizė. Gauti rezultatai pagrįstai leidžia teigti, kad tarp skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų Lietuvoje ir eksporto į Skandinavijos priklausomybę egzistuoja vidutinė priklausomybė ($r = -0,61$) (žr. 11 lent.). Tokiu atveju didėjant tiesioginėms užsienio investicijoms iš Skandinavijos šalių, tik dalinai auga ir eksporto į šio regiono šalis apimtys. Skandinavai investuodami nesiekia, kad visa Lietuvoje pagaminta

produkcija būtų eksportuojama išskirtinai į Švediją, Suomiją, Norvegiją ar Daniją. Dalis pagamintos produkcijos ar sukuriamų paslaugų lieka Lietuvoje arba yra eksportuojamos, kitas, ne Skandinavijos valstybes. Taigi iš esmės tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių ir eksporto srautų į Skandinavijos šalis priklausomybė nėra reikšminga (žr. 12 lent.).

12 lentelė. Importo ir eksporto rodiklių priklausomybė nuo skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų (sudaryta autorės)

Veiksniai		Koreliacijos koef. r reikšmė	r ²	t _r	t _k	Lygybė	Vertinimas
x _i	y _i						
Skandinavi- jos šalių TUI	Eksportas	-0,614164899	0,38	2,19	t _k = 2,3	t _r < t _k	nereikšmingas
	Importas	0,949074851	0,9	5,27	t _k = 2,3	t _r > t _k	reikšmingas

Koreliacijos koeficiento reikšmingumui įvertinti, naudojant Stjudento kriterijų, šiuo atveju taip pat apskaičiuojama faktinė t_r kriterijaus reikšmė:

$$t_r = r \cdot \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} = -0,61 \cdot \sqrt{\frac{5-2}{1-(-0,61)^2}} = 1,3359$$

$$t_r = r \cdot \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} = 0,95 \cdot \sqrt{\frac{5-2}{1-0,95^2}} = 5,2697$$

Šiuo atveju koreliacijos metodo patikimui padidinti, apskaičiuotas ir determinacijos koeficientas. Tiriant eksporto iš Skandinavijos šalis ir skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų ryšį, pagrįstai galima teigti, jog koreliacijos koeficientas šiai analizei yra nelabai tinkamas (r²=0,38). Tuo tarpu tiriant importo iš Skandinavijos šalių ir skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų ryšį, pagrįstai galima teigti, jog koreliacijos koeficientas šiai analizei yra tinkamas (r²=0,9).

Analizuojant tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių Lietuvoje ir importo į Skandinavijos šalis priklausomybę, nustatyta visiškai kita tendencija nei eksporto atveju. Apskaičiuotas koreliacijos koeficientas rodo skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų ir importo iš Skandinavijos šalių labai stiprią priklausomybę (r = 0,95). Pakankamai intensyvus importo ryšys tarp Skandinavijos šalių ir Lietuvos plėtojasi todėl, kad, augant tiesioginėms investicijoms, perkeltos į Lietuvą gamybos apimtys taip pat didėja, o vystantis šiam procesui atsiranda papildomų žaliavų (medžiagų) poreikis, kuris yra patenkinamas įvežant iš Skandinavijos šalių gamybos procesui būtinas žaliavas (medžiagas).

Su užsienio tiesioginėmis užsienio investicijomis labai glaudžiai yra susijęs ekonominio atvirumo indeksas (AI).

$$AI = \frac{8580,1 + 11224,8}{162479,41} * 100\% = 12,19$$

Apskaičiuotąjį Lietuvos 2010 – 2014 m. laikotarpio ekonominio atvirumo indeksą galima vertinti kaip mažą. Dėl šios priežasties galima teigti, jog tarp Lietuvos ir Skandinavijos šalių užsienio prekybos trukdžiai ir apribojimai yra gana nemaži. Šalys nepakankamai aktyviai dalyvauja tarptautinėje prekyboje, bendradarbiauja, o tai nulemia mažesnę kapitalo migracijos laipsnį, nepaisant to, kad dar 1992 m. tarp visų Skandinavijos šalių ir Lietuvos vyriausybių buvo pasirašytos sutartys dėl investicijų skatinimo ir apsaugos (Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Suomijos Respublikos Vyriausybės sutartis „Dėl investicijų skatinimo ir apsaugos“, 1992; Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Norvegijos Karalystės Vyriausybės sutartis „Dėl investicijų skatinimo ir apsaugos“, 1992; Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Švedijos Karalystės Vyriausybės sutartis „Dėl investicijų skatinimo ir jų abipusės apsaugos“, 1992; Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Danijos Karalystės Vyriausybės sutartis „Dėl investicijų skatinimo ir jų abipusės apsaugos“, 1992). Kita vertus, gana mažą ekonominio atvirumo indeksą šiuo atveju galima vertinti teigiamai, nes Lietuvos ekonomika nėra pažeidžiama ekonominės situacijos susidariusios šalyje į kurią eksportuoja.

Apibendrinat skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų įtaką Lietuvos importui bei eksportui, galima daryti išvadą, kad abiem atvejais ryšys, priklausomybė tarp minėtų veiksnių egzistuoja. Tačiau pažymėtina, kad tiesioginės investicijos iš Skandinavijos šalių stipriau veikia importo apimtį ($r = 0,95$), tačiau vidutinio stiprumo įtakos turi ($r = -0,61$) ir eksporto apimtims tarp Lietuvos ir Švedijos, Danijos, Suomijos ir Norvegijos.

4. 6. Tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių poveikio darbo rinkos rodikliams vertinimas

Visuomenėje darbo rinkos rodikliai yra vieni svarbiausių socialinių rodiklių, charakterizuojančių valstybės ekonominę padėtį. Vartojimas šalyje tiesiogiai priklauso nuo gyventojų turimų pajamų, t. y. nuo perkamosios galios: kuo didesnis darbo užmokestis, tuo didesnės vartojimo išlaidos, o kartu ir pinigų cirkuliacija šalyje. Taip pat darbo užmokesčio dydis gali turėti įtakos darbo našumui ir bendram šalies produktyvumui.

Norint pagrįstai teigti, kad tiesioginės užsienio investicijos turi įtakos vidutiniam darbo užmokesčiui, reikia įvertinti kiekybinį ryšį tarp šių rodiklių. Vertinant skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų ir vidutinio neto darbo užmokesčio priklausomybę, galima teigti, kad šie ekonominiai rodikliai stipriai koreliuoja tarpusavyje ($r = 0,884$) (žr. 13 lent.). Galima daryti prielaidą, kad augant tiesioginėms investicijoms iš Skandinavijos šalių, vidutinis neto darbo užmokestis taip pat didėja.

Atlikus darbo rinkos rodiklių – užimtųjų, dirbančiųjų, samdomųjų darbuotojų ir bedarbių skaičiaus – ir skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų koreliacinę analizę, nustatyta, kad minėto regiono šalių įmonių tiesioginės investicijos tiesiogiai prisideda prie darbo

rinkos plėtros, bendro gyventojų užimtumo didinimo. Ši teiginį įrodo apskaičiuotasis koreliacijos koeficientas, kurio atitinkamų rodiklių reikšmės svyruoja intervale nuo 0,88 iki 0,99 (žr. 13 lent.). Iš esmės Skandinavijos šalys prisideda prie gyventojų užimtumo didinimo, kai skandinaviško kapitalo įmonės, investuodamos į jau esamas Lietuvos įmones arba steigia naujas, plečia arba perkelia gamybą į Lietuvą ir tokiu būdu kuria naujas darbo vietas.

13 lentelė. Koreliacinio ryšio stiprumas tarp tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių ir darbo rinkos rodiklių (sudaryta pagal 2014 m. pagrindiniai šalies..., 2015; Užimtumas ir nedarbas, 2015; Užimtieji. Požymiai...2015; Bedarbiai. Požymiai..., 2015; 2015 m. darbo rinkos prognozės, 2015; Verslo struktūros rodikliai, 2015; Darbo užmokestis, 2015)

Veiksniai		Koreliacijos koeficiento r reikšmė	Tiesinės koreliacijos interpretacija
x_i	y_i		
Skandinavijos šalių TUI	Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis	0,883961267	stipri
	Užimtieji	0,870861359	stipri
	Dirbančiųjų skaičius	0,926337632	labai stipri
	Samdomųjų darbuotojų skaičius	0,905841687	labai stipri
	Bedarbiai	-0,988884168	labai stipri

Tiesioginės užsienio investicijos yra siejamos su investicijomis į žmogiškąjį kapitalą. Norint teigti, kad egzistuoja ryšys tarp šių ekonominių rodiklių, būtina įvertinti jų reikšmingumo lygį. Iš pradžių, koreliacijos koeficiento reikšmingumui įvertinti, naudojant Stjudento kriterijų, apskaičiuojama faktinės t_r kriterijaus reikšmės:

$$t_r = r \cdot \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} = 0,88 \cdot \sqrt{\frac{5-2}{1-0,88^2}} = 3,21$$

$$t_r = r \cdot \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} = 0,87 \cdot \sqrt{\frac{5-2}{1-0,87^2}} = 3,06$$

$$t_r = r \cdot \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} = 0,93 \cdot \sqrt{\frac{5-2}{1-0,93^2}} = 4,38$$

$$t_r = r \cdot \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} = 0,91 \cdot \sqrt{\frac{5-2}{1-0,91^2}} = 3,8$$

$$t_r = r \cdot \sqrt{\frac{n-2}{1-r^2}} = -0,99 \cdot \sqrt{\frac{5-2}{1-(-0,99)^2}} = 12,16$$

14 lentelė. Koreliacijos koeficiento tarp tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių ir darbo rinkos rodiklių reikšmingumo įvertinimas (sudaryta autorės)

Veiksniai		r reikšmė	t_r	t_k	Lygybė	Vertinimas
x_i	y^i					
Skandinavijos šalių TUI	Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis	0,88	3,21	$t_k = 2,3$	$t_r > t_k$	reikšmingas
	Užimtieji	0,87	3,06		$t_r > t_k$	reikšmingas
	Dirbančiųjų skaičius	0,93	4,38		$t_r > t_k$	reikšmingas
	Samdomųjų darbuotojų skaičius	0,91	3,8		$t_r > t_k$	reikšmingas
	Bedarbiai	-0,99	12,16		$t_r > t_k$	reikšmingas

Visais atvejais koreliacijos koeficiento tarp tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių ir darbo rinkos rodiklių – vidutinio mėnesinio neto darbo užmokesčio, užimtųjų, dirbančiųjų, samdomųjų darbuotojų ir bedarbių skaičiaus – reikšmingumo įvertinimas statistškai yra reikšmingas (žr. 14 lent.), o pasirinkti lyginamieji rodikliai ir koreliacijos metodas yra visiškai tinkami analizei (žr. 15 lent.).

15 lentelė. Determinacijos koeficiento įverčiai (sudaryta autorės)

Veiksniai		Koreliacijos koeficiento r reikšmė	Determinacijos koeficientas r^2	Determinacijos koeficiento interpretacija
x_i	y^i			
Skandinavijos šalių TUI	Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis	0,883961267	0,78	tinkamas
	Užimtieji	0,870861359	0,76	tinkamas
	Dirbančiųjų skaičius	0,926337632	0,86	tinkamas
	Samdomųjų darbuotojų skaičius	0,905841687	0,82	tinkamas
	Bedarbiai	-0,988884168	0,98	tinkamas

Apibendrinant tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių poveikio darbo rinkos rodikliams vertinimo rezultatus, galima teigti, kad tiesioginės investicijos iš Skandinavijos regiono valstybių stipriai arba labai stipriai įtakoja darbo rinka ir reikšmingai prisideda prie darbo rinkos plėtros, Lietuvos gyventojų užimtumo didinimo, o kartu ir visos šalies ekonomikos plėtros. Tuo atveju, kai gyventojai turi darbo, darbo užmokestis yra pakankamai didelis, gyventojų perkamoji galia didėja, sykiu auga ir įvairių prekių bei paslaugų vartojimas. Tokiu būdu skatinamas bendras šalies ekonominis augimas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

1. Atlikus tiesioginių užsienio investicijų poveikio priimančios šalies ekonomikai teorinę analizę, nustatyta, kad iš esmės tiesioginių užsienio, taip pat ir Skandinavijos valstybių, investicijų, ženkliai lemiančių šalies ūkio būklę ir plėtrą, vertinimo tyrimo būtinumą lemia trys svarbios priežasčių grupės: pirma, suvokimas, kad tiesioginės užsienio investicijos yra vienas pagrindinių ūkio plėtros ir ekonominio augimo veiksnių, antra, tiesioginės užsienio investicijų poveikio nevienareikšmiškumas, kontraversiškas, t. y. tiek teigiama, tiek neigiama įtaka ir, trečia, gana mažas dėmesys skandinaviško kapitalo investicijų analizei ir išsamiam jų ekonominiam vertinimui. Ateityje, suvokiant skandinaviškos kilmės tiesioginių investicijų svarbą Lietuvos ekonomikos plėtrai, būtina ir toliau akademiniam lygmenyje vykdyti plataus spektro ir įvairaus pobūdžio mokslų tiriamuosius darbus, o atsižvelgiant į gautus rezultatus, identifikuotas tendencijas ir dėsningumus, koreguoti valstybinę tarptautinės praktikos reguliavimo priemones, kurios sudaro didesnes ar mažesnes kliūtis tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių pritraukimui į Lietuvą.
2. Teorinė literatūros šaltinių analizė parodė, kad egzistuoja daug tiesioginių užsienio investicijų apimtis skatinančių ir ribojančių veiksnių. Esminiai makroekonominiai veiksniai, nuo kurių priklauso užsienio investuotojų apsisprendimas investuoti konkrečioje šalyje, yra BVP ir rinkos dydis. Prie svarbių makroekonominių veiksnių taip pat priskiriami veiksniai, sąlygojantys didesnę užsienio prekybos atvirumą ir mažesnius užsienio investicijų apribojimus bei patrauklią darbo jėgos kainą. Pažymėtina, kad tiesioginių užsienio investuotojų, paprastai pasižyminčių sisteminiu požiūriu, sprendimą investuoti tam tikroje šalyje dažniausiai lemia ne atskiri veiksniai, bet jų kompleksas. Ir ateityje būtina nuolat vykdyti plataus masto skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių, investuojančių Lietuvoje į įvairias ekonomines veiklos sferas, atsakingų asmenų apklausas, siekiant nustatyti, kokie veiksniai trukdo daugiau investuoti Lietuvoje. Kadangi viena iš pagrindinių kliūčių, dėl kurių skandinavų investicijos platesniu mastu nėra pritraukiamos į Lietuvą – informacijos apie Lietuvą nepakankamumas, būtų racionalu daugiau dėmesio skirti šalies, jos, kaip verslo partnerės, galimybių reklamavimui Švedijoje, Danijoje, Norvegijoje ir Suomijoje.
3. Atlikus statistinius skaičiavimus, nustatyti šie skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių investicijų dinamikos Lietuvoje dėsningumai:
 - 2010 – 2014 m. tiesioginės investicijos iš Skandinavijos šalių iš viso išaugo 1,7 karto arba 69,9 %. 2013 – 2014 m. skandinaviškos kilmės investicijų Lietuvoje srityje įvyko iki tol susiformavusių būdingų dėsningumų, pokyčiai: tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių srautas minėtu periodu sumažėjo 2,8 % galimai dėl prastesnių, nei tikėtasi, Kinijos

ekonominiai rodikliai, kapitalo atitraukimo iš besiformuojančių rinkų dėl sumažėjusio investicijų atsiperkamumo, neramumas dėl Ukrainos ir Rusijos karinio konflikto išaugusios tarptautinės geopolitinės įtampos Rytų Europoje ir jos poveikio Pabaltijo valstybėms Vakarų šalims Rusijai pritaikius plataus masto sankcijas. Skandinaviškos kilmės tiesioginės investicijos augo daug didesniais, 41,6 % spartesniais tempais nei bendrų tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje suma. Šis dėsningumas leidžia teigti, kad nuo 2010 m. Skandinavijos šalys Lietuvą ir įvairius jos ūkio subjektus vertina kaip pelningus tiesioginių investicijų objektus dėl turimos kvalifikuotos darbo jėgos, bendros palankios geografinės padėties, sukurtos infrastruktūros, turimų žaliavų (medžiagų). Investuotojai iš Skandinavijos pastebi neišnaudotą Lietuvos, kaip besivystančios šalies, potencialą;

- 2010 – 2014 m. laikotarpiu tiesioginės investicijos iš Skandinavijos šalių kasmet sudarė vidutiniškai 35,32 % visų Lietuvą pasiekusių tiesioginių užsienio šalių investicijų ir ši dalis kasmet kito labai nežymiai. Lietuvoje daugiausiai investavo Švedija. 2010 – 2013 m. tiesioginės investicijos iš Švedijos išaugo 2,9 karto arba 187,2 %. 2010 – 2014 m. laikotarpiu tiesioginės investicijos iš Švedijos vidutiniškai kiekvienais metais sudaro daugiau nei pusę, 54,14 % visų skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų. Atmetus tiriamojo laikotarpio pradžią, kai Danija buvo stambiausias investuotojas iš Skandinavijos šalių, tiesioginės investicijos iš Švedijos sudaro beveik 2/3 visų skandinaviškos kilmės investicijų Lietuvoje. Taigi suprantama, kad Švedijos tiesioginės investicijos turi didžiausią poveikį Lietuvos ekonomikai, jos plėtrai ir augimui;
- daugiausiai tiesioginių investicijų iš Skandinavijos pritraukia Vilniaus apskritis, tiksliau Vilniaus miestas. Į sostinę 2/3 visų investicijų ateina iš Švedijos, kurios stambios įmonės daugiausia investuota į finansinę ir draudimo bei nekilnojamojo turto operacijų veiklas, taip pat į informacinių ir ryšių technologijų sklaidą, apdirbamąją gamybą. Kauno apskritis beveik vienodu mastu geba pritraukti tiesioginių investuotojų dėmesį iš visų Skandinavijos šalių, tačiau pažymėtina, kad neišnaudotu Kauno apskrityje koncentruotu pramoniniu, prekybiniu, logistikos plėtros, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų plėtros potencialu labiausiai tiki investuotojai iš Suomijos. Marijampolės, Tauragės ir Alytaus apskritys ekonominiu požiūriu yra silpniausios. Dėl neišplėtos pramonės, mažos gyventojų perkamosios galios, siauros rinkos, blogo transporto infrastruktūros išvystymo, mažų darbo jėgos išteklių ir kitų veiksnių, formuojančių bendrą nepalankų investicinį klimatą, mažiausiai skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių užsienio investicijų sulaukia būtent Marijampolės, Tauragės bei Alytaus apskritys. Skandinaviškos kilmės kapitalo tiesioginių investicijų diferenciacijai Lietuvos apskrityse įtakos turėjo sąlyginė visų apskrityse įsikūrusių įmonių specializacija. Utenos, Šiaulių ir Telšių apskritys tiesioginės investicijas

iš skirtingų Skandinavijos šalių pritraukia dėka specifinių, pavienių, tačiau labai stambių jose įkurtų įmonių;

4. Atlikus tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių indėlio į BVP, poveikio tarptautinei prekybai ir darbo rinkos rodikliams vertinimą, nustatyta:

- apibendrinant statistinių duomenų ir koreliacinės analizės, susijusios su tiesioginių investicijų iš Skandinavijos šalių indėlio į BVP kūrimą vertinimu, rezultatus, pagrįstai ($r = 0,97$) galima teigti, kad Skandinavijos šalių tiesioginės investicijos daro ryškų teigiamą poveikį Lietuvos BVP. Tiesioginių investicijų forma į Lietuvą ateinantis kapitalas iš Skandinavijos šalių, kasmet sudarantis apie 12,77 % Lietuvos BVP, tiesiogiai skatina pastarojo rodiklio, o kartu ir visos valstybės ekonomikos augimą;
- apibendrinat skandinaviškos kilmės kapitalo įmonių tiesioginių investicijų įtaką Lietuvos importui bei eksportui, pasakytina, kad abiem atvejais priklausomybė tarp minėtų veiksnių egzistuoja. Tačiau pažymėtina, kad tiesioginės investicijos iš Skandinavijos šalių stipriau veikia importo apimtį ($r = 0,95$), tačiau vidutinio stiprumo įtakos turi ($r = -0,61$) ir eksporto apimtims tarp Lietuvos ir Skandinavijos šalių;
- apskaičiuotąjį Lietuvos 2010 – 2014 m. laikotarpio ekonominio atvirumo indeksą galima vertinti kaip mažą (12,19 %). Dėl šios priežasties galima teigti, jog tarp Lietuvos ir Skandinavijos šalių užsienio prekybos trukdžiai ir apribojimai yra gana nemaži. Šalys nepakankamai aktyviai dalyvauja tarptautinėje prekyboje, bendradarbiauja, o tai nulemia mažesnę kapitalo migracijos laipsnį;
- tiesioginės investicijos iš Skandinavijos stipriai arba labai stipriai (atskirų rodiklių atveju koreliacijos koeficientas svyruoja intervale $[0,87; -0,99]$) įtakoja darbo rinką ir reikšmingai prisideda prie darbo rinkos plėtros, Lietuvos gyventojų užimtumo didinimo, o kartu ir visos šalies ekonomikos plėtros, nes kai gyventojai turi darbo, darbo užmokestis yra pakankamai didelis, gyventojų perkamoji galia didėja, sykiu auga ir įvairių prekių bei paslaugų vartojimas. Tokiu būdu skatinamas bendras šalies ekonominis augimas.

LIERATŪRA

1. Acaravci A., Ozturk I. (2012). Foreign direct investment, export and economic growth: empirical evidence from new EU countries. Romanian journal for economic forecasting. Vol. 2, 52 – 67.
2. Argustas J. (2015). Tyrimas: skandinavų bankai pelnosi beveik nerizikuodami. Prieiga internete: <http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/tyrimas-skandinavu-bankai-pelnosi-beveik-nerizikuodami/204479>, [žiūrėta 2015-10-20].
3. Ancevičė M. (2015). Pigi darbo jėga pritraukia, išlaiko kokybę. Prieiga internete: <http://vz.lt/archive/article/2015/4/11/pigi-darbo-jega-pritraukia-islaiko-kokybe>, [žiūrėta 2015-10-20].
4. Artige L., Nicolini R. (2005). Evidence on the determinants of foreign direct investment: the case of three European regions. Prieiga internete: <http://www2.ulg.ac.be/crepp/papers/crepp-wp200706.pdf>, [žiūrėta 2015-10-14].
5. Arėškienė D., Samuolis G., Jančaitis A., Vėberis A. (2000). Tiesioginių užsienio investicijų apskaitos metodika. Vilnius: Statistikos departamentas.
6. Aukštuolytė R. (2013). Skandinavai investuoti nori, bet baido menkas likvidumas. Prieiga internete: <http://vz.lt/archive/article/2013/7/13/skandinavai-investuoti-nori-bet-baido-menkas-likvidumas>, [žiūrėta 2015-10-20].
7. Aukštuolytė R. (2014). Paaiškino, kodėl skandinavai investuoja Baltijos šalyse. Prieiga internete: <http://vz.lt/article/20141105/Article/311059937>, [žiūrėta 2015-10-20].
8. Balabonienė I., Bliėkienė R., Stundėzienė A. (2013). Ekonometrija. Praktinis regresijos ir laiko eilučių modelių taikymas. Kaunas: Technologija.
9. Bedarbiai. Požymiai: lytis, gyvenamoji vietovė, amžius ir metai. (2015). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectTable/Omrade0.asp?SubjectCode=S3&ShowNews=OFF&PLanguage=0>, [žiūrėta 2015-10-25].
10. Brenkeviėiūtė R. (2010). Tiesioginių užsienio investicijų poveikio šalies ekonomikai analizė. Mokslas – Lietuvos ateitis. Verslas XXI amžiuje, 2 tomas, Nr. 2, 11 – 17.
11. Bendrasis vidaus produktas. Požymiai: statistiniai rodikliai ir metai. (2013). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>, [žiūrėta 2015-10-22].
12. Bilietai skrydziams į Švediją. (2015). Prieiga internete: <https://avia.lt/skrydziai/salys/%C5%A0vedija/>, [žiūrėta 2015-12-11].
13. Campos N. F., Kinoshita Y. (2010). Structural reforms, financial liberalization and foreign direct investment. IMF staff papers, Vol. 57, No. 2, 326 – 365.

14. Cibulskienė D., Butkus M. (2007). Investicijų ekonomika: realiosios investicijos. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
15. Čekanavičius V., Murauskas G. (2004). Statistika ir jos taikymas II dalis. Vilnius: TEV.
16. Čegyte O., Miečinskienė A. (2009). Tiesioginių užsienio investicijų poveikio tyrimas. Mokslas – Lietuvos ateitis. Verslas XXI amžiuje, 1 tomas, Nr. 3, 9 – 12.
17. Danija. (2015). Vilnius: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Prieiga internete: <https://www.urm.lt/default/lt/danija-lietuva>, [žiūrėta 2015-12-11].
18. Davulis G. (2003). Teisinės bazės, reglamentuojančios užsienio investicijas Lietuvos Respublikoje, raida ir jos įtaka investicijų procesui. Jurisprudencija, t. 47(39), 97 – 109.
19. Darbo užmokestis. (2015). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=77bcd661-ae9-4828-9809-e158baf3bf3e>, [žiūrėta 2015-12-13].
20. Dementjeva J. (2011). Tiesioginių užsienio investicijų poveikis žinių visuomenės kūrimui darnaus vystymosi kontekste. Management theory and studies for rural business and infrastructure development, Nr. 1 (25), 87 – 94.
21. Didžiausią potencialą pritraukti kapitalo Lietuva turi iš Šiaurės šalių. (2014). Prieiga internete: <http://m.kauno.diena.lt/naujienos/verslas/ekonomika/didziausia-potenciala-pritraukti-kapitalo-lietuva-turi-siaures-saliu-660883>, [žiūrėta 2015-10-19].
22. Drabek Z.; Griffith - Jones S. (1998). Managing capital flows in transition economies with a case study of Central and Eastern Europe. Geneva: World Trade Organization. Prieiga internete: <https://www.econstor.eu/dspace/bitstream/10419/90661/2/776117203.pdf>, [žiūrėta 2015-10-07].
23. Domarkienė L., Miškinis G. (2006). Investicijų skatinimas Lietuvoje. Lietuvos ekonomikos apžvalga. T. II. Vilnius: Lietuvos bankas, 83 – 89.
24. Elektromechanikos gigantas Panevėžyje sukurs 320 darbo vietų. (2014). Prieiga internete: <http://verslas.lrytas.lt/rinkos-pulsas/elektromechanikos-gigantas-panevezyje-sukurs-320-darbo-vietu.htm>, [žiūrėta 2015-12-11].
25. Faras R. Y., Ghali K. H. (2009). Foreign direct investment and economic growth: the case of the GCC countries. International research journal of finance and economics, Nr. 29, 134 – 145.
26. Janušas A. (2011). Lietuvos ekonomikos atvirumo vertinimas. Ekonomikos ir vadybos aktualijos, 504 – 512. Prieiga internete: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367179038817/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>, [žiūrėta 2015-12-12].

27. Johnson A. (2006). The effects of FDI inflows on host country economic growth. *Elektronic working Paper series*, No. 58. Prieiga internete: <https://static.sys.kth.se/itm/wp/cesis/cesiswp58.pdf>, [žiūrėta 2015-10-11].
28. Jurgelis M. (2011). Tiesioginės užsienio investicijos toliau auga. Prieiga internete: www.dnb.lt/files/Apzvalgos/bre_weekly/dnb_komentaras_2011_10_03_tui.pdf, [žiūrėta 2015-10-11].
29. Geižutienė L., Sūdžius V. (2010). Įmonės investicinio patrauklumo nustatymo ypatumai. *Business, management and education*, Nr. 12, 1 – 10.
30. Ginevičius R. (2005). Eksportas ir investicijos Lietuvoje. Vilnius: Technika.
31. Ginevičius R., Šimelytė A. (2011). Valstybinės politikos taikymo tiesioginėms užsienio investicijoms pritraukti teorinės įžvalgos. *Verslas: teorija ir praktika*, Nr. 12 (3), 225 – 235.
32. Kačanova J., Kalpokaitė G. (2015). Regionų investicijų rinkodara. Vilnius: JPP Kurk Lietuvą.
33. Kapočiūtė E. (2010). Investicijos eina ten, kur geriau. Prieiga internete: <http://www.visasverslas.lt/portal/categories/10/1/0/1/article/7423/investicijos-eina-ten-kur-geriau>, [žiūrėta 2015-10-20].
34. Kapitalas skandinaviškas – metodai lietuviški. (2012). Prieiga internete: <http://www.veidas.lt/kapitalas-skandinaviskas-%E2%80%93-metodai-lietuviski>, [žiūrėta 2015-10-21].
35. Kalašinskaitė K. (2009). Tiesioginių užsienio investicijų poveikis ekonomikos plėtrai Lietuvos ir kitų Baltijos šalių pavyzdžiu. Daktaro disertacija. Vilnius: Technika.
36. Karimi M. S., Yusop Z. (2009). FDI and economic growth in Malaysia. MPRA Paper No. 14999. Prieiga internete: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/14999/1/MPra_paper_14999.pdf, [žiūrėta 2015-10-18].
37. Kvainauskaitė V. (2008). Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai. Kaunas: Technologija.
38. Krušinskas G. (2014). Kodėl reikia Lietuvos IT įmonėms dalyvauti verslo misijose į Skandinaviją bei Vokietiją? Prieiga internete: <https://www.infobalt.lt/lt/naujienos/i/682>, [žiūrėta 2015-10-20].
39. Lankauskienė T., Tvaronavičienė M. (2011). Interrelation of countries development level and foreign direct investment performance. *Journal of business economics and management*, Nr. 12(3), 546 – 565.
40. Laskienė D. (2010). Ryšys tarp tiesioginių užsienio investicijų ir investicijas priimančios šalies tarptautinės prekybos: Lietuvos atvejis. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 15, 140 – 144.
41. Laskienė D., Pekarskienė I. (2011). Tiesioginių užsienio investicijų poveikis investicijas priimančios šalies darbo produktyvumui. *Ekonomika ir vadyba*, Nr. 16, 207 – 213.
42. Latakaitė J. (2013). Baltijos šalių investicinis klimatas. *Ekonomika ir vadyba – 2013*. Kaunas: Technologija, 120 – 122.

43. Leitao N. C. (2012). Foreign direct investment and globalization. Actual problems of economics, Vol. 4, 398 – 405.
44. Levickaitė R. (2011). Tarp Baltijos valstybių ir Šiaurės šalių vis dar didelis vertybių atotrūkis. Prieiga internete: <http://www.tv3.lt/m/naujiena/526824/tarp-baltijos-valstybiu-ir-siaures-saliu-vis-dar-didelis-vertybiu-atotrukis/2>, [žiūrėta 2015-10-20].
45. Lietuvos Respublikos investicijų įstatymas. (1999). Aktuali redakcija nuo 2014-08-05. Valstybės žinios, Nr. 66 – 2127.
46. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Suomijos Respublikos Vyriausybės sutartis „Dėl investicijų skatinimo ir apsaugos“ (1992). Valstybės žinios, Nr. 25 - 402.
47. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Norvegijos Karalystės Vyriausybės sutartis „Dėl investicijų skatinimo ir apsaugos“ (1992). Valstybės žinios, Nr. 5.
48. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Švedijos Karalystės Vyriausybės sutartis „Dėl investicijų skatinimo ir jų abipusės apsaugos“. (1992). Valstybės žinios, Nr. 117.
49. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Danijos Karalystės Vyriausybės sutartis „Dėl investicijų skatinimo ir jų abipusės apsaugos“. (1992). Valstybės žinios, Nr. 4.
50. Lietuvos Respublikos 2009 – 2013 m. eksporto plėtros strategija. (2009). Vilnius: Lietuvos Respublikos vyriausybė. Prieiga internete: <http://www.ukmin.lt/uploads/documents/Eksportas/12.1.%20Lietuvos%20Respublikos%202009%20E2%80%932013%20met%20C5%B3%20eksporto%20pl%C4%97tros%20strategija.pdf>, [žiūrėta 2015-12-13].
51. Lietuvai svarbu netapti Skandinavijos investuotojų kolonija. (2001). Prieiga internete: <http://www.delfi.lt/verslas/verslas/lituvai-svarbu-netapti-skandinavijos-investuotoju-kolonija.d?id=248983>, [žiūrėta 2015-10-20].
52. Lietuvos ir Šiaurės šalių partnerystė. (2014). Prieiga internete: http://www.smpf.lt/uploads/documents/Nordplus/2014%20Pranesimai/07_SKAND%20ppt.pdf, [žiūrėta 2015-10-20].
53. Leontjeva K. (2014). Mokesčių mažinimo revoliucija. Prieiga internete: <http://vz.lt/archive/blog/2014/1/28/mokesciu-mazinimo-revoliucija>, [žiūrėta 2015-10-15].
54. Maldeikienė A. (2014). Užsienio investicijos ypatingos įtakos Lietuvos ekonomikai nepadarė. Prieiga internete: <http://www.delfi.lt/pilietis/naujienos/ekonomiste-a-maldeikiene-uzsienio-investicijos-ypatingos-itakos-lituvos-ekonomikai-nepadare.d?id=63955098>, [žiūrėta 2015-10-20].
55. Martišius S. A. (2014). Statistikos metodai socialiniuose ekonominiuose tyrimuose. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
56. Mateev M. (2008). Determinants of foreign direct investment in Central and Southeastern Europe: new empirical tests. Prieiga internete: www.gcbe.us/8th_GCBE/data/Miroslav%20Mateev.doc, [žiūrėta 2015-10-14].

57. Meškienė L., Smolenskienė F. (2011). Statistika: teorija ir praktika. Šiauliai: Šiaulių valstybinė kolegija.
58. Mateev M., Tsekov I. (2012). Do Central and Eastern European countries possess FDI advantages to more developed western countries? SSRN electronic journal, 1 – 43. Prieiga internete: http://www.researchgate.net/publication/256032362_Do_Central_and_Eastern_European_Countries_Posses_FDI_Advantages_to_More_Developed_Western_Countries, [žiūrėta 2015-10-18].
59. Misiūnas A., Gudeliauskaitė D. (2013). Baltijos šalių investicinio klimato charakteristikos. Lietuvos statistikos darbai, 52 t., Nr. 1, 94 – 101.
60. Mrazauskaitė L. (2015). Investuotojai sukurs per tūkstantį darbo vietų. Prieiga internete: <http://lzinios.lt/lzinios/Ekonomika/investuotojai-sukurs-per-tukstanti-darbo-vietu/203981>, [žiūrėta 2015-10-20].
61. Norvegams patinka investuoti Panevėžyje. (2007). Prieiga internete: <http://www.sekunde.lt/panevezyje/norvegams-patinka-investuoti-panevezyje/>, [žiūrėta 2015-12-11].
62. Navickas V. (2009). Europos sąjungos rinkų ypatumai. Kaunas: Technologija.
63. Paulavičius K. B. (2010). Taikomosios statistikos įvadas. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
64. Panevėžys išlaikė pramonės miesto veidą. (2014). Vilnius: UAB „Statyba ir architektūra. Prieiga internete: <http://sa.lt/panevezys-islaike-pramones-miesto-veida/>, [žiūrėta 2015-12-11].
65. Pekarskienė I., Laskienė D. (2012). Užsienio investicijų sąsajų su ekonominiais lūkesčiais vertinimas Lietuvoje. Ekonomika ir vadyba, Nr. 17 (4), 1390 – 1396.
66. Pekarskienė I., Susnienė R. (2010). Globalizacijos kiekybinio matavimo metodai. Ekonomika ir vadyba. Nr. 15, 185 – 181.
67. Pilinkienė V. (2009). Tarptautiniai ekonominiai santykiai. Kaunas: Technologija.
68. Ruplienė D., Garšvienė L. (2008). Tiesioginių užsienio investicijų įtaka šalies ekonominiam augimui. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, Nr. 3 (12), 262 – 270.
69. Ruplienė D. (2009). Verslo mokesčių dydžio kaip institucinio veiksnio įtaka tiesioginėms užsienio investicijoms. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, 1 (14), 248 – 255.
70. Ruplienė D., Montvilaitė K. (2011). Darbo rinkos veiksnių poveikis tiesioginėms užsienio investicijoms: empirinių tyrimų apžvalga. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, Nr. 2 (22), 68 – 77.
71. Ruplienė D., Montvilaitė K., Grigaliūnienė Ž. (2008). Tiesiogines užsienio investicijas lemiantys veiksniai. Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos, Nr. 3(12), 271 – 280.
72. Rutkauskaitė R. (2015). Norvegai Lietuvoje investuoja kas 5 metus. Prieiga internete: <http://v2.vz.lt/article/2015/5/28/norvegas-lietuvoje-investuoja-kas-5-metus>, [žiūrėta 2015-10-11].

73. Rudzianskaite - Kvaraciejiene R., Apanaviciene R., Butauskas A. (2010). Evaluation of road investment project effectiveness. *Inzinerine Ekonomika - Engineering Economics*, Nr. 21(4), 368 – 376.
74. Naulickaitė J., Solnyčnikienė J. (2015). Tiesioginių užsienio investicijų prigimtis ir apimtis įtakojančių veiksnių pobūdis: teorinių ir empirinių tyrimų apibendrinimas. 18-osios Lietuvos jaunųjų mokslininkų konferencijos „Mokslas – Lietuvos ateitis“ teminė konferencija. *Verslas XXI amžiuje*, 135 – 149.
75. Norvegija. (2015). Vilnius: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Prieiga internete: <https://www.urm.lt/default/lt/norvegija-lietuva>, [žiūrėta 2015-12-11].
76. Samuolis G. (2001). Tiesioginės užsienio investicijos ir jų apskaitos įmonėje ypatumai. *Ekonomika*, Nr. 53, 93 – 103.
77. Sakalauskaitė R., Miškinis A. (2014). Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje pritraukimo veiksniai. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, Nr. 8(1), 31 – 49.
78. Savickas E. (2014). „Investuok Lietuvoje“ vadovas A. Arnašius: iš Rusijos bėgantys pinigai domisi Lietuva. Prieiga internete: <http://www.lrt.lt/naujienos/ekonomika/4/61807>, [žiūrėta 2015-10-20].
79. Sakalauskaitė R., Miškinis A. (2014). Tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje regioninė analizė. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, Nr. 8(2), 27 – 43.
80. Sekliuckiene J. (2013). Lithuanian companies in emerging markets: internationalization motives and barriers. *Economic and management*. Vol. 18. No. 1, 124 – 133.
81. Sesartė I., Aukštuolytė R. (2014). Ambasadorius įvardijo kliūtis Suomijos verslininkams investuoti Lietuvoje. Prieiga internete: <http://vz.lt/archive/article/2014/2/28/ambasadorius-isvardijo-kliutis-suomijos-verslininkams-investuoti-lietuvoje>, [žiūrėta 2015-12-11].
82. Sinevičienė L. (2013). Kapitalo investicijas lemiantys veiksniai investicijų teorijos raidos kontekste. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*, 4 (32), 18 – 27.
83. Simėnas D. (2014). Paašškino, kodėl skandinavai investuoja Baltijos šalyse. Prieiga internete: <http://v2.vz.lt/?PublicationId=8f20cb4a-1c38-4e3d-8212-666b4615fe71>, [žiūrėta 2015-10-19].
84. Simėnas D. (2014a). Lietuvą iš investicijų seklumos plukdo vikingai. Prieiga internete: <http://vz.lt/archive/article/2014/11/21/lietuva-is-investiciju-seklumos-plukdo-vikingai>, [žiūrėta 2015-10-20].
85. Simėnas D. (2015). Švedų investicijų Lietuvoje daugės: džiugina darbo kainos ir našumo santykis. Prieiga internete: <http://vz.lt/archive/article/2015/5/20/svedu-investiciju-lietuvoje-dauges-dziugina-darbo-kainos-ir-nasumo-santykis#ixzz3nE2a1LDu>, [žiūrėta 2015-10-21].

86. Sipavičienė A., Jeršovas M., Stankevičiūtė A. (2015). Verslo ir investicijų pritraukimas į Lietuvą: migracijos ir migracijos politikos vaidmuo. Vilnius: Tarptautinė migracijos organizacija, Europos migracijos tinklas.
87. Snieska V., Simkunaite I. (2009). Socio - economic impact of infrastructure investments. Inžinerine Ekonomika - Engineering Economics, Nr. 63(4), 16 – 25.
88. Stankaitytė A., Piktūrnaitė I. (2010). Tiesioginių užsienio investicijų pasiskirstymas Lietuvos regionuose. Ekonomikos ir vadybos aktualijos, 98 – 105.
89. Stankevičienė J., Lakštutienė A. (2012). Tiesioginių užsienio investicijų pritraukimą lemiančių veiksnių ir jų kitimo tendencijų tyrimas Baltijos šalyse. Management theory and studies for rural business and infrastructure development, Vol. 33, Nr. 4, 69 – 79.
90. Suomija. (2015). Vilnius: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Prieiga internete: <https://www.urm.lt/default/lt/suomija-lietuva>, [žiūrėta 2015-12-12].
91. Sparnus suteikia skandinavai ir vietos smulkieji. (2012). Verslo žinios, Nr. 98.
92. Šečkutė L., Tvaronavičius V. (2007). Tiesioginių užsienio investicijų Baltijos šalyse tyrimas. Verslas: teorija ir praktika, Nr. 8(3), 153 – 160.
93. Šeputienė J. (2009). Investicinės aplinkos poveikio ekonomikai vertinimas. Daktaro disertacija. Vilnius: Technika.
94. Švedija. (2015). Vilnius: Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Prieiga internete: <https://www.urm.lt/default/lt/svedija-lietuva>, [žiūrėta 2015-12-12].
95. Švedijos investicijos Lietuvoje auga vis sparčiau. (2015). Prieiga internete: <http://www.ekspertai.eu/svedijos-investicijos-lietuvoje-auga-vis-sparciau>, [žiūrėta 2015-12-12].
96. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje. Tendencijos ir perspektyvos. (2014). Vilnius: VšĮ Investuok Lietuvoje.
97. Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse ir savivaldybėse 2013 metais. (2014). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?articleId=3030094>, [žiūrėta 2015-10-22].
98. Tiesioginiai investuotojai metų pabaigoje, Tiesioginės investicijos metų pabaigoje. (2015). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=46c83781-b306-4601-bdbb-6e3d5a2df3e3>, [žiūrėta 2015-10-22].
99. Tiesioginės užsienio investicijos metų pabaigoje. Požymiai: valstybė, statistiniai rodikliai ir metai. (2012). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M2030202&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=17234&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar>

- 5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=, [žiūrėta 2015-10-22].
100. Tiesioginės užsienio investicijos 2014 m. (2015). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <https://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=51381>, [žiūrėta 2015-12-12].
 101. Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse ir savivaldybėse 2013 metais. (2014). Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
 102. Tiesioginių užsienio investicijų statistinio tyrimo metodika. (2014). Vilnius: Lietuvos statistikos departamentas.
 103. Tyrimas: švedai pasiruošę gausiai investuoti Lietuvoje. (2015). Vilnius: LRT. Prieiga internete: <http://www.lrt.lt/naujienos/ekonomika/4/102522>, [žiūrėta 2015-12-11].
 104. TNS LT: Lietuvos gyventojai geriausiai vertina Vokietijos, Norvegijos ir Švedijos investuotojus. (2013). Prieiga internete: <http://www.veidas.lt/tag/investicijos/page/2>, [žiūrėta 2015-10-20].
 105. Tomaševič V. (2010). Investicinių projektų efektyvumo vertinimas grynosios dabartinės vertės metodu. Verslas: teorija ir praktika, Nr. 11(4), 362 – 369.
 106. Tvaronavičienė M., Kalašinskaitė K. (2003). Tiesioginės užsienio investicijos į Lietuvos ūkį: tendencijų ir efektyvumo įvertinimas. Verslas: teorija ir praktika, Nr. 4(2), 61 – 71.
 107. Tvaronavičienė M., Ginevičius R. (2003). Analysis of foreign direct investment and its' impact on restructuring of Lithuanian economy. Journal of business economics and management, Nr. 4(3), 184 – 197.
 108. Tvaronavičienė M., Grybaitė V. (2007). Impact of FDI on Lithuania economy: insight into development of main economic activities. Journal of business economics and management, Nr. 8(4), 285 – 290.
 109. Tvaronavičienė M., Grybaitė V., Tunčikienė. (2013). Globalization drivers in developed and less developed countries: if consistent patterns can be traced. Journal of Security and Sustainability Issues, Nr. 2(4), 5 – 11.
 110. Tarptautinė prekyba (2015). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles43>, [žiūrėta 2015-10-26].
 111. Unit G., Mustafa Y. (2007). The effect of FDI on economic growth: a panel data evidence for developing countries. Journal of Academic Studies, Nr. 34, 1 – 13.
 112. Užsienio investuotojų žemėlapyje - naujos kryptys. (2011). Prieiga internete: <http://www.veidas.lt/uzsienio-investuotoju-zemelapyje-%E2%80%93-naujos-kryptys>, [žiūrėta 2015-10-20].
 113. Užimtumas ir nedarbas. (2015). Vilnius: LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Prieiga internete: <http://www.socmin.lt/lt/darbo-rinka-uzimtumas/uzimtumo-ir-darbo-z6qc/uzimtumas-ir-nedarbas.html>, [žiūrėta 2015-10-25].

114. Užimtieji. Požymiai: lytis, ekonominės veiklos rūšis (EVRK 2), administracinė teritorija ir metai. (2015). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/saveselections.asp>, [žiūrėta 2015-10-25].
115. Vainaitė J. (2009). Globalizacijos ir regionizacijos poveikis Lietuvos žemės ūkiui. Jaunasis mokslininkas – 2009, 12 – 16. Prieiga internete: http://jaunasis-mokslininkas.asu.lt/smk_2009/Straipsniu_rinkinys_sp.pdf, [žiūrėta 2015-10-26].
116. Verslo struktūros rodikliai. (2015). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <http://osp.stat.gov.lt/temines-lenteles46>, [žiūrėta 2015-10-26].
117. Zilinske A. (2010). Incoming foreign investment: holly water or menu of potential troubles? Inžinerine Ekonomika-Engineering Economics, Nr. 21(5), 518 – 524.
118. Zykienė I., Snieška V. (2011) Fizinės infrastruktūros įtaka regioniniam patrauklumui. Ekonomika ir vadyba, Nr. 16, 465 – 471.
119. 2014 m. pagrindiniai šalies ekonominiai ir socialiniai rodikliai. Informaciniai pranešimai. (2015). Vilnius: Statistikos departamentas. Prieiga internete: <http://osp.stat.gov.lt/informaciniai-pranesimai?eventId=61701>, [žiūrėta 2015-10-22].
120. 2015 m. darbo rinkos prognozės. (2015). Vilnius: Lietuvos darbo birža. Prieiga internete: https://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/metine_progoze.aspx, [žiūrėta 2015-10-25].

**SKANDINAVIJOS ŠALIŲ TIESIOGINIŲ INVESTICIJŲ LIETUVOJE
APIMTYS METŲ PABAIGOJE**

(adaptuota pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Šalis	Metai, mln, Eur				
	2010	2011	2012	2013	2014
Švedija	1020,74	2266,97	2581,03	2931,93	2837,47
Norvegija	315,78	730,6	713,22	765,82	809,62
Suomija	409,72	509,05	468,63	576,84	658,74
Danija	1122,24	458,98	497,10	680,62	568,73
Iš viso iš Skandinavijos šalių:	2868,48	3965,6	4259,98	4955,21	4874,56
Iš viso TUI Lietuvoje:	10030,98	11028,93	12 100,64	12 719,90	12 864,83

TIESIOGINIŲ INVESTUOTOJŲ IŠ SKANDINAVIJOS SKAIČIUS METŲ PABAIGOJE
(adaptuota pagal Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015; Tiesioginės užsienio..., 2012)

Šalis	Metai, vnt.				
	2010	2011	2012	2013	2014
Švedija	237	238	226	233	249
Norvegija	195	211	199	206	225
Suomija	188	191	197	195	204
Danija	260	254	229	238	261
Iš viso iš Skandinavijos šalių:	880	894	851	872	939
Iš viso TUI Lietuvoje	3799	4042	3887	4092	4267

**SKANDINAVIJOS ŠALIŲ TIESIOGINĖS UŽSIENIO INVESTICIJOS LIETUVOS
APSKRITYSE 2013 METŲ PABAIGOJE**

(adaptuota pagal Tiesioginės užsienio investicijos apskrityse..., 2014)

	Apskritys, mln. Eur										
	Iš viso	Alytaus	Kauno	Klaipėdos	Marijampolės	Panėvėžio	Šiaulių	Tauragės	Telšių	Utenos	Vilniaus
Švedija	2931,9	2,5	57,4	9,6	-	4,3	20,5	-	90,2	50,2	2696,5
Norvegija	765,8	4,7	41,6	13,1	2,9	25,6	7,7	4,8	-2,3	8,9	658,8
Suomija	576,8	11,4	105	9,5	-	22,2	-	-	0,1	-0,1	428,7
Danija	680,7	11	45,4	145	3,7	95,3	48,8	1,5	2,2	2,2	325,5
Iš viso iš Skandinavijos šalių:	4955,2	29,6	249,4	177,2	6,6	147,4	77	6,3	90,2	61,2	4109,5
Iš viso TUI:	12719,9	112,6	1298,5	962,5	119,6	287,2	181,7	16,7	973,6	74,2	8702,3

DARBO RINKOS RODIKLIAI

(adaptuota pagal 2014 m. pagrindiniai šalies..., 2015; Užimtumas ir nedarbas, 2015; Užimtieji. Požymiai...2015; Bedarbiai. Požymiai..., 2015; 2015 m. darbo rinkos prognozės, 2015; Verslo struktūros rodikliai, 2015; Darbo užmokestis, 2015)

Rodiklis	Metai				
	2010	2011	2012	2013	2014
Vidutinis mėnesinis neto darbo užmokestis, Eur	454,6	467,73	505,83	506,43	532,33
Užimtieji, tūkst.	1247,7	1 253,6	1 253,6	1 253,6	1 253,6
Dirbančiųjų skaičius, vnt.	825 513	859 470	896 051	934 786	974 329
Samdomųjų darbuotojų skaičius, vnt.	771 287	797 181	824 837	853 838	893 381
Bedarbiai, tūkst.	270,4	228,0	196,8	172,5	173

**TARPTAUTINĖS PREKYBOS SU SKANDINAVIJOS ŠALIMIS APIMTYS (adaptuota
pagal Tarptautinė prekyba, 2015)**

Rodiklis	Metai, mln Eur				
	2010	2011	2012	2013	2014
Eksportas:					
Švedija	1953,5	722,3	746,7	805,3	855,2
Norvegija	359,8	407,2	451,3	520,9	558,2
Suomija	217,7	269,7	271,2	332	319,9
Danija	469,7	429,4	469,1	501,9	563,8
Iš viso iš Skandinavijos šalių:	3000,7	1828,6	1938,3	2160,1	2297,1
Iš viso:	15650,7	20150,8	23047,4	24544,6	24361,3
Iš viso ES:	9543,6	12354,8	13912,6	13612,4	13358,3
Importas:					
Švedija	579,4	752,6	810,8	845,6	834,7
Norvegija	59,7	85,3	88,1	93,9	120
Suomija	316,5	476,2	468,4	506,4	540,8
Danija	302,6	469,9	392,2	433	404
Iš viso iš Skandinavijos šalių:	1258,2	1784	1759,5	1878,9	1899,5
Iš viso:	17653,1	22825,6	24879,0	26207,7	25889,5
Iš viso ES:	9988,6	12949,0	14336,3	15808,8	16982,1

**Skandinavijos šalių tiesioginių investicijų dalis nuo Lietuvos BVP (sudaryta pagal Bendrasis
vidaus...2013; 2014 m. pagrindiniai šalies..., 2015; Tiesioginiai investuotojai metų..., 2015;
Tiesioginės užsienio..., 2012)**

	2010	2011	2012	2013	2014
BVP to meto kainomis	27709,68	30958,47	32939,85	34600,61	36270,8
TUI iš Skandinavijos šalių	2868,48	3965,6	4259,98	4955,21	4874,56
Skandinavijos šalių TUI dalis BVP	10,35	12,81	12,93	14,32	13,44